László Békési
Fotografie György Török

SOVĚTSKÉ UNIFORMY A MILITÁRIE 1917–1991

DEUS

László Békési Fotografie György Török SOVĚTSKÉ UNIFORMY A MILITÁRIE 1917–1991

DEUS

SOVĚTSKÉ UNIFORMY
& MILITÁRIE 1917–1991
NA BAREVNÝCH FOTOGRAFIÍCH

Ministerstvo obrany SSSR
Rudá armáda, námořnictvo,
námořní pěchota,
letectvo & výsadkové jednotky

LÁSZLÓ BÉKÉSI
fotografie
GYÖRGY TÖRÖK

OBSAH

Věnování
Milá maminko, milý tatínku! Tato kniha je v tomto okamžiku tou nejlepší odpovědí na vaše otázky, proč jsem během posledních dvanácti let natahal domů stovky „naprosto stejných ušmudlaných čepic“.

ISBN 978-80-87087-23-7

Z anglického originálu
Soviet Uniforms & Militaria
1917–1991 in Colour Photographs,
vydaného nakladatelstvím Crowood Press Ltd
ve Velké Británii v roce 2000
přeložila Lenka Danková.
Obálku navrhl Martin Zhouf.
Odpovědný redaktor Jan Novotný.
Technická redakce Václav Škubal.
Sazba Tomáš Grof.

Tisk a vazba FINIDR, s. r. o., Český Těšín.
Vydal D-Consult s.r.o.,
v nakladatelství DEUS,
Jankovcova 18/938, 170 37 Praha 7,
jako svou 124. publikaci.
Stran 144.
První vydání.
Praha 2008.

www.dconsult.cz

Knihy z Nakladatelství DEUS
si můžete objednatnebo zakoupit
také na naší adrese po dohodě
s obchodním oddělením (tel.: 220 191 313)

PŘEDMLUVA

V roce 1987 jsem jako sedmnáctiletý brigádník poprvé potkal sovětského vojáka, který však nevypadal nijak démonicky. Celý týden jsme pak bok po boku pokládali sklenice na výrobní linku. Druhý den jsem přinesl do práce maďarské odznaky, on zas pár svých sportovních odznaků a některé jsme si následně vyměnili; tyto se pak staly základem mé první sbírky. Jak se tato kolekce postupně rozšiřovala, začal jsem se zajímat o sovětské uniformy; udivovala mě jejich různorodost a složitost. Pozoroval jsem sovětské vojáky v Maďarsku nebo při výletech do zahraničí. Sledoval jsem vojáky lízající zmrzlinu ve východním Německu i vojáky jezdící na kolech v Československu. Později jsem se snažil shromáždit co nejvíce vzorů z jejich rozmanitých uniforem a k tomu jsem sháněl i předpisy a jiné dokumenty. Tento můj koníček mě během těchto let stál mnoho balíčků cigaret.

Postupně jsem svůj zájem rozšiřoval i na uniformy a jejich doplňky ze všech období 74leté historie SSSR a dal jsem dohromady celou knihovnu příruček a fotografií, které mi je umožnily blíže zkoumat. Samozřejmě že takováto sbírka nemůže být nikdy kompletní. Nicméně doufám, že tato kniha, jež je věnována pouze uniformám organizací spadajících pod ministerstvo obrany a prozatím vynechává takové zajímavosti, jakými jsou stejnokroje příslušníků jednotek ministerstva vnitra či pohraničních oddílů a jejich doplňky, a pokrývá značnou část mé sbírky, zaujme i jiné sběratele či studenty vojenské historie.

Fotografie autora s mladým sovětským vojákem na velitelství Jižní skupiny sovětských vojsk v Budapešti v roce 1991, tajně pořízená několik měsíců předtím, než on a jeho krajané opustili Maďarsko.

POZNÁMKA PRO UŽIVATELE

Zaprvé, je-li zrekonstruovaná postava datována např. rokem „1949“, znamená to, že všechny části uniformy souvisí s tímto nebo dřívějším datem. Za druhé jsem se snažil používat správné mezinárodní termíny pro každý typ/model v západním stylu, např. „M1943“. Sovětské oděvy bývají uvnitř označovány dlouhým řetězcem čísel, který zahrnuje rok výroby a důležitý „standard“. Barva uniforem Sovětské armády je v Rusku nazývána jako „olivová“, ale ve skutečnosti se jedná o hnědší barvu, než jak ji vnímají na Západě; já většinou používám výraz „khaki“ v jeho britském slova smyslu.

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych poděkovat všem svým přátelům a kontaktům za jejich pomoc; obzvláště těmto zaměstnancům Ministerstva obrany Maďarské republiky: Lászlu Tikosovi, Gyulovi Sajnerovi a Lajosovi Nagymu z tiskového oddělení; Gáborovi Hajdú, Istvánu Hubertovi, Tamásovi Kissimu, Attilovi Márfimu, Zsoltu Szilágyiovi a Attilovi Rátkaimu z Dunajského loďstva, Györgyovi Hámorimu a Györgyovi Hámorimu jr., Lajosovi Borubcsánskimu, Máriovi Bolla a Miklósovi Gallému; Dr. Andrásovi Katona a Attilovi Szabómu z Musea dopravy, Budapešť; OTKA 34265/F30362 výzkumný úkol; Julku Huszárovi, Endre Takácsovi, zesnulému Gyulovi Jászberényiovi, Valentině Nikolajevně Tchetsové, Svetě, Elle, Igorovi, Sergeji, Jurovi, Vasje, Alekovi, Alexovi i všem skutečným sběratelům, které jsem potkal.

Rád bych rovněž vyjádřil svou vděčnost mým modelům za jejich velkorysost, čas a trpělivost: Évě Bánhidiové, mému otci Lázslóvi Békésimu, Balázsovi Jásdimu, Ferenci Rippelovi, Györgyovi Hámorimu, Tiborovi Tóthovi, Attilovi Kondorovi, Sándoru Kissovi, Attilovi Cserjésovi, Semjonovi Sergejevičovi Naumoviči, Titkovi Konstantinovičovi Viktoroviči a Zoltánu Vassovi.

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE & DALŠÍ ČETBA

In English:

László Békési, 'The Return of Tsarist Symbols in the Great Patriotic War', Sociology PhD dissertation

M. Furlan, ***Soviet Army Insignia 1917-1985***, Military House, Toronto, 1988

O. V .Haritonov, ***Soviet Military Uniform and Insignia***, Alga-Fund, St Petersburg, 1993

Vladimir Karpov, ***Russia at War 1941-1945***, Vendome Press, New York, 1987

Mikhail Khvostov, ***The Russian Civil War (1) The Red Army***, Men-at-Arms Series No 293, Osprey, London, 1996

I. I. Likhitskiy, ***Art of Russian Miniature***, badge catalogue, Udacha, Lvov, 1995

Andrew Mollo, ***Naval, Army and Air Force Uniforms of World War II***, Blandford, Poole, 1975

Anrew Mollo, ***The Armed Forces of World War II***, Orbis, London, 1981

Georgi Alexandrovich Putinkov, ***Orders and Medals of the USSR***, Novosti, Moscow, 1990

A. Shalito, I. Savchenkov & Andrew Mollo, ***Red Army Uniforms of World War II***, (Europa Militaria Series No 14), Windrow & Greene, London, 1993 (now available from Crowood Press)

Steven Zaloga, ***Soviet Army Uniforms Today***, Arms & Armour Press, London, 1985

Steven Zaloga, ***Inside the Soviet Army Today***, (Elite Series No 12), Osprey, London, 1987

In Russian:

V. M. Galaiko, ***Symbols of the Nation***, Voyenizdat (Ministry of Defence Publishing Company), 1990

P. P. Ganitchev, ***Military Ranks***, DOSAAF (Friends of the Soviet Army & Navy Press), Moscow, 1989

H. Gusev, ***We Internationalists - The Time Chose Us***, Plakat Press, Moscow, 1988

I. A. Horobrih & A.S.Domank, ***Insignia of Military Bravery***, DOSAAF, 1990

G. A. Kolesnikov & A. M. Rozhkov, ***Orders and Medals of the USSR***, Voyenizdat, 1983

V. D. Krivtzov, ***Variations (Collectors' Guide)***, Parts 1 & 2, Moscow, 1995 & 1996

V. V. Lavrentiev & P. D. Kazakov, ***The Great Patriotic War***, Voyenizdat, Moscow, 1984

Pavel Lipatov, ***Red Army and Wehrmacht Uniforms***, Technika--Mologiezhi, Moscow, 1995

Military Uniform Regulations, Ministry of Defence, 1959, 1970 & 1989

Naval Flags of the USSR, Ministry of Defence, 1964

N. V. Ogarkov (ed.), ***Soviet Military Encyclopedia***, Vols.1-8, Ministry of Defence, Moscow, 1980

A. Volodin & N. Merlai, ***Medals of the USSR***, Petchatniy Dvor, St Petersburg, 1997

V. G. Verstakov, ***On the Roads of Afghanistan***, Plakat Press, Moscow, 1989

A. B. Zhuk, ***Handbook of Firearms***, Voyenizdat, Moscow, 1993

ÚVOD

Po prvních dnech revoluce v říjnu 1917 nařídilo bolševické vedení vytvoření prvních jednotek nového typu armádních sil, původně nazývaných „Rudá garda". Jejich příslušníky byli zpolitizovaní městští dělníci a rolníci a dále bývalí carští námořníci a vojáci. Regulérní armádou nového státu se tyto „Rudé gardy" oficiálně staly 23. února 1918; její název zněl ***Rabočaja krest'janskaja krasnaja armija (RKKA)*** – Dělnicko-rolnická rudá armáda – ten platil až do roku 1946, kdy byla přejmenována na Sovětskou armádu.

Když jsem přemýšlel nad rozvržením této knihy, zjistil jsem, že je velmi obtížné rozdělit celý sebraný materiál na kapitoly podle následných změn v organizaci armády či podle hlavních reforem uniforem a odznaků. Došlo totiž hned k několika historickým zvratům. Nakonec jsem se rozhodl rozdělit ji na tři hlavní historická období, která odrážejí změny v geopolitických poměrech Sovětského svazu.

V první části se seznámíte s některými uniformami, které vojáci nosili mezi VŘSR a vypuknutím Velké vlastenecké války – což je ruský název pro období 2. světové války od přepadení SSSR do konce války v roce 1945. Druhá část se zabývá Rudou armádou v průběhu vrcholící války. Poslední část je věnována uniformám z éry tzv. studené války, což je název pro období po roce 1945 plné mrazivého (ale někdy i pořádně horkého) napětí a soupeření s dalšími politicko-vojenskými systémy na celém světě.

Pevně věřím, že se mi v této knize podařilo názorně zmapovat hlavní téma ve vývoji uniforem, odznaků, medailí, politické propagandy, vojenských institucí i v hierarchii hodností. Ve vojenské historii SSSR naleznete zřetelné symbolické cykly, jež souvisejí se stabilitou sovětského systému i s geopolitickým prostorem, který Sovětský svaz ovládal.

Když byl sovětský stát v nebezpečí (např. během raných domácích a zahraničních vojenských tažení, která následovala bezprostředně po revoluci, a v průběhu 2. světové války) nebo když bolševickému režimu následně hrozila ztráta státního území, odložila komunistická vláda dokonce i svou ideologickou propagandu a začala apelovat na tradiční vlastenectví a nebála se sáhnout dokonce ani po carském symbolismu, jen aby vytvořila co nejširší možnou koalici a sovětský stát zachránila.

Avšak jen co přešlo bezprostřední nebezpečí a sovětská říše se začala zabydlovat na nově obsazených územích, byla vlastenecká hesla opět rychle zapomenuta, aby byla nahrazena modernějším jazykem pravoslavného komunistického internacionalismu. Tento koloběh se v sovětské historii několikrát opakuje; nejzřetelnější je to v letech 1942–1943, kdy Sovětský svaz bojoval o holé přežití. S postupem Hitlerových armád hlouběji a hlouběji do nitra SSSR apeloval Stalin na veškerý lid „posvátné matičky Rusi", aby povstal do boje proti nacistům.

Nejzřetelnějším symbolem této změny byl návrat k původním carským nárameníkům *pogoni.* Toto rozhodnutí mělo v SSSR mnohem větší ohlas, než jaký by zaznamenalo v jiných zemích. Když byl totiž v roce 1917 svržen carský režim, byly tyto nárameníky během kruté občanské války v letech 1917–22 vnímány jako nenáviděný symbol třídního útisku a „Bílé gardy", a toho, kdo byl chycen v bílém oblečení, čekala většinou strašlivá smrt. Nyní je museli vojáci a důstojníci Rudé armády nosit tak jako před rokem 1917

a z vlasteneckých plakátů i z medailí, připevněných na hrudích bojujících sovětských vojáků, se usmívali slavní carští generálové a admirálové. Nové vojenské instituce, vytvořené pro vzdělávání sirotků, byly pojmenovány po předrevolučních hrdinech Nachimovovi a Suvorovovi. Ve svých tradičních úborech a na svých silných koních se v nečekaných chvílích opět objevují kozáci, tito věrní sluhové Romanovců a zavilí nepřátelé bolševické revoluce, a v továrnách obleženého Leningradu se pilně vyrábějí jejich tradiční šavle – *šašky.*

Není bez zajímavosti, že když si SSSR po válce opět získal mezinárodní důvěru, zůstaly některé tyto symboly zachovány a nárameníky i historické názvy akademií a škol přežily až do zimy 1991, kdy se vůdci některých sovětských republik setkali na malém běloruském statku a dohodli se na zrušení SSSR. Experiment trvající 74 roků skončil a s ním i 74letý zlý sen, či spíše noční můra. Po pádu komunistické strany a po rozpadu SSSR zůstaly pod obnovenou trikolorou postkomunistického Ruska v následujícím desetiletí zachovány i základní prvky tradičních uniforem. Příslušníci rozdělené a otřesené společnosti se tak mohli alespoň utěšovat historickou paralelou s neporazitelnou Rudou armádou.

SBĚR MILITÁRIÍ: OMEZENÍ

Následující myšlenky jsou obecně platné i pro sbírání militárií a materiálů všech národností. Jenže zatímco moderní sovětský materiál byl v minulém desetiletí dostupný v nebývalém množství a za poměrně nízké ceny, militária z druhé světové války a dřívějšího období jsou stále těžce dostupná, a navíc i mnohem dražší. Za této situace by si měl každý sběratel dobře rozmyslet, co chce, ještě předtím, než se pustí do sbírání naplno.

Při shromažďování dobrých sbírek se člověk musí smířit s celou řadou omezení. Zaprvé musí reálně zvážit své možnosti a nikdy nesmí zapomenout, že sběratelství je především koníček. Nejedná se o závod či hazardní hru a člověk by tomuto svému hobby neměl nikdy obětovat veškeré své příjmy ani čas. Sběratelství by mělo být zdrojem radosti, nikoli problémů. Proto se svých cílů nepokoušejte dosáhnout příliš rychle.

Rovněž je důležité stanovit si finanční limit, tedy částky, které si můžete dovolit pravidelně a po dlouhou dobu vydávat na nakupování vytoužených předmětů. Pokud si stanovíte přehnaně vysoké sběratelské cíle, můžete se dostat do finančních těžkostí. Většina z nás má svou vlastní rodinu a prioritou by pro nás měly být především naše děti!

Uvažte i časové limity a dostupnost žádaných sběratelských trofejí. Některé kousky najdete snadno a někdy i ve zdánlivě neomezeném množství. Hledání jiných vám však může zabrat řadu let a k jejich vystopování budete navíc potřebovat i pořádnou dávku štěstí. Některé exponáty byly vyrobeny v tak malém množství, že se z nich dochovala jen hrstka a na jejich nalezení by vám často nestačil ani celý život. Navíc ty z nich, které se dostanou na trh, stojí hromadu peněz. Zároveň se musíte mít na pozoru před padělky nebo kopiemi. Nikdy například nevěřte „dokonalému“ seznamu, v němž prodejce nabízí zrovna ty medaile a řády, které byly vytvořeny před 50 lety a po kterých už dávno toužíte. Navíc velmi dobře víte, že je jich na celém světě jen několik málo stovek. Nejlepší sbírky by neměly začínat hledáním ani těch nejjednodušších, ani těch nejvzácnějších kousků. Měli byste začínat s takovými kategoriemi, které následují hned po nich.

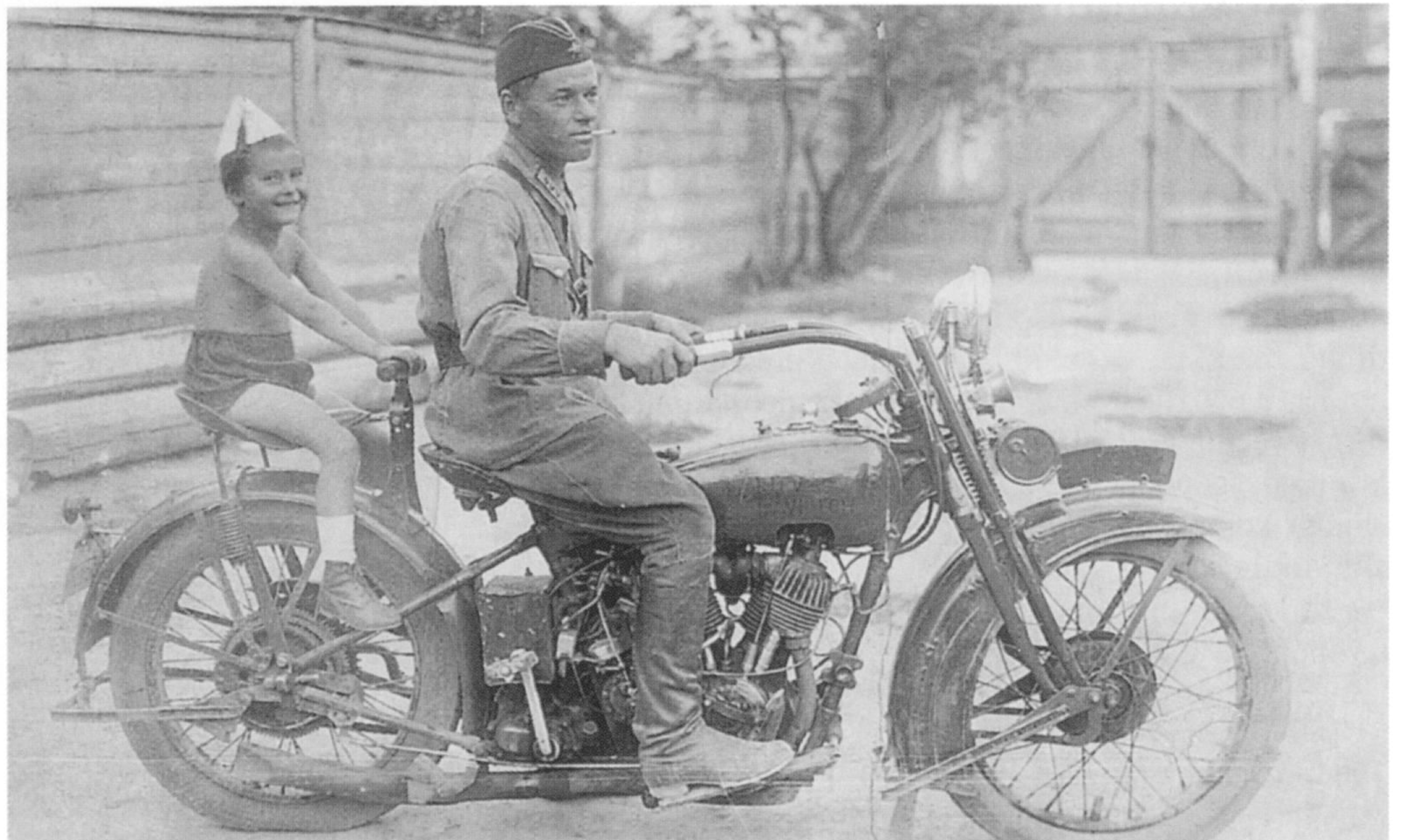
Sběratelství je ke všemu nevyhnutelně omezeno dostupnými informacemi. Je důležité najít co nejvíce písemných či obrazových informací; žádnou úspěšnou kolekci není možné dát dohromady bez pořádné příručky. Proto si musíte sehnat originální ruské knihy zabývající se danou problematikou, např. díla o vojenských řádech nebo jiné oficiální publikace. Zároveň si musíte obstarat i jiné zdroje překladu. Řada knih vydávaných na Západě je plná chyb, které vás mohou uvést v omyl nebo odradit či mohou jednoduše poskytovat chybné informace – např. o speciálním sovětském horském ruksaku mluví jako o turistickém batohu nebo vydávají policistu za vojenského důstojníka v novém a neobvyklém typu kabátu, směšují věci z nemožně odlišných období atd. Nalézt potřebné knihy na Západě bývalo dříve stejně obtížné jako najít samotné uniformy. Po pádu „železné opony“ jsou však mnohem dostupnější. Vynalézavý sběratel může dnes bez problémů objevit příležitostného pomocníka, který ovládá základy ruštiny. Nebo si najděte nějakého studenta ruského jazyka – v současnosti je o jeho studium mnohem větší zájem než dříve.

Dalším způsobem získávání informací je samozřejmě také setkávání s lidmi, kteří s vámi sdílejí stejného koníčka. Musíte navštěvovat muzea, sběratelské kluby, znovu obnovované spolky, trhy a přehlídky s militáriemi, kde si můžete koupit nebo vyměnit předměty a informace. Anglicky mluvící sběratelé se mohou pokusit o dopisování s lidmi na kontinentu, kde mohou být sovětské materiály přístupnější.

Pokud se zajímáte i o zbraně, musíte si samozřejmě zjistit, do jaké míry to je legální. Každá země má svá vlastní přísná pravidla týkající se držení střelných zbraní, munice a někdy i nožů. Je absolutně nutné se přesně informovat o příslušných zákonech a získat nezbytná povolení pro sbírání a držení starožitných deaktivovaných zbraní. Zároveň musíte znát i celní předpisy pro jejich zasílání a převoz přes hranice státu. Nedbalostí v této oblasti můžete přijít nejen o své těžce nashromážděné kousky, ale od soudu můžete odejít i s těžkým trestem; mějte zároveň na paměti, že zákony se čas od času mění.

Existují i zákony na ochranu vzácných a drahých historických předmětů; měli byste vědět, jaké druhy je možné legálně koupit v jiných zemích a jak je můžete dopravit ze zahraničí domů – přitom musíte znát příslušné celní i letecké přepravní předpisy. Je také rozumné si zjistit, jak da-

(Naproti) *Velitel pěchoty Rudé armády asi z roku 1924. Nemá sice žádné rozlišovací odznaky, ale jeho postavení můžeme rozpoznat podle opasku a koženého pouzdra na pistoli.*

(Napravo) *Nadporučík vojenského letectva se svým synem, asi v roce 1941, sedící obkročmo na motocyklu Harley-Davidson. Každý sběratel by si měl kromě tištěných předpisů sehnat co největší množství soudobých fotografií, protože jen na nich si může hodnověrně ověřit, co vše se v dané době skutečně nosilo.*

lece jsou politické symboly, připojené k designu některých předmětů, přijatelné v jistých zemích – např. jak v nich vnímají nacistické a sovětské symboly. To, co vám může připadat jako neškodná sběratelská „vášeň", může být pro jiného člověka nežádoucí připomínkou strašného osobního utrpení; proto se s nimi nechlubte nerozvážně.

Samozřejmě je nutné si naplánovat, kde budete části své sbírky bezpečně skladovat. Vyžadují hlavně ochranu proti hmyzu, nesmí se k nim dostat děti ani uklízející manželky, nemluvě o zvířatech – uprchlý křeček vám dokáže sbírku zničit za jediný den. Zásadní věcí je i zabezpečení. Já osobně bych nikdy nedovolil, aby někdo věděl, kde mám svou sbírku uschovánu. Drahé kousky mám navíc uložené na odlišných místech.

VYTVÁŘENÍ TEMATICKÉ SBÍRKY: PESTROST, KOMPLEXNOST, TVOŘIVOST A RŮZNORODOST

Tato kniha je v podstatě souborem sovětských militárií v obrazové a písemné formě, ale já zároveň doufám, že vám bude také užitečná i jako podnět, co a jak v tomto oboru sbírat. Pokud má být sbírka dobrá, musí být dobře uspořádaná a musí obsahovat bohatou a pestrou škálu položek, které by přitom spolu měly úzce souviset. Zároveň je možné, aby byla rozdělena na řadu odlišných témat a uspořádání.

Nejběžnějším tématem bývají předměty, které se vztahují k určitému období: např. nárameníky nadporučíka všech druhů zbraní ze stejného období nebo předměty, které byly nošeny a používány v určité době, jako např. kompletní uniforma včetně přilby, odznaků, medailí, opasku, zbraní, bot, brýlí atd. Jednou z nejoblíbenějších možností tohoto typu je sbírání kompletních bojových uniforem a vybavení vojáků z první linie.

Jiným zajímavým přístupem je shromažďování kousků, na nichž je možné demonstrovat vývoj různých předmětů určitého druhu: např. nárameníků vojenské školy z let 1943 až 1991, náramkových hodinek z období mezi roky 1917 až 1945, dalekohledů z let 1917 až 1991 atd. Někteří sběratelé tohoto typu se soustřeďují na vojenské pokrývky hlavy, které nabízejí uspokojivou komplexnost a pestrost, a přitom nezabírají zas až tak moc místa.

Naše sbírka sovětských militárií může být i součástí větší kolekce, obsahující kousky z různých zemí; např. čepice a odznaky jednotek Varšavské smlouvy, uniformy z celého období „studené" války, tankový periskop, ponorkové či výsadkářské odznaky, a to jak sovětské, tak americké... seznam možností je nekonečný. Nikdy však nezačínejte sbírat „pouze" odznaky, nárameníky, uniformy, čepice, nebo dokonce rukávové nášivky bez jasného vymezení hranic historického období či hodnosti.

Co se týká sovětských militárií, jsou nejlepšími obdobími ta, která se vztahují k určitým válečným událostem, jakými byla např. občanská válka (1917–22) nebo tzv. Velká vlastenecká válka (oficiálně 1941–45, ale můžeme do ní zahrnout i události po roce 1939, včetně invaze do Polska a sovětsko-finské války), povstání maďarského lidu (říjen/listopad 1956), vpád vojsk Varšavské smlouvy do Československa (1968), válka v Afghánistánu, cvičení vojsk Varšavské smlouvy. Případně se můžete soustředit na celé období, během něhož byly určité položky obvykle používány, např. límcové hodnostní nášivky Rudé armády před rokem 1943.

Sběratel si také musí rozhodnout, jak kvalitní musí být jím sbírané předměty, a určit si, v jakém mají být stavu. Někteří sběratelé mají např. rádi všechno „zbrusu nové". Tyto exempláře jsou potom krásné na pohled, zároveň to však znamená, že pravděpodobně nebyly nikdy použity při žádné historické události, žádný voják je nikdy nenosil a celý svůj život strávily někde ve skladu. Jiní sběratelé zase dávají přednost „použitým" kouskům s co možná nejvíce informacemi o jejich historii i jejich dřívějším použití. Starý a špinavý vatovaný rudoarmějský kabát je mnohem cennější, pokud o něm víme, že jej měl na sobě německý válečný zajatec při svém návratu domů ze Sibiře v roce 1947. Takový exponát má pak mnohem vyšší cenu než 100 nikdy nepoužívaných kusů stejného oděvu.

*(**Naproti nahoře**) Starší seržant vojenského letectva (vlevo) se svým otcem, majorem armády, na fotografii z roku 1944.*

*(**Nalevo a napravo**) Sběratelství stojí peníze, ale vyžaduje kvalitu... náprsní odznak příslušníka bezpečnostní služby Státní banky SSSR a odznak z leningradské státní mincovny, udělený za 25letou službu. Většina kvalitních řádů a medailí byla vyrobena právě zde nebo v moskevské mincovně.*

*(**Nahoře vlevo**) Sběratelství zabírá čas... hodinky, které první tajemník Maďarské dělnické strany János Kádár dostal darem od sovětské vojenské delegace.*

*(**Nahoře**) Sběratelství vyžaduje informace... příklad speciální pokrývky hlavy vzor 1943, který vyvolal mnoho spekulací. Někteří lidé tvrdili, že se jedná o leteckou kuklu, další prohlašovali, že tuto pokrývku hlavy nosili členové posádek torpédových člunů (na některých z nich jsou našité námořnické knoflíky), a další zas mají za to, že se jedná o ochrannou pokrývku hlavy příslušníků osádek pancéřových vlaků. Vzhledem k tomu, že tyto kukly nejsou teplé ani nepromokavé, vypadá to, že ve skutečnosti sloužily pro ochranu plamenometníků – podobnou pokrývku měly i posádky německých plamenometných obrněných vozidel.*

OD REVOLUCE DO 2. SVĚTOVÉ VÁLKY:

REVOLUCIONÁŘ, 1917

Typický úbor z prvních měsíců Velké říjnové revoluce. Tento voják má pod carským zimním pláštěm *(šiněl)* námořnické tričko. Zelené lemování nám říká, že jej před ním nosil nějaký jízdní dělostřelec; na knoflících jsou ženijní symboly a nárameníky byly odstraněny. Carskou kokardu na vlněné čepici nahradila jednoduchá červená stuha, která podobně jako červená rukávová páska neměla žádný jiný význam než odlišit revolucionáře (Rudé) od jejich nepřátel (Bílých). Voják je ozbrojen tradiční kavkazskou vojenskou dýkou *(kinžál)*, ruskou šavlí *(šaška)* a „tříčárkovou" puškou Mosin-Nagant vzor M1891, ráže 7,62 mm.

(Protější strana nahoře) *Velitelé a muži 1. armádního jízdního sboru, 1920. Na této vzácné fotografii vidíte příslušníky Rudé armády v zimním oděvu, který byl běžný během chaotických let občanské války (1917–1922). Každý kabát má jinou délku, límec (některé mají perziánový lem) a úpravu knoflíků: některé jsou dvouřadové nebo jednořadové, u některých jsou knoflíky skryté či viditelné, mosazné či kostěné. Vojáci nemají na kabátech žádné odznaky. Jediná věc, která je odlišuje od jejich nepřátel (Bílých), je Řád rudého praporu (zavedený toho roku). Ten nosili na zimním plášti připnutý na kousku červené látky (např. postavy označené čísly „5" a „11"). Muž s číslem „2" (třetí zprava), ozbrojený tradiční šavlí šaškou, je oblečen v carském prošívaném kabátě* – kurtka – *s černým vlněným lemováním, který nosili kozáci za 1. světové války.*

RUDÁ ARMÁDA

Značky na kinžálech *a* šaškách.

(*Vlevo*) *Čepel carského* kinžálu *s datem 1913.*

(*Uprostřed*) *Sovětské továrny začaly vyrábět* šašky *počátkem 20. let 20. století. Tato čepel je datována rokem 1923, carskou orlici nahradil srp s kladivem.*

(*Dole*) *Jílec se sovětským designem. Široce používaná hvězda se srpem a kladivem byla oficiálním odznakem uznána až předpisem z dubna 1922. Předtím to bylo kladivo a pluh.*

(Nahoře) *Odznak Rudé gardy z roku 1917. Smaltované odznaky z tohoto časného období bývají často poškozené.*

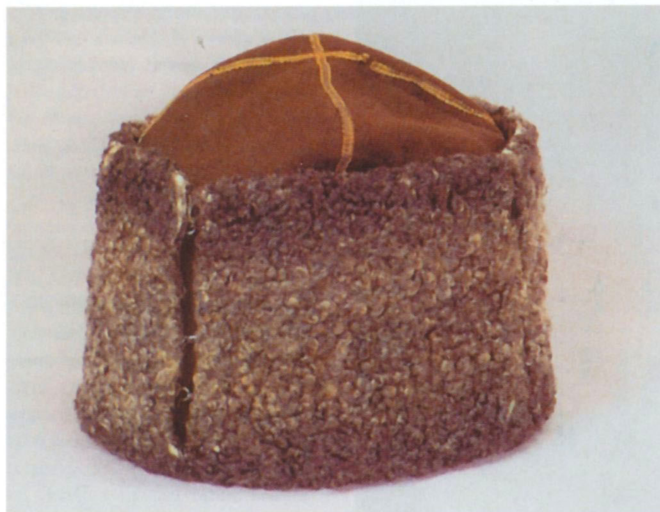
DOBROVOLNÍK, INTERNACIONÁLNÍ PLUK RUDÉ ARMÁDY, 1919

Za oficiální den „zrození" sovětské armády a námořnictva byl považován 23. únor 1918, kdy Rudá armáda dosáhla svého prvního bojového úspěchu proti jednotkám německé armády nedaleko Pskova. Dělnicko-rolnická rudá armáda (RKKA) byla ve skutečnosti zformována několik týdnů předtím slavným Leninovým dekretem z 15. ledna 1918.

Tento voják má na sobě zimní plášť carského typu bez jakýchkoli odznaků a první řádnou „khaki" špičatou látkovou čapku vzor M1919, která zanedlouho vešla ve známost jako *buďonovka*. Látková hvězda na čapce byla rudá s černým lemováním. Pěchotní oddíly Rudé armády byly označovány jako „střelecké" – z historických důvodů byl titul „střelce" mnohem váženější než pěšák. Tento voják je vyzbrojen opakovací puškou vz. M1895, tzv. manlicherovkou, což byla standardní rakousko-uherská puška z 1. sv. války. Tahle je podle všeho kořistní. Tento voják je jedním z mnoha zahraničních válečných zajatců, kteří se připojovali k internacionálním jednotkám Rudé armády. Povšimněte si odznaku Rudé gardy na jeho kabátě. Občanská válka byla jediným obdobím, v němž bylo povoleno nošení odznaků a medailí (např. Řádu rudé hvězdy) na zimnících, na rozdíl od blůz a košil.

(Vlevo) *Plukovní krejčí a ševci, léto 1922. Za občanské války byli nejrůznější řemeslníci nuceni vstupovat do armády, kde vyráběli a opravovali oděvy a boty. Tito řemeslníci si rozložili svou „táborovou" dílnu na lesní mýtině. Čtyři vojáci sedící vpravo mají na sobě standardní bílé nátělníky. Jeden má na hlavě lehkou letní pokrývku hlavy vz. M1922 podobnou* buďonovce, *avšak bez klapek na uši, zato však se zadním „lalokem" kryjícím týl. Muž stojící vpravo má na sobě letní košili vz. M1922 s rukávovým odznakem „střelecké" jednotky. Tyto vyšívané odznaky zavedené v roce 1920 byly snadno rozpoznatelné podle svého tvaru: střelce označoval svislý kosočtverec. Letectvo a železniční vojsko zas mělo vodorovný kosočtverec (s různými emblémy). Jezdectvo mělo rukávový odznak ve tvaru podkovy, dělostřelectvo zase ve tvaru dělostřeleckého granátu, odznak tankových jednotek byl kulatý a ženisté zas měli čtvercový. Jak muž stojící vpravo, tak i ten sedící vlevo mají blůzy na prsou sepnuté pruhy látky, tzv.* razgovory, *na límci mají obdélníkové výložky v barvách příslušného typu vojska. Podle nařízení z roku 1922 měla zimní blůza tmavošedou barvu a letní blůza barvu světle šedou. Povšimněte si střihu šedých kalhot muže sedícího vlevo.*

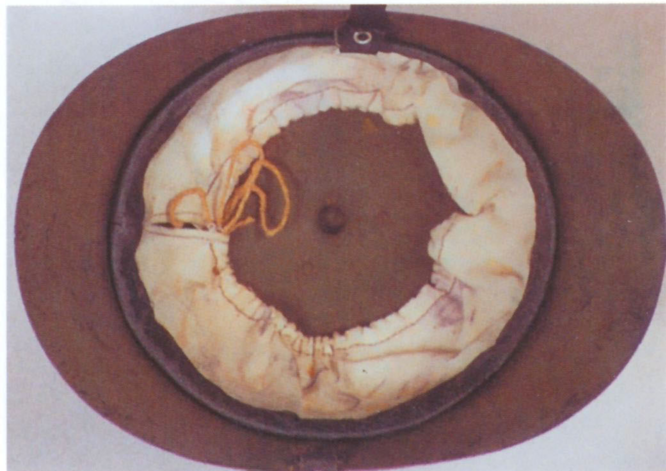

(Vlevo) *Zimní čapka ruského vojína z 1. sv. války, vyráběná ve velkém množství a vynikající kvalitě. Perziánový okraj bylo možné ohrnout dolů, aby chránil uši, bradu a (díky zvláštní části složené uvnitř) nos. Tuto tzv.* papachu *nosili během občanské války příslušníci obou bojujících stran.*

(Vlevo dole) *Přilba vz. M1916. Šlo o jedinou v Rusku vyráběnou carskou přilbu (i přes dovoz francouzských přileb Adrian) a současně i o jediný typ sovětské přilby až do roku 1936. Říkalo se jí „finská" kvůli poloze carské výrobny. Na rozdíl od přilby Adrian byla zhotovena z jediného kusu oceli a neměla hřeben, ale byla spíše vyklenutá. Rudá hvězda se malovala přímo na přilbu, případně se na ni přidělávala hvězda kovová.*

(Vpravo dole) *Podšívka přilby M1916.*

(Vlevo nahoře) *Na tomto poškozeném, ale zajímavém portrétu vidíte kadeta 4. (kyjevské) dělostřelecké školy. Límcový emblém tmavošedé zimní košile model M1922 tvoří knížka s vavřínovým a dubovým věncem a meči. Límcová výložka dělostřelectva se v roce 1922 změnila na černou s rudým lemováním.*

(Nahoře) *Tento typ blůz, nazývaný „francouzský", jejž s oblibou nosili carští jízdní důstojníci, přežil i revoluční období a s různými modifikacemi byl používán i v polovině 20. let dvacátého století (změnily se jen knoflíky a přibyly límcové výložky). Povšimněte si nepravidelně posazených kapes. V závislosti na tom, zda byly tyto blůzy vyrobeny před anebo po vydání předpisů v květnu 1924, mohly být buď šedé, nebo khaki. Fotografie tohoto důstojníka v postavení* zamkompolka *(zástupce velitele pluku) pochází z období po říjnu 1924, kdy byly do hodnostního pořadí zavedeny tyto rudé smaltované límcové prýmky. Nosili je „velitelé", jejichž postavení se rovnalo polním důstojníkům. Límcové výložky mohly být buď modré, nebo karmínové s černým lemováním a mohly označovat podplukovníka jízdy nebo střelců. Povšimněte si také Řádu rudého praporu.*

(Vlevo) *Variace na „francouzské" blůzy s několika drobnými rozdíly ve tvaru kapes, límců a manžet. Rudě smaltované čtvercové límcové odznaky označují nižšího důstojníka, poddůstojník byl označen rudým trojúhelníkem.*

(Nahoře) *Vojáci 3. železničního pluku, 1926, oblečeni do předpisových košilových blůz, tzv.* gymnasťorek, *na hlavách se zimními čepicemi* buďonovkami. *V zadní části límcových výložek si povšimněte odznaku typu vojska, kterým byla zkřížená sekera a kotva. Muž uprostřed má na přední části výložky i plukovní číslo a rukávovou nášivku s okřídleným kolem. Vaší pozornosti by neměly ujít ani velmi vysoké boty. A jak bylo tehdy běžné, kožené pouzdro na pistoli je zavěšené na řemínku přes opačné rameno a není navlečené na opasku.*

(Napravo) *Detail ze skupinové fotografie střelců, pořízené v létě 1926. Povšimněte si návratu k typické ruské vojenské čepici se štítkem z léta roku 1924 a různých odstínů lehkých letních khaki* gymnasťorek *vz. M1924 se skrytými předními knoflíky, náprsními kapsami a košilovými límečky, na kterých jsou přišité malinově červené (pěchotní) výložky s černým lemováním a s rudě smaltovanými hodnostními odznaky. K historii Rudé armády pak neodmyslitelně patří i tahací harmonika.*

(Vpravo nahoře) *Na této fotografii z roku 1926 vidíte velitele roty Rudé armády* (komroty) *a prostého rudoarmějce ve služební uniformě. Jedná se o jasný příklad toho, že vojáci všech hodností nosili v podstatě stejné khaki uniformy. Zimní blůza „velitele ve středním postavení“, model M1924, byla určena pro všechny druhy vojsk a značně připomíná tu, kterou má na sobě i jeden z jeho podřízených. Výjimkou je pouze vysoký límec se třemi čtverečky, označujícími hodnost. Oba muži mají dokonce i podobné boty – vojáci v té době obvykle nosili kotníčkové boty a ovinovačky.*

(Nalevo) *Před rokem 1927 nosili příslušníci jezdectva Rudé armády čepice se štítkem v jednotné khaki barvě. V lednu 1927 se pro jízdu a pro jízdní dělostřelectvo začaly vyrábět čepice s odlišnými barvami. Každá divize a každý pluk pak měl svou vlastní barevnou kombinaci dýnek, opasků a lemování.*

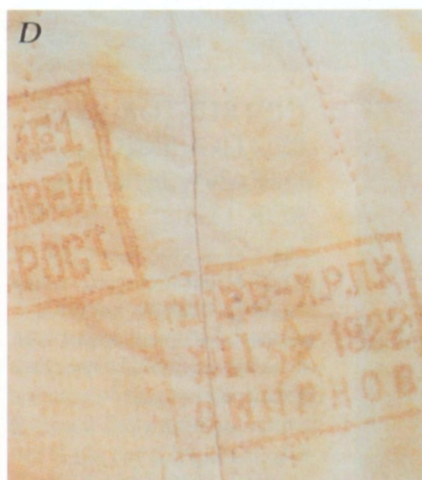

(Nalevo) *Kavalerista v jezdecké škole, 1931. Má na sobě khaki* gymnasťorku *s tmavě modrými jezdeckými kalhotami –* šarovary. *Čepice je zřejmě jednobarevná, pravděpodobně v barvě khaki. Povšimněte si rudé hvězdy na sedle a řemínku na zavěšení pistole, který je přichycen ke služebnímu opasku.*

(Nahoře) *Kopírování tvaru zašpičatělé přilby pravděpodobně souviselo se středověkými bojovníky –* bogatiry *či* bohatýry. *Této čepici se zpočátku říkalo buď* bogatirka *(bohatýrka), nebo jednoduše* šlem *(helma). Zimní verze se oficiálně používala od ledna 1919 do července 1940, ale k vidění byla až do zimy 1944/45. Zanedlouho se jí začalo říkat* buďonovka *– po slavném rudém vojevůdci jezdectva Semjonovi Michailovičovi Buďonném (1883–1973).*

(A) *První předpisový vzor M1919 v barvě khaki. Na čepici je vybledlá rudá plátěná hvězda ohraničená černým lemováním. Knoflíky jsou stále carského vzoru.*

(B) *Střelecká čepice pravděpodobně z roku 1920 s neolemovanou nášivkou ve tvaru hvězdy, kovovou hvězdou a dřevěnými knoflíky. Kovová hvězda byla přidána podle předpisů vydaných roku 1920, které zavedly i látkovou hvězdu v barvách příslušného typu vojska. Pěší pluky ji měly malinově červenou.*

(C) *Čepice s našitou látkovou hvězdou v tmavé jezdecké modři, asi rok 1922. Povšimněte si vysoké špičky a předpisových knoflíků.*

(D) *Jedno z razítek na podšívce čepice C.*

(E) *Střelecký oddíl, asi rok 1923. Rozkaz z ledna 1922 změnil barvu uniforem na šedou. Tmavošedá byla určena pro zimu a světle šedá na léto. V praxi však k této změně docházelo pomalu a nakonec nebyla dokončena. Tato čepice je menší, méně kvalitní a má kovové knoflíky.*

(F) *Velmi kvalitní čepice důstojníka bojového letectva. Rozkazem z května 1924 se barva uniforem změnila z šedé zpět na khaki. Povšimněte si světle modré našité hvězdy a jemné smaltované rudé mosazné hvězdy se srpem a kladivem.*

(G) *Šedá barva v tomto případě označuje tankový oddíl. Jeho uniformy změnily v roce 1935 svou barvu na šedou.*

(H) *Příklad značně vyrudlé šedé čepice. Podle černé hvězdicové nášivky ji zřejmě nosil příslušník nějakého technického armádního oddílu – dělostřelec, ženista nebo tankista.*

(I) *Razítko s rokem 1933 uvnitř čepice H.*

(Nahoře) *Několik odznaků předvojenských organizací z 30. let 20. století.*

(Nalevo) *Velitel v uniformě bez hodnostního označení předvádí nejběžnější typ plynové masky ze 30. let 20. století*

INSTRUKTOR PROTICHEMICKÉ OBRANY, ZHRUBA ROK 1935

Výuka civilní obrany byla jednou z metod upevňování dobrých vztahů mezi Rudou armádou a civilním obyvatelstvem, kterou začalo komunistické vedení používat v meziválečných letech. Mladí lidé byli rovněž vyzýváni, aby se hlásili do předvojenských organizací, kde by prodělali základní výcvik a získali i potřebné znalosti.

Barva uniforem Rudé armády se předpisem z května 1924 vrátila od šedé zpět ke khaki. Tento velitel sice nemá žádné hodnostní označení, ale rudé lemování na límečku a manžetě jeho *gymnasťorky* M1935 označují jeho velitelské postavení. Na hlavě má „finskou" přilbu M1916 a také předvádí jeden z nejběžnějších typů plynových masek, používaný ve 30. letech 20. století. V pravé ruce drží pušku Mosin-Nagant, aby názorně ukázal, že střílet lze i s nasazenou plynovou maskou.

(Nahoře vlevo) *Zástupce velitele praporu jízdního dělostřelectva, oblečený na vojenské cvičení v roce 1931. Na sobě má khaki blůzu M1924 určenou pro velitelské, správní, hospodářské a politické kádry. Povšimněte si důmyslného „měchového" efektu náprsních kapes, který jim dodává na objemu, ale zároveň usnadňuje jejich odtržení. Kvůli čtyřem hodnostním čtverečkům – ty označují nejvyšší hodnost ze skupiny nižších důstojnických hodností – nezbylo na límcové výložce místo pro rozlišovací odznaky. Povšimněte si systému služebního řemení: závěsný řemen vede od pravé ramenní přezky k revolveru (pravděpodobně Nagant). Dva spojovací kroužky na levém opasku a zvláštní poutko nad nimi nám prozrazují, že tento muž byl příslušníkem jednotky jízdního dělostřelectva a nosil jezdeckou šavli s předepsanou ústrojí. Úhlopříčný řemen vede k pouzdru na mapu. Přezka jeho opasku není původní, velitelé často nosili namísto původní přezky s carskou dvouhlavou orlicí jiné přezky. Polní velitelské řemení bylo standardizováno v roce 1932.*

(Nahoře uprostřed) *Tentýž důstojník jako kapitán jízdního dělostřelectva v roce 1935. V dřívějším „revolučním" systému hodností, které byly reformovány právě v roce 1935, bylo jeho postavení ve velitelském systému praporu zkracováno na* kombat. *Důstojnické límcové výložky M1935 jsou nyní olemovány zlatem a kromě označení hodnosti jsou na nich i symboly typu vojska. Jeden až tři prýmky nyní určují hodnost od kapitána po plukovníka. Povšimněte si také červeného důstojnického lemování límce jeho* gymnasťorky *se zapínáním na skryté knoflíky. Jemná perziánová čepice je ušita ve stylu kozácké čapky* kubanky. *Důstojník se tím hlásí k tradici kavalerie a dává najevo, že je příslušníkem jízdního dělostřelectva.*

(Vpravo nahoře) *Plukovní lékařka, 1936. Tato kapitánka má na červeně lemovaném límci zelené výložky lékařských a veterinárních služeb.*

(Vlevo dole) *Příslušníci střelecké jednotky v zimním polním oděvu, Turkmenistán, 1938. V extrémně studeném počasí se tyto kabáty z ovčí kůže nosily přes běžné látkové zimní pláště. V pozadí si povšimněte jurty, která je již po celá tisíciletí tradičním příbytkem středoasijských kočovníků.*

(Vpravo dole) *Kadet 1. moskevského politického učiliště koncem 30. let 20. století – budoucí politruk. Jeho vlněná* gymnasťorka *má zapínání se skrytými knoflíky a na čepici je odznak špičkové kvality – srovnejte s obrázkem F na straně 17. Na límcových výložkách je z mosazných písmen azbuky vytvořený monogram školy „1MPU".*

(Vlevo) *„Vynikající dělostřelec", jeden ze série odznaků zřízených v polovině 30. let 20. století, který měl vojáky motivovat ke zvyšování jejich odbornosti. Tento odznak byl udělován od roku 1936.*

MLADŠÍ PORUČÍK TECHNICKÝCH JEDNOTEK, TANKOVÉ VOJSKO, LÉTO 1940

Tento poddůstojník je oblečen ve služební uniformě podle předpisů z roku 1935. Tento stejnokroj byl pro Rudou armádu typický těsně před vypuknutím války a v průběhu prvních dvou válečných let. Prestižnímu tankovému vojsku bylo předpisem z roku 1935 povoleno nošení uniforem v odstínech šedi. Ty mohli nosit jak tankisté, tak i příslušníci jejich podpůrných technických jednotek. Zjevně šlo o odkaz na „šedou ocel" jejich tanků. Tento mladý důstojník technické jednotky má na sobě tmavě šedou čepici, tzv. *pilotku*, s červeným lemováním. Ta měla u letního stejnokroje postupně nahrazovat čepice se štítkem. Tento mladší důstojník jí kvůli pohodlí při práci ve vozidle dal přednost před důstojnickou čepicí se štítkem vz. M1935 (s páskou a lemováním v barvách příslušného typu vojska). Jeho světle šedá *gymnasťorka* má límeček a manžety s červeným důstojnickým lemováním, přesně podle předpisů z prosince 1935. Jeho černé límcové výložky (černá barva byla barvou tankového vojska) nejsou lemovány zlatou, ale červenou barvou a určují nebojový technický status jeho jednotky. Na výložkách je pak odznak technických jednotek a jeden čtvereček, označující hodnost. Podle nařízení z listopadu roku 1928 byli velitelé povinni nosit tmavě modré kalhoty, tzv. *šarovary*. Ty musely mít od roku 1935 červené lampasy a součástí důstojnické služební uniformy zůstaly až do roku 1943.

(Dole) *Na pravém razítku uvnitř podporučíkovy* pilotky *je datum 23. dubna 1940, označení velikosti: 2 (střední). V levém razítku si můžete přečíst jméno města Charkov a název výrobního závodu, který se jmenoval „23. výročí Velké říjnové revoluce".*

RUDÁ FLOTILA A LETECTVO

VELITEL LETECKÉHO PRAPORU, KONEC 20. LET 20. STOLETÍ

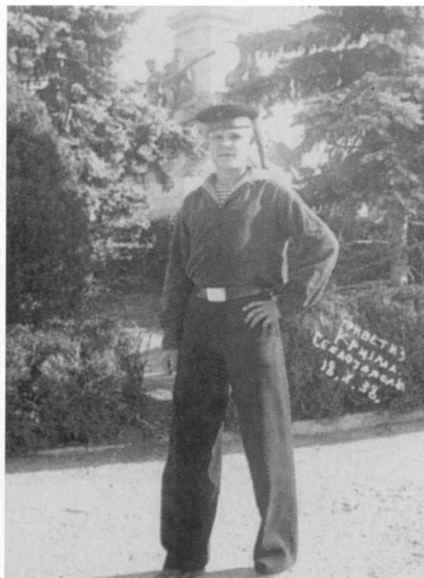
Sovětské vzdušné síly neboli VVS *(vojenno-vozdušnyje sily)* nebyly samostatnou zbraní, ale spíše integrální částí Rudé armády. Podle nařízení ze srpna 1924 museli jeho příslušníci nosit tmavomodré uniformy, jako pracovní a letový stejnokroj se však stále používalo khaki oblečení Rudé armády. Tento *kombat* (zkratka pro *komandir bataliona* neboli velitele praporu používaná v RKKA) stojí před hangárem na svém letišti a je oblečen do modré slavnostní uniformy jednoduchého střihu bez jakýchkoli „nablýskaných buržoazních" prvků. Nemá ani žádný opasek či předpisovou dýku, bílou košili s černou kravatou nebo bílé rukavice a jeho hruď nezdobí žádné medaile nebo odznaky (kromě Řádu rudého praporu, který říká, že se jedná o veterána občanské války). Knoflíky na jeho uniformě nejsou dokonce ani mosazné, ale z černého kovu. Jediným, čím se liší od běžné khaki uniformy, je barva. Tzv. *lodičku* nebo také *pilotku*, která nahradila čepici se štítkem a již se VVS odlišovaly od zbytku armády, později zavedly i ostatní armádní části. Lodička na snímku je lemovaná světle modrou barvou VVS, která se objevuje i na límcových výložkách. Na nich pak vidíme odznak okřídlené vrtule a jeden rudý hodnostní prýmek. V ruce drží jednu ze Stalinových politických knih v lepenkovém obalu, vydanou pro polní použití v Rudé armádě.

(Nahoře) *Velké vojenské náramkové hodinky, které obvykle nosili jen armádní specialisté, např. piloti.*

(Dole) *Rukávová nášivka s křídly, vrtulí, hvězdou a meči vyšívanými drátkem říká, že tento velitel je stíhací pilot. Členové balonových osádek měli nášivku s křídly a kotvou, příslušníci technických oddílů zas měli na nášivce okřídlenou vrtuli, francouzský klíč a kladivo.*

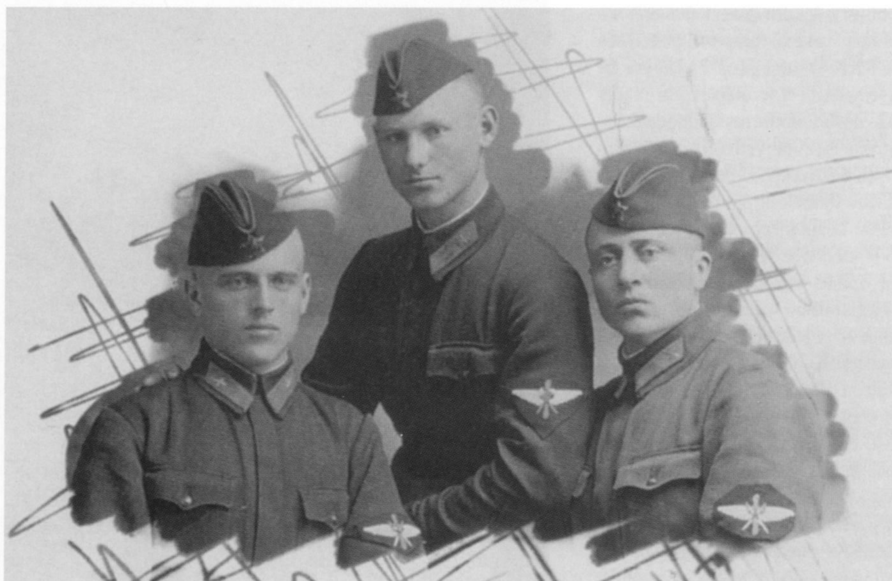

(Vlevo nahoře) *Námořníci Černomořské flotily, 1931. Jejich uniformy se po revoluci příliš nezměnily. (Vlevo) Námořník ve strážní službě má kolem krku signální píšťalku a kožené pouzdro na pistoli spojené se sumkou na střelivo. (Druhý zleva) Služební letní bílá uniforma. (Druhý zprava) Špinavý pracovní oděv bez jakýchkoliv odznaků. (Napravo) Vrchní lodník – povšimněte si rudé hvězdy na jeho pravém předloktí. Lemovky na jejich čepicích nesou jméno lodi „Altfater“, pojmenované po V. M. Altfaterovi (1883–1919), námořním hrdinovi z rusko-japonské války a období VŘSR, který byl prvním velitelem sovětského námořnictva. V tropických podmínkách se pod svetrem nenosilo pruhované modrobílé námořnické tričko. K bílé uniformě se obvykle nosila bílá čepice. Zde tomu však není.*

(Nahoře uprostřed) *Kadet sevastopolského námořního učiliště (Černomořská flotila) ve vycházkovém stejnokroji, rok 1938. Povšimněte si čepice s větším dýnkem, kterou námořníci nosili na přehlídky a vycházky, tato má na lemovce nápis „Vojenské námořní učiliště“. Kotva na jeho levém rukávu znamená, že se jedná o kadeta. Jeden červený hodnostní prýmek ve tvaru V označuje posluchače prvního ročníku.*

(Vpravo nahoře) *Kadet námořního letectva (Baltská flotila), asi rok 1939. Na límcových výložkách vidíte pouze odznak letectva, chybí zde však hodnostní označení. Kadet má ale na hlavě modrou důstojnickou námořní čepici s bílým lemováním. Povšimněte si okřídleného leteckého odznaku na dýnku – příslušníci námořního letectva obvykle mívali na čepici tradiční námořní odznak.*

(Vlevo uprostřed) *Starší poručík vojenského letectva, 1935. Tmavomodrá uniforma byla po roce 1935 vyhrazena jen pro přehlídky a vycházky. Povšimněte si rukávové nášivky a světle modrého lemování manžety. Důstojník na fotografii má kupodivu místo předepsané černé kravaty pruhovanou – tato kombinace kravaty a letecké uniformy bývala často k vidění dokonce i v 50. letech 20. století.*

(Nahoře) *Kadeti vojenského letectva, pravděpodobně rok 1937. Jejich čepice mají důstojnické světle modré lemování. Každý z kadetů má rukávovou nášivku M1924 jiného tvaru (uprostřed je příslušník technického útvaru, oba muži po stranách jsou piloti). Na límcových výložkách chybí hodnostní odznaky.*

(Vlevo) *Pilot v zimním leteckém úboru, zřejmě rok 1939. Pod koženým kabátem s astrachánovým límcem má tlustý svetr. Povšimněte si jeho brýlí spojených s koženou obličejovou maskou. Ukazuje to na skutečnost, že tento pilot létal s letounem s otevřenou pilotní kabinou, jakým byl např. Polikarpov Po-2.*

VELKÁ VLASTENECKÁ VÁLKA: RUDÁ ARMÁDA

(Nahoře) *Límcové výložky a různé rozlišovací odznaky podle předpisu z roku 1935. V červenci 1940 byly nařízeny menší úpravy, které však při vypuknutí války nebyly ještě zdaleka dokončeny. (Shora dolů, vlevo) Divizní velitel pěchoty (hodnost odpovídající generálmajorovi). Velitel detašované čety zdravotní služby (poručík), polní/služební. Velitel praporu jezdectva (kapitán) a nakonec prostý rudoarmějec – dělostřelec (vojín), polní výložky. (Vpravo, shora dolů) Velitel leteckého praporu. Odznaky: spojaři, železniční vojsko, ženisté, dopravní vojsko a technické jednotky. Velitel tankové čety (mladší poručík); pěchota, rudoarmějec (polní). Výložky na služebních/vycházkových uniformách bojových útvarů měly zlaté lemování. Odznak tankového vojska vždy směřoval svou přední stranou k ramenům. Had (zdravotní a veterinární služby) směřoval svou hlavou ke krku.*

(Vpravo nahoře) *Poslední společný snímek, 24. červen 1941. Dva dny po německé invazi byla vyhlášena všeobecná mobilizace a v jejím rámci byl povolán i tento velitel v záloze. (Povšimněte si hodinek – viz str. 21.)*

(Vpravo uprostřed) *Brigádní generál (vlevo) s majorem a plukovníkem střeleckých jednotek, rok 1941. V poli nosili velitelé čepice se štítkem nebo pilotky a polní opasky – major na snímku má běžný vojenský dírkovaný opasek, zatímco generál má přezku ozdobenou hvězdou.*

(Vpravo) *V popředí sedí námořní kapitán 2. stupně a armádní major, rok 1941. Zatímco u uniforem Rudé armády se po roce 1917 změnil tvar límce, námořnictvo zůstalo u tradičního carského stojáčku, nazývaného kitěl. Major se pyšní Řádem rudé hvězdy, zřízeným v roce 1930 a udělovaným za osobní statečnost, a dále medailí k 20. výročí vzniku Rudé armády.*

VELITEL PRAPORU, PROTITANKOVÉ DĚLOSTŘELECTVO, 1941

(**Na protější straně**) *Tento kapitán má na sobě polní bojovou uniformu a výstroj, která byla ve většině případů stejná pro všechny hodnosti. Na přilbě M1936 je namalovaná rudá hvězda. Letní gymnasťorka a šarovary jsou ušity z lehkého khaki materiálu. Límcové výložky bojového typu mají jednoduché olivově khaki zabarvení s mořenými kovovými odznaky (ty byly předepsány od dubna 1941, hojně se však i nadále používaly plně barevné výložky M1935 a M1940). Zvláštní levá rukávová nášivka protitankového dělostřelectva však byla dodávána pouze v běžné kvalitě. Podklad byl černý (barva typu vojska) s červeným lemováním a mosazným nebo žlutým odznakem. Přikrývku vojáci často nosili srolovanou kolem horní části těla. Kovové pouzdro bylo určeno pro munici pásového kulometu Maxim. Vzhledem ke své vodotěsnosti však bylo často využíváno k přenášení a úschově i jiné munice, např. nábojů pro protitankové kanony malé ráže.*

(**Výřez**) *Ocelová přilba M1936 s namalovaným znakem rudé hvězdy.*

(**Vpravo nahoře**) *Podšívka přilby M1936.*

(**Nahoře**) *Důstojník spojovacího vojska, léto 1942. Na límcových výložkách vidíte odznaky spojovacího vojska, zavedené v roce 1936. Hodnostní odznaky však chybí. Povšimněte si důstojnické hvězdy a velkého štítku na čepici. Neobvyklá je i lehká blůza se zapínáním po celé délce – vojáci nosili většinou gymnasťorku natahovanou přes hlavu.*

(**Vpravo uprostřed**) *Zimní plukovnická čepice ušitá z šedé látky a astrachánu se podobá čepici generála. Ta se však od ní odlišovala vrškem z červené látky.*

(**Vpravo**) *Osobní věci generála. Není známo, že by za 2. světové války byly oficiálně používány identifikační štítky. Tento byl vyroben ze štítku z 1. světové války a je na něm jméno, rok narození a osobní číslo. Zapalovač dostal generál dělostřelectva darem od svého mužstva v roce 1944, patřil mu i Řád rudého praporu. Nejzajímavějším kouskem je stříbrné pouzdro na cigarety, puncované na přelomu století svým francouzským tvůrcem. Později do něj vepsal své jméno německý voják a poté pouzdro v roce 1918 ukořistil ruský voják. Wehrmacht ho získal zpět a jako poslední je na něm vyryt text „Na paměť Vlastenecké války, 1. října 1944“ a jméno sovětského vojáka, který pouzdro sebral nějakému Němci.*

(Vlevo) *Zima 1941: zimní plášť s límcovými výložkami i bez nich.* Pilotku, *kterou mají oba muži na hlavách (jedna s kovovým odznakem hvězdy a druhá bez něj), nosili vojáci jen za vlídnějšího zimního počasí.*

VELITEL DRUŽSTVA, ŽENIJNÍ VOJSKO, ZIMA 1941

Tento seržant – poznáte jej podle dvou trojúhelníčků na límcových výložkách pod symbolem zkřížených seker ženistů – má obyčejnou zimní polní uniformu Rudé armády z prvního období války. Jeho stará *buďonovka* má černou hvězdicovou nášivku technických jednotek. Standardní zimní plášť se skrytými knoflíky se vyráběl v mnoha odstínech šedé a hnědé. Voják na snímku má límcové výložky šedohnědé khaki barvy, které v poli používaly všechny druhy zbraní. Vatované teplé khaki kalhoty se nosily s jedním z několika dostupných typů zimních bot. Seržant je vyzbrojen standardní puškou Mosin-Nagant model M1891/30, ráže 7,62 mm s nasazeným bodákem – zranění způsobená jeho křížovou čepelí se nehojila lehce. Dále má na sobě standardní řemení a za opaskem německý tyčový granát, který zřejmě ukořistil během zimní protiofenzivy.

(Dole) *Jeden z mnoha typů čistě bílých maskovacích plášťů s kapucí střižený tak, aby šel přetáhnout přes přilbu a výzbroj. Vepředu se svazoval tkalouny. Viz rovněž str. 33.*

(*Nahoře*) Buďonovka *vyrobená v roce 1941 s hvězdicovou nášivkou střeleckých jednotek. Kvalita materiálu i výroby je poměrně špatná.*

(*Vpravo*) *Zadní pohled na výstroj seržanta ženistů. Popruhy jeho plátěného tlumoku směřují přes ramena na břicho, kde se spojují se sumkou na přední části opasku. Pod tlumokem je řemínky připevněna stočená celta, sloužící současně jako pláštěnka do deště, nepromokavá podlážka do stanu nebo jeho část –* plašč-palatka. *Po oteplení nosili vojáci svůj zimní plášť stočený kolem batohu. Na jedné z jeho kapes se pohupuje hliníková jídelní miska kombinovaná s polní lahví. V plátěném vaku na levém boku je zastrčeno zákopnické nářadí, zatímco na pravém boku se nachází brašna pro plynovou masku BN. Vojáci masky někdy vyhazovali a v brašně nosili náboje navíc, jídlo nebo osobní věci.*

(Nahoře vlevo a vpravo) *Variace na zimní uniformy, 1941–42. Právě během této zimy začala být* buďonovka *vytlačována čepicí pošitou beránkem a ušními klapkami, tzv.* ušankou. *O něco starší poručík střeleckých jednotek (vpravo) má předpisový polní opasek se dvěma ramenními řemeny, pistolí Tokarev TT a pouzdrem na mapu. Povšimněte si také jeho palčáků s „prstem pro spoušť". Kontrast mezi kabátem a límcovými výložkami naznačuje, že se jedná o barevné služební výložky.*

(Nahoře) *Důstojnice, 1942. Její postavení prozrazuje pouze řemen „Sam Browne", na límcových výložkách však nemá žádný hodnostní odznak ani symbol typu vojska.*

(Napravo) *Hezký naaranžovaný portrét seržanta tankových jednotek, asi z roku 1942. Černé límcové výložky M1935 jsou na horním konci červeně lemované a nad čtyřmi rudými smaltovanými trojúhelníčky jsou mosazné rozlišovací odznaky tankového vojska. Povšimněte si velmi kvalitního služebního koženého kabátu, dlouhých rukavic a módního důstojnického opasku. Na ochranné kožené přilbě člena tankové osádky ze 40. a 50. let 20. století byly tři vycpané válečky; v 60. letech se vyráběly se čtyřmi. Výrobní závody rozptýlené po celé zemi vyráběly ochranné brýle v několika různých vzorech.*

(Nahoře vlevo a vpravo) *Různé služební zimní pláště a kabáty z ovčí kůže ve spojení s* ušankou, *rok 1943 a později. Dlouhému kabátu z ovčí kůže se říkalo* šuba *a kratšímu kabátu, který nosili někteří důstojníci,* pološuba. *Fotografovaná skupina vojáků má kvalitní polní hodnostní nárameníky M1943 a univerzální olivové khaki límcové výložky s lemováním a poddůstojnickými hodnostními prýmky v barvách typu vojska (pravděpodobně rudé). Na služební rukávové pásce lze přečíst iniciálu „D" znamenající „dozorčí důstojník...".*

(Vlevo) *Vertikálně prošívané vatované zimní khaki blůzy, tzv.* tělogrejky, *„fasovali" vojáci od první válečné zimy, často s obdobně vatovanými kalhotami, tzv.* vatni šarovary *(na fotografii je má voják vlevo a druhý muž zleva). Je pozoruhodné, že na mnohých fotografiích jsou vojáci oblečeni do vatovaného oblečení výborné kvality a častokrát to vypadá, jako by bylo čisté či nové. Povšimněte si, že mladší důstojník nalevo má na košilové blůze pod svým vatovaným kabátem límcové výložky s hodnostním označením pocházejícím z období před rokem 1943. Všichni vojáci jsou obuti do* válenek *– bot vyrobených ze slisované plsti o síle 0,6 cm, které poskytovaly dobrou tepelnou izolaci i za toho nejchladnějšího zimního počasí.*

(Vlevo) *Spodní prádlo, které vojáci dostávali, zahrnovalo teplou bavlněnou soupravu – na obrázku – a lehčí plátěnou soupravu na léto. Horní část vycházela ze střihu* gymnasťorky, *spodní část měla na kotnících stahovací očka a svým střihem připomínala* šarovary. *Ponožky se nenosily. Sovětští vojáci si podle starého zvyku omotávali kolem chodidel onuce a pohodlná chůze závisela na tom, zda je voják dokázal správně ovinout.*

(Dole) *Osobní výbava a malá polní vojáka Rudé armády. (Shora dolů, zleva doprava) Polní služební předpisy, 1933; puška Mosin-Nagant M1891/30 s puškohledem M1931 a bajonetem (jeho špička mohla být také použita jako šroubovák); napáskované 7,62mm náboje; rudá členská knížka odborového svazu a dva letáčky 1943 s popisem technik pro překonání řeky; verze karabiny M1944 Mosin-Nagant s trvale připevněným bajonetem; černé sumky na náboje (ty dostávali příslušníci námořní pěchoty); polní láhev neboli čutora; břitva, obvazy, zapalovače (ten mosazný s hvězdou, pocházející pravděpodobně z námořní přezky, je datovaný rokem 1945), mýdlo, cigarety, pouzdro na cigarety s vyrytým traktorem, zápalky (v první linii byl chronický nedostatek zápalek); „průzkumnický“ nůž M1940; opasek s polní lahví, pouzdrem na puškohled, různými druhy sumek; zákopnická lopatka; nábojový pás kulometu Maxim, používaný jako opasek na náboje s mošnou na ruční granát; bakelitová krabička na máslo či krém na boty.*

(Protější strana vlevo nahoře) *Zákon o půjčce a pronájmu: kromě hlavních položek, kam patřila nákladní auta, letadla, tanky, pohonné hmoty a jídlo, zásobovali západní Spojenci zbídačený SSSR rovněž různým oblečením, včetně bot, klobouků, rukavic, tankistických kombinéz a dokonce – světe, div se – rudoarmějských knoflíků s vyraženým symbolem srpu a kladiva. Jsou známy i další vyražené značky výrobců knoflíků, např. Chicago Handy Button Mach. Co. Američané jich museli SSSR dodat obrovské množství, vždyť uniformy s knoflíky vyrobenými v USA nosili vojáci Sovětské armády ještě v 60. letech 20. století.*

(Nahoře) *Značka vyražená na polní láhvi, 1942.*

(Vpravo nahoře) *Ruský pravoslavný kříž; vlastnictví takovýchto předmětů bylo za mimořádných okolností, jakou válka bezesporu byla, odvedencům Rudé armády tolerováno. Nad postavou ukřižovaného Krista je nápis „INRI“ a pod ní je lebka (stojí za povšimnutí, že na zavěšovacím kroužku je zřejmě drobounkými písmeny vyražen nápis „CCCP“).*

PARTYZÁN, ZIMA 1942

(Vpravo) *I když jednotlivé kusy oblečení pocházejí ze skladů Rudé armády, podle některých znaků lze poznat, že se nejedná o skutečného vojáka. Velmi starý a obnošený krátký kabát neboli* tělogrejka *je model M1931 s košilovým límečkem, odpáranými límcovými výložkami a hladkými železnými knoflíky. Dodatečně přišité kapsy s lemem jsou z hrubé keprové látky. Kromě pěchotního kabátu má muž na sobě černé vatované tankistické kalhoty. Na čepici chybí odznak a přilbu, nasazenou na* ušance *se staženými klapkami, nenosili příslušníci žádné běžné jednotky. Povšimněte si tkaného opasku s koženými konci z období válečné výroby, kdy byl nedostatek surovin.*

STŘELEC RUDÉ ARMÁDY, ZIMA 1941

(Vlevo a naproti) *Vatované zimní uniformy byly poprvé zavedeny v roce 1931; tento typ* tělogrejky *pochází z roku 1941. I když nemá límeček ani žádné hodnostní označení, lze vojáka podle pouzdra na mapy identifikovat jako poddůstojníka v hodnosti seržanta nebo jako velitele čety. Pod přilbou M1936 má navlečenou pletenou kuklu neboli* balaclavu, *pocházející zřejmě ze spojeneckých dodávek. Na zádech má jednoduchý pytlovitý* veščevoj měšok, *nejběžnější typ válečného batohu. Různé varianty tohoto tlumoku (s vnějšími kapsami nebo bez nich, se jmenovkou, řemínky pro zavěšení pláště nebo bot) byly v sovětské armádě využívány až do posledních let SSSR.*

Vzhled zimních a letních uniforem bývá často v nápadném kontrastu. Zatímco na snímcích fotografovaných v letních měsících můžete často vidět vojáky v roztrhaných a špinavých stejnokrojích s chybějícími nebo neschválenými knoflíky, na snímcích pořízených v zimě vypadají vojáci téměř vždy jako ze škatulky, protože řádné zimní oblečení mívalo přímý dopad na efektivitu jednotek a bývalo jazýčkem na vahách mezi strategickým úspěchem či neúspěchem.

(Protější strana vpravo nahoře a dole) *Dvojdílný čistě bílý maskovací převlek, navlékaný přes vatovaný kabát a kalhoty. Volná kapuce se uvazovala kolem přilby pomocí šňůrky. Pokud nebyly třeba, mohly být připojené palčáky zavinuty dovnitř do rukávů. Opasek s vybavením se téměř vždy nosil pod převlečníkem, ve kterém byly pro tento případ vystřižené velké kapsovité otvory.*

(Dole) *Značka vyražená na karabině Mosin-Nagant, 1944 (deaktivační otvor pod ní pochází z poválečného období).*

(Výřez na protější straně) *Značka vyražená na samopalu PPŠ41, 1942.*

1942

(Vlevo) *Na této fotografii si můžete povšimnout některých hlavních bodů oděvních předpisů z ledna 1943, které měnily vzhled sovětských vojáků a především důstojníků. S konečnou platností zmizel systém „velitelských" rudých trojúhelníčků, čtverečků, prýmků a kosočtverců a došlo k návratu k tradičním znakům carské armády. U* gymnasťorek *a různých blůz byly zavedeny stojáčky, rozlišovací a hodnostní odznaky se od nynějška nacházely na tradičních náramenících. Ty měly u polních uniforem všech hodností olivovou khaki barvu, s barevným lemováním podle druhu typu vojska, hodnostními prýmky a zlatými nebo stříbrnými rozlišovacími odznaky, důstojnické hodnosti byly vyznačeny hvězdami. Důstojnické nárameníky služebních, vycházkových a přehlídkových uniforem měly zlaté nebo stříbrné lemování, distinkce zůstávaly stejné. Poddůstojníci a vojíni měli nárameníky barevně rozlišené podle typu vojska a zlaté nebo stříbrné hodnostní prýmky.*
Poručík dělostřelectva, 1944, předvádí polní nárameníky s černým dělostřeleckým lemováním a mosazným dělostřeleckým odznakem. Jediný rudý středový proužek označuje nižšího důstojníka, dvě zlaté hvězdy pak jeho hodnost. Povšimněte si také kvalitní čisté khaki čepice s charakteristickým velkým „pravoúhlým" štítkem potaženým látkou.

(Dole) *Příklad zimní a letní uniformy, rok 1943 a dále. Určitě vám neujde, že zatímco zimní uniforma nalevo je nová a čistá, ta letní je značně špinavá a zdá se, že jsou na ní našité německé knoflíky ze stanové celty* Zeltbahn.
Fotografie mladšího důstojníka a rudoarmějce – že by se jednalo o bratry? – byla pořízena v listopadu 1944; oba mají odznak gardové jednotky. Gardový status byl udělován jednotkám za dlouhodobě vynikající plnění bojových úkolů; prvním útvarům se této pocty dostalo 18. září 1941 (šlo o 100., 127., 153. a 161. střeleckou divizi, ty byly následně přejmenovány na 1.–4. gardovou střeleckou divizi). Tento čestný název s sebou nesl řadu výhod: vyšší služné pro důstojníky a pro mužstvo (důstojníci je měli vyšší o polovinu, vojáci dokonce dvojnásobně), rychlejší povyšování a gardové jednotky byly upřednostňovány i v zásobování materiálem. Slovo „gardový" se přidávalo i k hodnostem a do oslovení: např. „soudruhu gardový plukovníku" nebo „soudruhu gardový vojíne". Gardový odznak, který nosili všichni příslušníci jednotky bez ohledu na hodnost a postavení, byl zaveden v březnu 1942.

PODPLUKOVNÍK, ZDRAVOTNÍ SLUŽBA, 1943

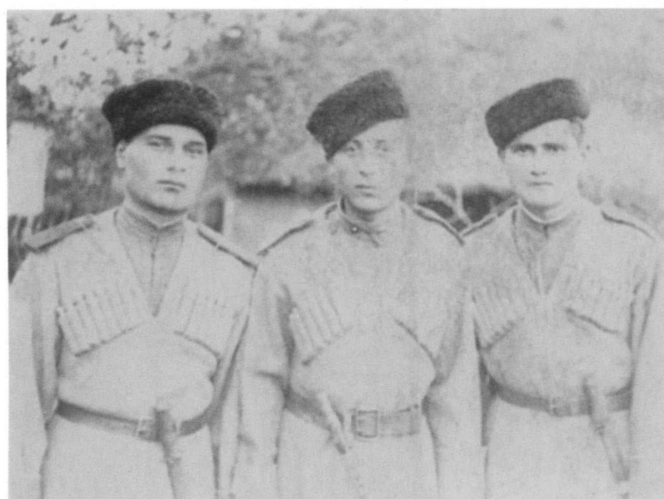
Tento důstojník, vracející se z první linie a nesoucí pušky dvou padlých, je oblečen v polní uniformě. Na hlavě má však čepici se štítkem válečné výroby s barvami zdravotní služby (zelený pruh a červené lemování). Počet barev různých armádních zbraní na náramenících byl snížen na malinově rudou pro střelecké jednotky, černou pro tankové a technické oddíly, tmavě modrou pro jezdectvo, světle modrou pro letectvo a zelenou pro zdravotní služby. Tento zdravotní důstojník má užší nárameníky, které byly předepsané pro zdravotní, administrativní a právní služby. Povšimněte si červeného „velitelského“ lemování na manžetách jeho *gymnasťorky* vz. 1943.

Na pravém boku má brašnu první pomoci a v ruce nese kožené pouzdro. To obvykle sloužilo jako důstojnické pouzdro na mapu, ale lékaři (povšimněte si značky červeného kříže) v něm často nosili polní soupravu základních chirurgických nástrojů.

(Dole) *Odznak „Vynikající specialista zdravotní služby“, 1942. Dokonce i v nejtěžších válečných letech války byly tyto odznaky odbornosti vyráběny ve vysoké kvalitě.*

(Nahoře) *Zdravotní vybavení. (Zleva doprava, shora dolů) Polní mikroskop, asi z roku 1935; sada první pomoci, 1937; kombinované pouzdro na mapu a chirurgické nástroje; trojúhelníkový obvaz potištěný pokyny pro použití; polní láhev; rukávová páska; polní nárameníky majora zdravotní služby – povšimněte si jejich rozměrů; čepice důstojníka zdravotní služby; instruktážní příručka pro psychickou rehabilitaci, 1939; příručka první pomoci, 1941; Řád rudé hvězdy udělovaný za vážná zranění; předměty z brašny první pomoci – povšimněte si prvotních bakelitových lékovek a vyjmutých kulek, které si kdosi ponechal jako suvenýr.*

(Nahoře vlevo) *Fotografie kozáků, oblečených do tradičních kabátů* bekeša *s našitými pásy na náboje gaziri a nízkými čepicemi z ovčí kůže* kubankami, *pořízená po roce 1943. Povšimněte si rovněž „průzkumnických" nožů. Vzniklo velké množství kozáckých jízdních jednotek – při bojích v rozlehlých stepích byla jízdní kavalerie stále ještě velmi důležitá – a pohled na tradiční kozácké uniformy posiloval morálku vojáků. Počet kozáků v řadách Rudé armády stoupal a klesal podle toho, jak se Sovětskému svazu dařilo na válečných kolbištích. Když byla země ve smrtelném nebezpečí, vznikalo kozáckých jednotek více. Ve chvílích, kdy se fronta pohnula směrem na západ, jejich počet klesal. Ve stejnou dobu sloužilo velké množství kozáků i v řadách německé armády. Němci je používali zejména v boji proti partyzánům, a to nejenom v Rusku, ale rovněž i v Itálii a Francii. V případě některých z nich se jednalo o opravdové dobrovolníky, ale výraz „dobrovolník" se používal i pro přeběhlíky z řad sovětských válečných zajatců a příslušníky okupovaných národů, kteří sloužili Wehrmachtu jako „dobrovolní pomocníci" – „Hiwis".*

(Nahoře a vpravo nahoře) *Leningradské závody nepřestávaly vyrábět tradiční kozácké zbraně dokonce ani ve strašlivých podmínkách obléhaného Leningradu – na této šavli je vyražena značka Kirovského závodu a rok 1942.*

(Nahoře) *Odznaky odbornosti specialistů, 1942–43. (Horní řada) vynikající dělostřelec, průzkumník, příslušník protivzdušné obrany (PVO); (spodní řada) vynikající kulometčík, spojař a tankista.*

(Vlevo) *Fotografie dvou kapitánů Rudé armády (jeden z nich má na hlavě černou kozáckou astrachánovou čepici) s důstojníkem jugoslávské Titovy národní osvobozenecké armády v roce 1945.*

(Vpravo) *Čepicové odznaky, 1943–45. Uprostřed horní řady je generálský odznak na pozlaceném kroužku; dole uprostřed je odznak, který nosili hlídači ve strategicky důležitých závodech a elektrárnách; ostatní jsou běžné čepicové odznaky Rudé armády.*

ODSTŘELOVAČKA, 1944

(Na protější straně) *Ženy slouží v armádě obvykle jako administrativní pracovnice, zdravotnice a spojovatelky v telekomunikačních, přepravních a dopravních službách a obyčejně bývají daleko od bojiště. Za kritických podmínek 2. světové války však tisíce sovětských žen sloužily přímo v první linii jako příslušnice bojových jednotek. Jako zdravotnice sdílely veškerá nebezpečí spolu s pěšáky, řadu z nich bychom nalezli i v osádkách tanků a letadel, a některé z nich prosluly i jako odstřelovačky. Rudá armáda podporovala „kult odstřelovačů", nejlepší z nich odměňovala a rozhlašovala jejich výsledky – mezi nejslavnějšími sovětskými odstřelovači byla celá řada žen. Tyto dívky nosily v týlových oblastech ženskou bojovou uniformu s khaki sukní, zavedenou v roce 1943. Součástí ženské uniformy byly i kalhoty s postranním zapínáním, ale ženy byly často nuceny nosit pánské kalhoty, protože těch ženských býval nedostatek (v poli však odstřelovačky nosily pochopitelně maskovací oděv). V závislosti na okolnostech a dostupnosti nosily ženy na hlavách baret,* pilotku *i* ušanku*. Mošna zavěšená na opasku na jejím levém boku sloužila pro puškohled M1931 4x PT; ten byl později nahrazen lehčím a levnějším modelem. (Fotografii pořídil můj přítel Gyula Jászberényi, který bohužel zemřel během počátečních příprav této knihy.)*

(Nahoře) *Zatímco důstojník vlevo má na sobě novou* gymnasťorku *se stojáčkem a nárameníky, jeho kamarád na stromě má na košilovém límci hodnostní označení podle starého systému. Límcové hodnostní označení bylo naposledy masově používáno ještě během velké tankové bitvy u Kurska v červenci 1943. Nové gymnasťorky totiž nebyly dostupné v dostatečném množství, takže vojáci často nosili nárameníky na blůzách s košilovým límcem. Žena má na hlavě baret; tato pokrývka hlavy byla v armádě zavedena speciálně pro ženy, sovětští vojáci je do 60. let 20. století nenosili. Součástí předpisové ženské uniformy byl v roce 1942 předválečný tmavě modrý baret a sukně stejné barvy, nošená ve spojení s khaki* gymnasťorkou*, v poli nosily ženy sukně a barety khaki barvy.*

(Vpravo nahoře) *Důstojnice zdravotní služby, rok 1943 či později. Žena vlevo má na sobě pánský model* gymnasťorky *(zapínání zleva doprava) s polními nárameníky a dámským baretem. Její společnice je oblečena do dámské rubášky (opačné zapínání) s lemovanými nárameníky a na hlavě má čepici* pilotku*. Povšimněte si velkého rozdílu mezi různými odstíny khaki barvy.*

(Vpravo) *Jednodílný ženský khaki stejnokroj byl v armádě zaveden od roku 1943.*

GARDOVÝ MAJOR, DĚLOSTŘELECTVO, 1944

(Naproti) *Tento předsunutý dělostřelecký pozorovatel má na sobě obvyklou polní důstojnickou uniformu. Důstojníci nosili někdy i pilotku, ale tento major zůstal věrný své dělostřelecké důstojnické čepici se štítkem, černou páskou a červeným lemováním. Povšimněte si polních nárameníků, lemovaných manžet, gardového odznaku, „průzkumnického" nože M1940 a náramkového kompasu. Tento typ dálkoměru patřil ve své době k nejrozšířenějším a bylo jej možné složit do úložné krabice. V té bylo mimoto uloženo různé nářadí a speciální upevnění, kterým bylo možné dálkoměr přišroubovat do koruny vysokého stromu. Povšimněte si rovněž pozorovatelova velmi kvalitního pouzdra na mapu, položeného na krabici.*

(Vlevo) *Skládací normy ženijního důstojníka, 1941. Jedna jejich strana byla potištěná stupnicemi v carské i metrické míře a rovněž vším od standardních velikostí improvizované polní výstroje po rozchody železničních tratí v SSSR (a v Německu...). Nechyběly ani tloušťky pancířů německých tanků, rozměry jejich pásů, ráže všech typů sovětských a německých děl a minometů, měřítka map atd. Na druhé straně se nacházela praktická příručka s přesnými a užitečnými údaji, jak stavět bunkry, mosty a cesty – a také jak je zničit. Nalezli byste v ní dokonce i všemožné geometrické rovnice!*

(Dole) *Topografické pomůcky dělostřeleckých a ženijních důstojníků: souprava rýsovacího náčiní z roku 1932 s brýlemi; krabička s velkým dělostřeleckým kompasem z r. 1944; pouzdro na mapu s kompasem z r. 1932, který bylo možné připevnit k pouzdru nebo na zápěstí, náramkové hodinky (ty v Rudé armádě ani zdaleka neměl každý); sovětská vojenská mapa Maďarska; přesné stopky (povšimněte si, že na jejich ciferníku jsou jen šestisekundové úseky); křivkoměr pro měření vzdáleností na mapě – kolečkem se jelo po nerovných úsecích cest a změřená vzdálenost se pak odečítala z jedné z celé řady stupnic; pouzdro na dělostřelecké tabulky M1944 a skládací dvoumetrové pravítko s normami.*

POLSKÝ PĚŠÍ PRŮZKUMNÍK, ZIMA 1944/45

I když sovětská armáda vpadla v září 1939 do východního Polska a podílela se značnou měrou na utrpení polského národa, mnoho polských vojáků bojovalo v letech 1943–45 po boku Rudé armády za osvobození své země. I když na komunistickou propagandu slyšela jen hrstka Poláků, bylo pořád lepší bojovat proti Němcům než skončit v sovětských pracovních táborech – právě odtud pocházela většina příslušníků Polské lidové armády (LWP). První „Kosciuszkova" pěší divize se v říjnu 1943 zúčastnila bitvy u Lenina. Zhruba 40 procent důstojníků a poddůstojníků tvořili rudoarmějci, kteří neměli polskou národnost – vedle Poláků byste zde mohli najít i Ukrajince a Bělorusy. První polská armáda se rychle rozrostla na tři divize plus další podpůrné jednotky a během léta 1944 již měla 90.000 vojáků. V zimě 1944 se Poláci zastavili před Varšavou, ale v lednu 1945 již postupovali rychle vpřed.

Zpočátku byli vystrojováni a vyzbrojováni ze skladů Rudé armády, později byli vybavováni uniformami „polštějšího" střihu a měli povoleny i vlastní odznaky pro označování jednotek a hodností; vybavení však zůstávalo převážně sovětské. (Polské znaky byly používány na letadlech a tancích a Poláci měli dokonce i své státní vlajky s katolickým křížem.) Tento pěší průzkumník, který pozoruje Varšavu z východního břehu Visly, je oblečen do standardního vatovaného sovětského krátkého zimního kabátu a kalhot, na *ušance* má však polského orla, vyrobeného v Rusku. Součásti jeho výstroje – opasek, brašna, sumky na munici (určené původně pro zásobníky samopalu PPŠ) a sumky na vejcové a tyčové granáty i brašna na plynovou masku – jsou kvůli chronickému nedostatku kůže v posledních letech války vyrobeny z plachtoviny. V rukách drží ukořistěný německý samopal MP3008, který byl kopií britského automatu Sten a v posledních měsících války se kvůli zoufalému nedostatku levných ručních zbraní pro Himmlerův Volkssturm masově vyráběl v Československu, nedaleko od Prahy. Voják má v tlumoku stočený bílý maskovací přehoz a celtu/plášťěnku.

(Nahoře) *Pohled zezadu na součásti plátěné výstroje.*

(*Vpravo nahoře*) Ušanka *s polským orlem – obojí ruské výroby. Odznak byl však nekompletní (chybí mu koruna a štít) a polští vlastenci mu pohrdavě říkali „oškubaná slepice".*

(*Vpravo*) *Pláštěnka/celta Rudé armády neboli* plašč-palatka *je vyrobena z odolné olivově zelené bavlněné celtoviny. Plášť bez rukávů s kapucí se zdrhovací šňůrou bylo možné spojit dalšími a vznikl stan pro dva, čtyři či šest mužů.*

(Vpravo) *Přestávka v boji, 1944. Polní dělostřelci mají různorodé oblečení. Starší seržant (vlevo) má polní náramenîky s rudými hodnostními proužky. Na blůze prostředního vojáka, kterou vyprodukovala sovětská válečná ekonomika v posledních letech války, chybí náramenîky, kapsy a každý z knoflíků má jiný původ. Mladý veterán (vpravo) se pyšní stužkami vyznamenání za zranění na pravé straně hrudi. Na nepředpisových (ale často používaných) polních náramenících má rozlišovací odznaky. Na zápěstí má módní náramkové hodinky, nepochybně se jedná o čerstvou válečnou kořist.*

(Dole) *Politické školení neruských vojáků, rok 1944. Význam a moc politických komisařů ve druhé polovině války prudce poklesly, protože v říjnu 1942 došlo ke zrušení systému „duálního velení jednotek". Tito političtí důstojníci však byli zodpovědní i za vzdělávání nerusky mluvících vojáků, například je učili ruštině. Zdá se, že v této skupině převažují muži středoasijského a kavkazského typu.*

(Nahoře) *Kavalerista (vlevo) má na sobě* gymnasťorku *bez kapes. Nadporučík (uprostřed) je oblečen do služební jednořadové blůzy podle předpisů z r. 1943 a podle všeho s kvalitními nárameníky. Hlavní rotmistr – staršina (vpravo) – má na sobě polní uniformu; jeho hodnost je na náramenících vyznačena stužkou v rozlišovací barvě ve tvaru „T".*

(Vpravo) *Plukovníci nosili na hlavách astrachánovou* papachu, *která se podobala té, již nosili i generálové. Generálská* papacha *se však rozpoznávala podle rudého dýnka (viz rovněž str. 13). Šedé důstojnické zimní pláště měly límcové výložky v barvách typu vojska a byly zlatě lemované nebo, jako na této fotografii, byly v barvě polní khaki s lemovkou podle barvy typu vojska. V obou případech byly na límcových výložkách pouze knoflíky, chyběly jak rozlišovací, tak hodnostní odznaky.*

***Náramenìky** M1943. Polní nárameníky všech hodností měly olivový khaki podklad s barvou lemovky podle typu vojska a tmavými nebo natřenými kovovými knoflíky. Služební a vycházkové nárameníky vojáků byly sytě barevné (podle typu vojska). Služební a vycházkové nárameníky důstojníků bojových útvarů měly zlatou lemovku, zatímco důstojníci nebojových útvarů měli lemovku stříbrnou. Hodnost byla vyznačena zlatými hvězdami. Důstojníci nosili rozlišovací odznaky na náramenících všech druhů uniforem, vojáci je měli oficiálně povolené pouze na vycházkových uniformách, tento předpis byl však často porušován.*

*(**A**) Generálské nárameníky: generálmajor střeleckých jednotek; generálporučík dělostřelectva; generálporučík letectva.*

*(**B**) (Horní řada) Plukovník, nebojová jednotka, přehlídkový; major, zásobovací sbor, přehlídkový; major, dělostřelectvo, polní; major, zdravotní služba, polní; major, zdravotní služba, na bílou ženskou přehlídkovou rubášku; nadporučík, administrativní sbor, přehlídkový; starší poručík (nadporučík), střelecké jednotky, přehlídkový; starší poručík (nadporučík), dělostřelectvo, přehlídkový; poručík, protichemická jednotka, přehlídkový. (Druhá řada) Staršina, letectvo, polní; starší seržant, střelecké jednotky, vycházkový (docela podobný je nárameník NKVD, na něm jsou však číslice nebo písmena); rudoarmějec, dělostřelectvo, polní.*

*(**C**) Zlatá nebo stříbrná lemovka označovala důstojnickou školu – zleva doprava: střelec, zásobovací sbor, tankový technik a administrativa.*

*(**Na protější straně**) Řády a vyznamenání:*

*(**D**) Leninův řád ve zlatě a platině, vyrobený leningradskou mincovnou. Zavedený v roce 1930, nejvyšší vyznamenání za zásluhy o socialismus a armádu.*

*(**E**) Medaile: 20. výročí Rudé armády, 1938; Za bojovou službu; Za odvahu a Řád slávy třetího stupně, barvami na stuze připomíná vyhledávaný carský Řád svatého Jiří.*

*(**F**) Medaile za osvobození Budapešti, Královce, Vídně a Berlína.*

*(**G**) Medaile za osvobození Bělehradu s číslovaným průkazem, dále za osvobození Prahy a Varšavy. Tou poslední je medaile „Za vítězství nad Německem ve Velké vlastenecké válce 1941–1945“ s průkazem.*

*(**H**) Vedle různých důstojnických, vojenských a stranických průkazů jsou na fotografii medaile za obranu Kyjeva; polárních oblastí; Leningradu; Stalingradu; (ve spodní části) Kavkazu a medaile „Partyzán Velké vlastenecké války“.*

(I) Vyznamenání propůjčovaná jednotlivým veteránům: tato sbírka medailí je bez příslušných dokumentů nekompletní. (První řada) Řád Velké vlastenecké války 1. stupně (1942), udělován důstojníkům a vojákům za projevenou osobní statečnost; Suvorovův řád, první vydání (1942), za vynikající velení během bojových operací; Řád rudé hvězdy (1930), za osobní odvahu nebo velmi vážné zranění. (Druhá řada) druhé a první vyznamenání Řádu rudého praporu (1920), za odvahu při obraně vlasti; medaile Za vojenské hrdinství, první vydání; medaile k 20. výročí Rudé armády (1938); Partyzán Velké vlastenecké války; Za osvobození Bělehradu.

MAJOR, ZÁSOBOVACÍ SBOR, PŘEHLÍDKOVÁ, 1945

(*Naproti, vlevo nahoře*) *Jednořadová verze přehlídkové blůzy M1943 neboli* mundir. *Nemá náprsní kapsy a na límečku, přední části a na manžetách je lemovka v rozlišovací barvě. Na límci jsou na výložkách v rozlišovacích barvách stříbrno-zlaté nebo zlato-stříbrné prošívané prýmky a na manžetách jsou prošívané prýmky v německém stylu. Na pravé straně hrudi má voják Suvorovův řád (1942) a Řád Velké vlastenecké války 1. stupně ve zlatě a stříbře. Na levé straně hrudi se vyjímá medaile Za vítězství nad Německem.*

(*Protější strana, dole*) Mundir *podplukovníka technických jednotek tankového vojska, 1945. Ženijní a technické podpůrné jednotky měly na límci, manžetách a náramenících přehlídkové uniformy prýmky s převahou stříbra.*

(*Protější strana, vpravo nahoře*) *Gardový podplukovník dělostřelectva, 1945, který se na své khaki přehlídkové uniformě pyšní celou řadou vyznamenání. Mezi jinými (srovnej se str. 47) má na pravé straně hrudi masivní hvězdu Řádu Alexandra Něvského (ten byl zaveden v roce 1942), který byl udělován za osobní statečnost velitele v boji (vzhledem k tomu, že se nezachovala žádná podobizna tohoto knížete, žijícího ve 13. století, byl zřejmě použit profil herce Nikolaje Čerkassova, který si v r. 1938 zahrál Něvského v Ejzenštejnově výpravném filmu).*

(*Vpravo*) *Gardoví plukovníci, 1945. Vousatý důstojník má na levém konci svých vyznamenání na levé straně hrudi Leninův řád a dva Řády rudého praporu. Na pravé straně hrudi si povšimněte Řádu rudé hvězdy a Řádu Velké vlastenecké války.*

(*Dole*) *Vítězství!*

(Vlevo) *Skupina poddůstojníků a vojáků, 1945, má služební celobarevné nárameníky a na hrudích nashromážděná vyznamenání a medaile.*

(Níže) *Podporučík (vlevo) má na hrudi dva Řády Velké vlastenecké války a medaili Za vítězství. Vedle něj sedí záhadný muž bez odznaků, oblečený ve staré blůze revolučního střihu s košilovým límečkem s lemovkou – že by osobní protest proti návratu k uniformám carského stylu z roku 1943?*

(Vpravo) *Konečně doma, 1945. Na portrétní fotografii vidíte gardového plukovníka s manželkou. Na jeho přehlídkové uniformě si můžete prohlédnout celou řadu vyznamenání.*

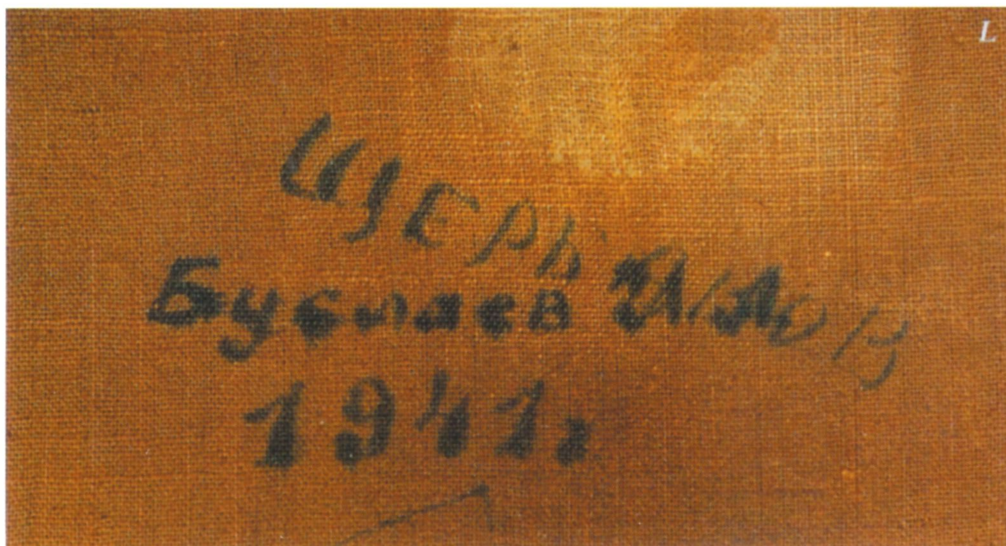

(*Nahoře*) *Důstojnické čepice se štítkem:*
(*A*) *jezdectvo;* **(*B*)** *střelci – povšimněte si velkého štítku z počátku války;* **(*C*)** *technická jednotka s modrým lemováním;* **(*D*)** *letectvo;* **(*E*)** *střelci – z konce války s charakteristickým menším štítkem;* **(*F*)** *protichemické vojsko, s černým lemováním;* **(*G*)** *střelci před rokem 1935, používala se však i za války;* **(*H*)** *zdravotní a veterinární služba s tmavozeleným pruhem;* **(*I*)** *letectvo, přehlídková M1945;* **(*J*)** *vojín, letectvo, přehlídková M1943;* **(*K*)** *tanková jednotka, generál, M1940 – povšimněte si odznaku;* **(*L*)** *generálovo příjmení a datum uvnitř čepice K.*

NÁMOŘNÍK, OCHRANNÝ ODĚV, 1941

Tento „rudý námořník" – *krasnoflotěc* – má na sobě jeden ze sady běžných ochranných oděvů proti špatnému počasí, skládající se z nepromokavého rybářského klobouku „sou'wester" a dlouhého pláště. Klobouk měl teplou podšívku pro použití v extrémních podmínkách. V lodních skladištích se nacházely různě silně zateplené oděvy a námořní obuv, které se jednotlivcům vydávaly podle potřeby. Patřila sem i černá kožená důstojnická *ušanka*. Služební námořní uniformu tvořil komplet středně modré barvy, skládající se ze svetru a kalhot s límcem vz. „Nelson". V počátečních fázích války byl každý námořník vybaven stejnou soupravou protichemické ochrany a plynovou maskou, jakou dostávali příslušníci pozemního vojska. Tato hlídka používá silný dalekohled 6x30.

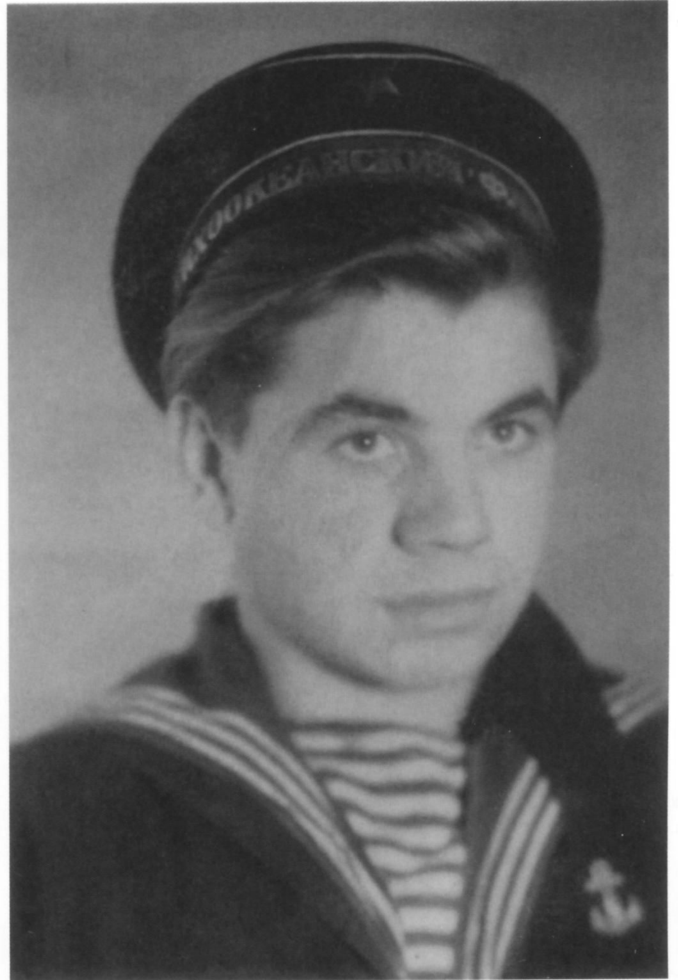
(Protější strana vlevo nahoře) *Námořní důstojník na fotografii z roku 1942. Jeho hodnost (poručík) je vyznačena na manžetách rukávů jednořadové blůzy* kitěl *se čtyřmi kapsami. Na rozdíl od kabátů západních námořních důstojníků měla tato blůza na zadní části manžety dva malé knoflíky. Povšimněte si, že námořnictvo nikdy neupustilo od starého carského stojáčku.*

(Protější strana vpravo nahoře) *Námořník Tichooceánské nebo také Pacifické flotily (poznáte to podle štítku na jeho čepici) na fotografii z roku 1942, oblečený do tmavě modré keprové námořnické uniformy s límcem „Nelson". Povšimněte si kotvy na konci stuhy námořnické čepice.*

(Protější strana vlevo dole) *Kadet sevastopolského námořního učiliště v bílé letní uniformě a námořnické čepici s bílým dýnkem, rok 1942. Nápis na jeho čepici hlásá „Námořní učiliště". Na hrudi má odznak „Připraven k práci a obraně", který byl oceněním jeho sportovních aktivit. Námořní uniformy z období před rokem 1943 neměly náramenÍky.*

(Protější strana vpravo dole) *Námořní kapitán 3. stupně, zdravotní služba, sloužící u Baltské flotily a oblečený v přehlídkové uniformě podle předpisů z ledna 1943, které zavedly náramenÍky. (Tuto uniformu nosili námořní důstojníci i o 58 let později, důkaz naleznete na straně 60.)*

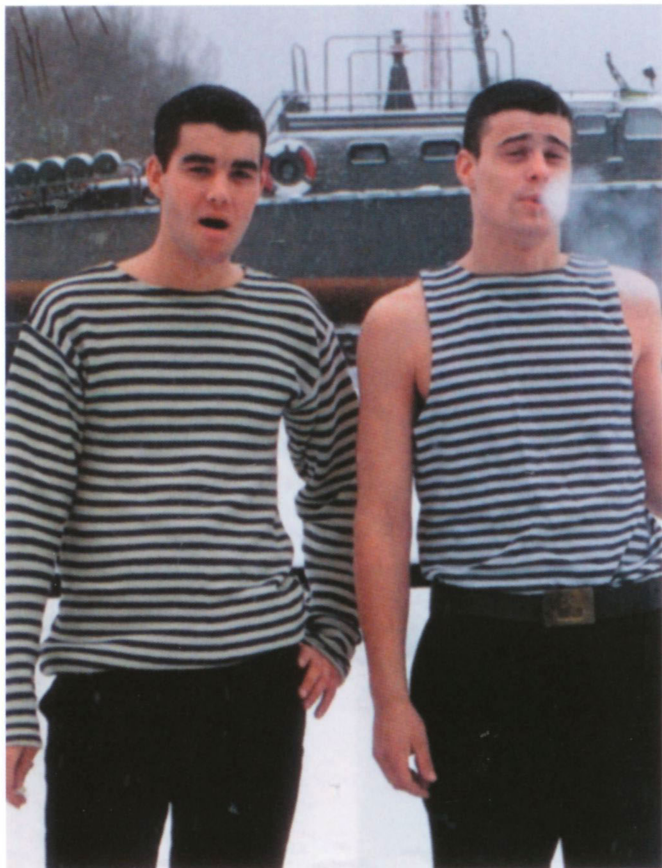
GARDOVÝ NÁMOŘNÍK, ROK 1942

Ukázka vyšňořeného námořníka – tento je oblečen do kombinace bílé a modré – bezprostředně předtím, než vešly v platnost předpisy z ledna 1943. Na černo-oranžovo-zlaté stuze na čepici je nápis „Gardová posádka", který byl vzácnou poctou, udělovanou speciálně jednotkám námořní pěchoty při obraně pobřeží a posádkám vyloďovacích člunů, které se vyznamenaly v boji.

(*Nahoře*) *Čepicový odznak námořního důstojníka; čepicová stuha válečné lodi nazvané po Komunistické internacionále „Komintěrn" (později dostávaly lodě vlastenečtější jména, např. podle slavných přístavů); přehlídkové stuhy „Gardová posádka"; stuhy „Sláva", „Petropavlovsk" a „Leningrad". Vyznamenání: Admirál Nachimov; první vydání Řádu rudého praporu, dále Řád Velké vlastenecké války 2. stupně a Za obranu Oděsy.*

(*Dole*) *Námořnické opaskové spony z období 2. světové války. V případě první spony jde o vzácný, ale poškozený válečný exemplář bez hvězdy; druhá spona již byla běžnější. Menší spony byly vyrobeny pro pionýry – mladé členy předvojenských námořních organizací.*

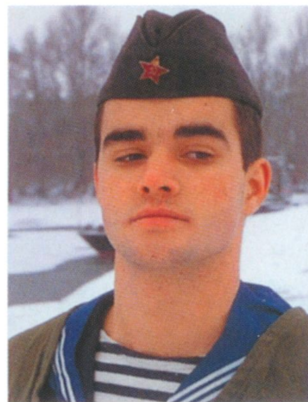
(*Vlevo nahoře*) *Dvě verze modrobílého námořnického trička; tomu s dlouhým rukávem se říkalo* majka, *tomu bez rukávů* tělnijaška.

(*Nahoře*) *Admirál Černomořské flotily v přehlídkové uniformě, 1944. Povšimněte si zlatých distinkcí na štítku jeho čepice (srovnej se str. 60) a také skutečnosti, že má na levé straně hrudi pouze jediný číslovaný odznak. Ten byl vydáván pouze voleným zástupcům lidu („poslancům parlamentu“).*

(*Vlevo*) *Zajímavá momentka zachycující důstojnickou stráž složenou z důstojníků pozemního vojska a námořnictva v osvobozeném Sevastopolu, květen 1944. Druhý muž zprava má na sobě armádní uniformu, ale na hlavě námořnickou čepici se štítkem. Pravděpodobně se jedná o příslušníka námořní pěchoty nebo jednotky pro ochranu pobřeží.*

ČLEN POSÁDKY PONORKY, BALTSKÁ FLOTILA, 1944

Standardní tmavě modrá (ve skutečnosti černá) služební keprová zimní uniforma skládající se z trička, svetru s límečkem a zvonových kalhot. Kvůli nedostatku místa v ponorkách byla námořnická čepice s placatým dýnkem nahrazena černou námořní lodičkou *(pilotkou)*. Povšimněte si záchranné vesty.

(*Výřez vlevo nahoře*) *Razítko na lodičce, vyrobené v roce 1941 v moskevském závodě „23. výročí Velké říjnové revoluce“.*

(*Nahoře*) *Další příklad služby na ponorce – povšimněte si, že vrchní hrot čepicového odznaku je zakřivený a poškozený; že by se námořník uhodil do hlavy? Barva límečku „Nelson“ je podobná barvě límce středně modré pracovní uniformy.*

(*Dole*) *Námořníci nosili rozlišovací odznaky na horní části levého rukávu, zatímco hodnostní označení měli na obou předloktích – to platilo až do vydání nových předpisů v roce 1943. Toto je vyšívaný odznak specialisty, zásobovacího technika – ponorky.*

NÁMOŘNÍK, NÁMOŘNÍ PĚCHOTA, BALTSKÁ FLOTILA, 1944

Námořnictvo tvořilo v roce 1941 jen o něco více než pět procent celkového početního stavu sovětské branné moci. S výjimkou pobřežních operací a ponorek byla většina hladinové Rudé flotily uvězněna v přístavech, proto byly posádky lodí převáděny v obrovských množstvích k pozemním jednotkám. Pozemní bojové operace ruské námořní pěchoty měly dlouhou a slavnou historii. S výjimkou brigád námořní pěchoty, které existovaly již v roce 1941 a jež tvořili vycvičení námořní pěšáci, byla většina z 350.000 námořníků převedených k pozemním jednotkám bývalými členy lodních posádek a ti byli nasazováni do akce po minimálním výcviku. Jednotky námořnictva se vyznamenaly při obraně Leningradu, Stalingradu a Krymu a pět ze 40 vytvořených brigád získalo titul „gardové".

Námořníci námořní pěchoty byli oblečeni do směsi armádních a námořních uniforem a stejné to bylo i s jejich vybavením. Tento námořník, bojující na severní frontě, má pod armádní *gymnasťorkou* modrobílé pruhované námořnické tričko – vysoce ceněná známka jeho příslušnosti k námořnictvu –, armádní kalhoty a boty. Na ramenou má nárameníky armádního stylu, které však mají černý námořnický podklad s červenou lemovkou a kódem Baltské flotily. Počátkem války se ve skladech námořní pěchoty nacházela začerněná kožená výstroj. Toto rozlišení však zmizelo pod tlakem války. Častokrát to vypadalo, že námořní jednotky dostávají zbrusu nové zbraně, to je případ i tohoto samopalu PPŠ41.

Námořník má na prsou připnutý Řád slávy (1943), udělovaný podle dekretu prezidia Nejvyššího sovětu SSSR pouze vojákům a seržantům, případně poručíkům letectva za hrdinské bojové činy. Typicky se uděloval za zachránění zástavy jednotky či jejího velitele, za zničení více než dvou tanků protitankovou zbraní nebo granátem, za záchranu zraněného druha, zničení mostu, za ukořistění dělostřeleckého kusu či minometu atd. V případě letců se uděloval za sestřelení tří nepřátelských letadel.

(Nahoře) *Mladší poručík námořní zdravotní služby, 1944, v bílé letní verzi blůzy* kitěl *s černou čepicí se štítkem a předpisovými kalhotami. Od roku 1943 se na blůze nosily nárameníky; tyto mají zelený proužek zdravotní služby.*

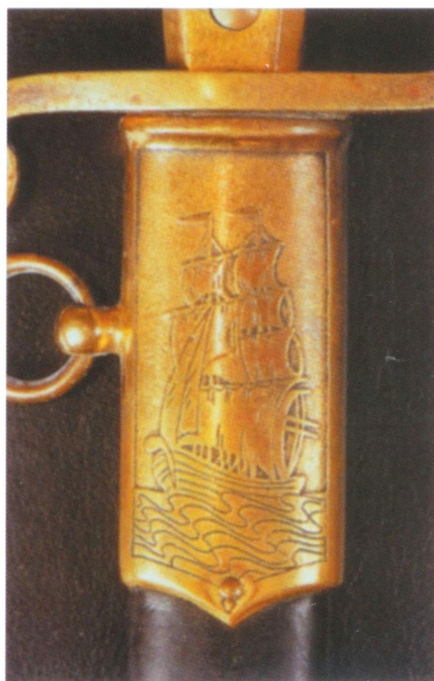
(Dole) *Hruška jílce námořní důstojnické parádní dýky M1945.*

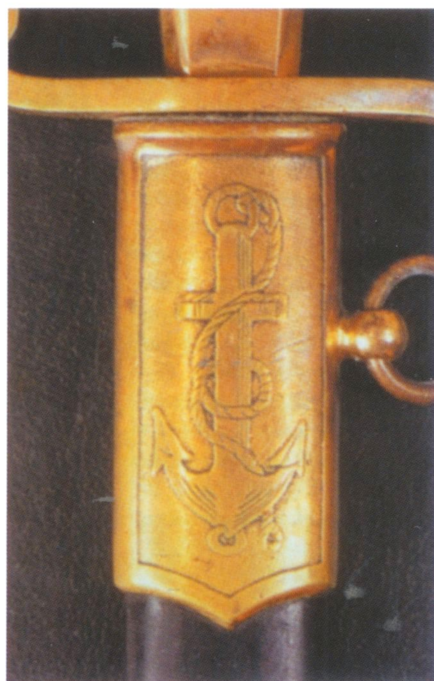
(Nahoře) *Major námořního letectva, 1944 – tato armádní část používala letecké hodnosti. Tento námořní pilot je oblečen v lehké středně modré polní uniformě s tradiční námořní důstojnickou čepicí. Pouzdro na mapy s průhledným krytem je leteckého původu.*

(Dole a vpravo dole) *Detail pochvy námořnické důstojnické dýky M1945.*

(Nahoře) *Gardový kapitán námořnictva 3. stupně v bílé přehlídkové uniformě, 1944. Medaile Za obranu Oděsy a Sevastopolu ho řadí k Černomořské flotile. Dále se pyšní Řádem rudého praporu a medailí Admirála Nachimova. Černo-oranžová stužka na pravé straně hrudi je vyznamenání námořního gardového důstojníka.*

(Nahoře a vpravo nahoře) *Kapesní hodinky udělené v listopadu 1936 soudruhu Meyerovi, kapitánu 2. stupně, za bojovou přípravu.*

(Vpravo) *Námořní nárameníky M1943. (Horní řada) Kontradmirál; generálmajor námořní pěchoty, pobřežní služba; kapitán 3. stupně, zdravotní služba; kapitánka 3. stupně, administrativní služba. (Druhá řada) Kapitán poručík; námořník námořní pěchoty 1. stupně* (jefrejtor)*; ramenní výložky letních a zimních námořnických svetrů – na všech jsou kódy Baltské flotily.*

(Dole) *Většina krátkých sovětských operací na Dálném východě namířených proti Japoncům se odehrávala na souši. Některé námořní jednotky však byly aktivní i na moři a na pobřeží. Na fotografii jsou medaile Za vítězství nad Japonskem a medaile Za osvobození Koreje, kterými byl vyznamenán sovětský námořník.*

(Vpravo dole) *Odznak velitele válečné lodi. Válečná verze má stříbrnou barvu, pozdější modely jsou zlaté (srov. se stranou 119).*

KAPITÁN ZDRAVOTNÍ SLUŽBY 3. STUPNĚ, 1945

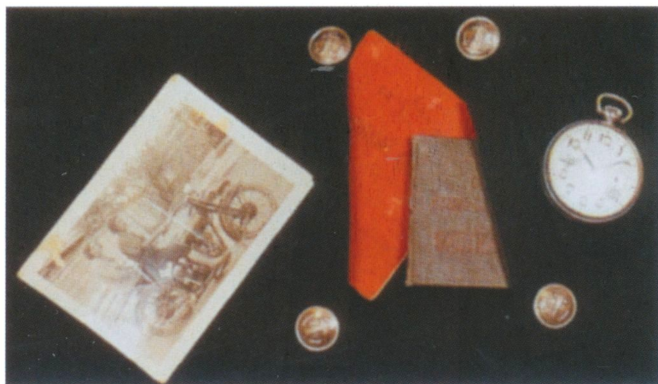
(Vlevo) *Na přehlídku vítězství v r. 1945 si tento důstojník oblékl přehlídkovou uniformu M1943 (srov. ji s tou ze strany 53, kterou nosil její původní vlastník).*

(Výřez) *Detail kapitánovy přehlídkové čepice.*

(Dole) *Tato přehlídková blůza nemá zdánlivě žádné kapsy. Velké vnitřní kapsy se však ukrývají v šosech rozparku na zadní straně*

KONTRADMIRÁL, 1945

(Nahoře) *Tento vlajkový důstojník si na oslavy vítězství nad Japonskem oblékl letní bílou blůzu s černou čepicí a kalhotami. Povšimněte si zvláštních zlatých ozdob na štítku jeho čepice (srovnejte ji s čepicí kapitána ve výřezu). Na velmi širokých zlatých náramenících má jedinou hvězdu, označující hodnost; vyšší hodnost označovaly dvě, tři nebo čtyři hvězdy. Vzhledem k tomu, že tento důstojník stojí „mimo nastoupenou formaci“, nemá slavnostní opasek ani dýku.*

LETECTVO RUDÉ ARMÁDY

(Vlevo nahoře) *Piloti a letečtí mechanici na frontě, listopad 1941. Mechanik (vlevo) má na sobě pracovní kombinézu bez límcových odznaků. Letiště není zřejmě příliš vzdálené od první linie, protože na opasku má sumku s náboji do pušky. Jeho laciný opasek je vyroben převážně z tkaniny; z kůže je pouze středový děrovaný proužek (někdy se používala i umělá náhražka). Jeho nadřízený, starší seržant (druhý zleva), je oblečen do polní uniformy a na hlavě má tmavomodrou důstojnickou* pilotku. *Oba letci – zřejmě poddůstojník a důstojník či staršina – mají přes své služební uniformy natažené zateplené, pravděpodobně tmavě modrošedé, beránkem lemované letecké kombinézy. Povšimněte si velkých palcových rukavic z ovčí kůže (vpravo), které se natahovaly přes přiléhavější rukavice.*

(Vlevo) *Pilot, jaro 1942. Povšimněte si tkaninových padákových popruhů. Na letecké kombinéze nemá žádné rozlišovací nebo hodnostní odznaky. Ochranné brýle patřily k tomu nejběžnějšímu typu a kromě bojových letců je používali i tankisté a motocyklisté. Letci později dostávali jiné brýle, ale sovětští tankisté používali tento model brýlí ještě v 80. letech 20. století.*

(Nahoře) *Pilot, zima 1941. Ve 20. letech 20. století nosila většina důstojníků své pistole v kožených pouzdrech zavěšených na řemínku přes levé rameno. Tento typ výstroje později používali již jen důstojníci letectva a tankových jednotek. Ostatní piloti nosili své osobní zbraně v jedné z kapes letecké kombinézy. Povšimněte si leteckých kamaší z kravské kůže, které však nebyly součástí předpisové výstroje.*

PORUČÍK A PILOT, GARDOVÝ STÍHACÍ PLUK, PO ROCE 1943

Poručík (vlevo a naproti), pyšnící se celou řadou vyznamenání, má na hlavě tmavě modrou *pilotku* se světle modrou lemovkou, kterou nosili pouze důstojníci VVS. Na své služební *gymnasťorce* má polní nárameníky. Gardový odznak se často připínal k uniformě přes knoflíkovou dírku pravé kapsy. Nad ním vidíte první verzi Řádu Suvorova. Podle toho poznáte, že se muselo jednat o velitele plukovní jednotky, pravděpodobně *eskadry*. Vysoko na levém rameni má nejvyšší vojenské vyznamenání, po kterém toužila většina příslušníků armády: zlatou hvězdu Hrdiny Sovětského svazu. Muselo se jednat o vynikajícího pilota, který se pyšnil velkým množstvím bojových sestřelů. Pod ním má tři další vyznamenání: Řád rudého praporu, Řád slávy (ten zřejmě dostal za třetí sestřel) a stříbrnou medaili Za bojové služby. Za povšimnutí stojí i jeho hodinky.

Letecká letní kožená blůza pilota napravo patřila k těm nejobvyklejším a nosila se přes *gymnasťorku*. Letcův oděv doplňují *šarovary*. (Ještě poznámka: tato speciální letecká blůza byla ušita v závodě Kláry Zetkinové v Moskvě, který se specializoval na výrobu leteckých oděvů. Ve stejném závodě byly ušity i kalhoty pilota helikoptéry ze strany 130, avšak o půl století později.)

(*Vpravo*) *Letečtí kadeti se svým instruktorem, 1941. Vypadá to, že jen jeden z nich (ten nejvíce napravo) drží pod paží padák. Někteří z nich mají na uniformách límcové výložky pocházející z období před rokem 1943.*

(*Vpravo a nahoře naproti*) *Různé typy válečných leteckých přileb a brýlí.*

ČETAŘ, POLNÍ JEDNOTKY LETECTVA, PODZIM 1944

Tento poddůstojník, vystrojený pro pozemní boj, má na sobě běžnou polní uniformu s *ušankou* a je obut do velmi kvalitních bot. Jeho hodnost je na polních náramenících VVS se světle modrou lemovkou vyznačena třemi červenými hodnostními páskami. Samopal PPŠ41 má látkový popruh; kvůli nedostatku kůže nosili někdy vojáci své pušky a automatické zbraně na tkaninových nábojových pásech ke kulometům Maxim. Povšimněte si stužky s vodorovnými zlatými (již vybledlými) a rudými proužky nad vojákovou pravou kapsou. Tyto proužky, zavedené v červenci 1942, označovaly počet vojákových zranění – zlaté proužky označovaly vážné a rudé proužky méně vážné zranění.

(Nahoře) *7,62mm náboje z roku 1944 pro samopal PPŠ41 a pistoli M1930 TT.*

STARŠINA, VÝSADKOVÁ JEDNOTKA, 1944

Sovětská armáda byla na poli výsadkových a kluzákových jednotek průkopníkem a první významný výsadkový útok podnikla v listopadu 1939 během sovětsko-finské války. V době německého vpádu do SSSR právě docházelo k nárůstu sovětských výsadkových jednotek VDV *(vozdušno-děsantnaje vojska)* v rámci VVS, počítalo se s pěti divizemi. Jenomže Luftwaffe v roce 1941 zničila téměř všechna sovětská transportní letadla (kterých bylo beztak málo). Rudá armáda se během války pokusila o značné množství výsadkových operací, které však téměř vždy selhaly kvůli nedostatku transportních letadel a špatnému naplánování. Vzdušné výsadkové jednotky – *děsantniki* – byly jako gardové pěší jednotky pod kontrolou Rudé armády nasazovány i k pozemnímu boji a ve Stalingradu a na Kavkaze si vysloužily nehynoucí slávu.

Výsadkáři VVS většinou nosili běžné armádní uniformy a byli vybíráni z jednotek pěchoty. Někteří však kvůli své speciální odbornosti přicházeli i z jiných druhů zbraní. Tento staršina (jeho hodnost je vyznačena červeným T na polních náramenících VVS) je např. radista. Při boji na Kavkaze zřejmě ukořistil pár horských bot SS. (Ty pocházejí ze sbírky Endre Takácse.)

(Výřez nahoře) *První typ výsadkářského odznaku, 1931.*

(Dole) *Poloautomatická pistole Tula-Tokarev (TT) M1930, ráže 7,62 mm s koženým polním pouzdrem a příslušenstvím. Šlo o jednu z nejlepších pistolí 2. sv. války.*

GENERÁL LETECTVA, 1945

(Vlevo) *Generálmajor letectva Rudé armády je oblečen do generálské slavnostní uniformy. Bílá verze blůzy je založena na uniformě vz. M1943* – kitěl – *s generálskými knoflíky a přehlídkovými nárameníky s označením hodnosti generálmajora. Tmavomodré slavnostní kalhoty generála VVS mají světle modré lampasy i lemovku. Slavnostní čepice se štítkem je starší model 1940 s šedým dýnkem a zlatou výšivkou kolem odznaku hvězdy a zlatě vyšitým okřídleným odznakem na dýnku. Na přehlídkových čepicích z pozdější doby, vyráběných od roku 1943, byly větší vyšívané ozdoby. Generál má v ruce fotoaparát FED, což byl přístroj Leika, vyráběný od roku 1934 v licenci v Dzeržinského komuně; to bylo „nápravné zařízení pro mladistvé" NKVD v Charkově. O několik měsíců později, v dubnu 1945, se již generálové a maršálové mohli obléknout do nové dvouřadové slavnostní uniformy.*

(Vlevo dole) *Členové osádky bombardéru, 1944. Pilotův zkrácený tříčtvrteční kabát z ovčí kůže může pocházet z amerických dodávek. Povšimněte si „bombardující veverky" namalované na nose letadla. Takovýto osobní znak byl vzácný. Mnohem běžnější byly politické motivy nebo slogany; převládaly např. názvy závodů či kolchozů* (kolektivní hospodaření, *srovnatelné s JZD u nás), které symbolicky sbíraly peníze – či kovy – na letadla nebo tanky. Jedním z nejvzácnějších příkladů oživeného carského symbolismu, použitého při výzdobě letadla, byl obrázek sv. Jiří bojujícího s drakem.*

(Dole) *Pilot, jaro 1945. Za příznivých povětrnostních podmínek létali piloti obvykle ve svých služebních uniformách. Nejběžnější bývala* gymnasťorka, *ale jak vidíme na fotografii, někdy si pilot pod lehkou koženou blůzu oblékl košili z vycházkové uniformy s kravatou.*

STUDENÁ VÁLKA: SOVĚTSKÁ ARMÁDA

(Vpravo) *Voják z ženijně-technického oddílu (mechanici, příslušníci stavebních jednotek a údržby atd.) v pracovní uniformě, asi v roce 1956. Všimněte si zvláštní kombinace náramenků a límcových výložek.*

(Dole) *Branec před odvodní komisí v roce 1946 – v tomto roce byl výraz „Rudá" v názvu armády změněn na „Sovětská". Povšimněte si výstavky na stěně za komisí: zimní plášť, rozebraný na části, dále různé nástroje, opasky, sumky, polní láhev, plynová maska, batoh atd.*

(Vlevo) *Ještě tři roky po vítězství nosili vojáci stejné uniformy jako za 2. světové války. Na fotografii, pocházející zřejmě z roku 1948, vidíme důstojníka ve služební khaki uniformě, čepici se štítkem a stuhou a lemovkou v rozlišovacích barvách. Povšimněte si, že namísto medailí má na prsou pouze stužky.*

(Vlevo dole) *Major tankových vojsk (počátek a polovina 50. let 20. století) v přehlídkovém stejnokroji zavedeném od roku 1949 s černě obloženým límcem tankových vojsk s rudou lemovkou – viz naproti. Nové dvouřadové modely důstojnických uniforem dostali jako první generálové tankových vojsk a letectva. Od roku 1955 je již nosili všichni důstojníci.*

(Dole) *Další major tankových vojsk v tradiční přehlídkové uniformě bez černě obloženého límce počátkem 50. let. Povšimněte si rozlišovacího odznaku předválečného vzoru, který představuje velmi staromódně vypadající tank.*

KAPITÁN TANKOVÉHO VOJSKA, POČÁTEK ROKU 1955

(Protější strana) *Dvouřadové sako zavedené od roku 1949 představovalo ve vzorech sovětských uniforem revoluční krok vpřed. Veškeré dřívější nárameníky zmizely a exponované vnitřní konce byly souměrně tvarované. Nové nárameníky tohoto přehlídkového saka byly našity nastálo, jejich vnitřní konce – skryté pod velkým límcem – měly tvar klínu. Kovové rozlišovací odznaky se z nárameníků přesunuly na horní část límce. Pod sakem se nosila bílá košile a černá kravata; tento princip pak zůstal zachován u všech přehlídkových uniforem i v budoucnosti. Černé obložení límce bylo výsadou tankových důstojníků; tankisté se obecně těšívali velké vážnosti a toto černé obložení jim mohlo být útěchou za to, že v roce 1949 přišli o speciální ocelově šedou přehlídkovou uniformu, kterou se pyšnili od roku 1935. Povšimněte si červené lemovky ve stylu M1943 na manžetách.*

(Výseky) *Detail z pochvy armádní dýky. Každý typ vojska měl svou vlastní. Pochva byla zavěšena na důstojnickém žlutě vyšívaném slavnostním opasku vz. M1955.*

(Nahoře) *Gardový plukovník dělostřelectva, vyfotografovaný v roce 1957 v přehlídkové uniformě vzor 1955. Poprvé jsme jej viděli jako kadeta na straně 14 a jako zástupce velitele praporu na straně 19. Mezi jeho vyznamenáními jsou mj. Leninův řád a dva Řády rudého praporu (na spodním konci na levé straně hrudi). Na pravé straně hrudi jsou nad gardovým odznakem a kosočtvercovým odznakem absolventa vojenské akademie dva Řády rudé hvězdy a vyznamenání Za Velkou vlasteneckou válku 1. a 2. stupně. A co je neobvyklé, plukovník má své řády připevněny na našitých pruzích látky.*

(Vpravo nahoře) *Tento plukovník pěchoty v přehlídkové uniformě vz. 1955 se pyšní ještě větším počtem vyznamenání. Stejným předpisem se změnily i rozlišovací symboly; pěchota (nově „motostřelci") ztratila své zkřížené pušky, které byly nahrazeny hvězdou ve věnci. Tento válečný veterán byl vyznamenán Řády Alexandra Něvského, Kutuzova, Suvorova, třemi Řády rudého praporu, dvěma Řády rudé hvězdy za vážná zranění a vyznamenáním Za Velkou vlasteneckou válku, nemluvě o sedmi dalších medailích.*

(Vpravo) *Odznaky za odbornost velitelů tanku ve čtyřech stupních odbornosti, zavedené roku 1954. „M" symbolizuje „mistra".*

MAJOR DOPRAVNÍHO VOJSKA, 1955

Na oslavy 10. výročí vítězství nad Německem je tento polní důstojník oblečen do krátké šedé přehlídkové uniformy vz. M1955 pro důstojníky všech druhů vojsk. Ze saka zmizely náprsní kapsy, medaile se začaly na saka zavěšovat šikmo, což umožňovalo, aby se jich do jedné řady vešlo co možná nejvíce. Polovinu hrudi totiž zakrývaly otevřené klopy. I když tento nápad uvítali především veteráni z Velké vlastenecké války, nemělo toto uspořádání žádný vliv na návrhy uniforem v 60. letech 20. století a medaile se začaly znovu nosit ve vodorovných řadách. Novým rysem byly zlaté listy vyšité kolem límcového rozlišovacího odznaku, na manžetách a na štítku čepice (dole). Dříve nosili důstojníci jednoduchý čepicový odznak v podobě rudé hvězdy stejně jako jejich vojáci; důstojnický přehlídkový čepicový odznak od nynějška tvořila rudá hvězda obklopená listy. Tato uniforma vz. 1955 je poznamenána narůstající snahou o glorifikaci Sovětské armády rostoucím množstvím ozdob, obklopujícím čepicové odznaky. V dřívějších dobách bylo možné tuto okrasu vídat pouze na čepicích generálů a maršálů a v menším rozsahu na čepicích leteckých důstojníků. O patnáct let později se však začaly objevovat i kolem čepicových hvězd obyčejných vojáků. Povšimněte si modrých kalhot (*šarovary*), které se ve spojení s touto uniformou objevují naposledy.

(**Na protější straně**) *Muži průzkumné jednotky z roku 1951. Vizuálně je není možné odlišit od vojáků Rudé armády z období 2. sv. války. Tyto jednotky používaly samopal PPŠ41 spíše s tyčovým zásobníkem na 35 nábojů než s těžším bubnovým zásobníkem na 71 nábojů. Povšimněte si přikrývky, kterou vojáci stále nosí stočenou kolem těla. Průzkumné jednotky –* razvědčiki *neboli „zvědi" – mívaly tradičně pověst vojáků jako řemen. Součástí každého pěšího pluku mělo být průzkumné družstvo a součástí každé divize průzkumný prapor.*

(**Na protější straně dole**) *Osádka tanku T-34/85 z r. 1951. Zde je patrný nedostatek některých částí uniforem. Pouze velitel má tankistickou kombinézu, zbytek osádky má na sobě zimní pláště. Mosazná opasková přezka s motivem hvězdy byla zavedena v roce 1951.*

PORUČICE DĚLOSTŘELECTVA, 1956

(**Vpravo**) *Takhle nějak mohla vypadat poručice dělostřelectva v době potlačování maďarské revoluce. Žena je oblečena v jednodílné uniformě „šatového" střihu, kterou důstojnice „fasovaly" jako služební uniformu v roce 1955. Pokud si odmyslíte stojáček s výložkami a rozlišovacími odznaky, pak se tato ženská uniforma podobá verzi používané od roku 1943. Povšimněte si nového důstojnického čepicového odznaku M1955 na jejím khaki baretu. Pouzdro na mapu s přidaným kompasem a křivkoměrem patřilo k jednomu z nejoblíbenějších modelů 40. let 20. století.*

ŽENA – STARŠINA, SPOJOVACÍ VOJSKO, 1965

(**Dole**) *Na fotografii vidíte poddůstojnici (staršinu) v letní služební uniformě se služebními nárameníky, které nebyly od roku 1955 lemované.* Gymnasťorka *je pánský model, ale kalhoty jsou dámské, s knoflíky po stranách. Žena používá polní telefon, vedle něj leží seržantské pouzdro na mapu, a má na opasku velké kožené pouzdro na signální pistoli. (Obě fotografie pořídil Gyula Jászberényi.)*

(Nahoře) *7,62mm samopal AK (Automat Kalašnikov) model 1947 s bajonetem M1959, dvěma druhy čisticího oleje v malé lahvičce a (vlevo) menším zásobníkem na 20 nábojů (těm dávali důstojníci přednost). Zásobník napravo je kvůli snížení hmotnosti perforovaný a umožňuje snadnou kontrolu zbylé munice. Obě sumky na zásobníky s popruhy se vyráběly jak v opaskové, tak náprsní verzi; menší kapsy na náprsní sumce byly určeny pro ruční granáty.*

(Vpravo) *Tento konopný náprsní popruh na zásobníky AK47 byl vyroben v roce 1950. Jeho rané exempláře byly často k vidění během vietnamské války a tento obecný vzor se poté rozšířil po celém světě společně se samopalem AK47 – pravděpodobně nejrozšířenější střelnou zbraní v historii.*

(Vpravo) *Sovětská vojenská polní uniforma se mezi roky 1945 a 1955 nezměnila, jediná nepatrná změna se vztahovala k opasku. Zbraně jsou však bezpochyby nové.*

(Dole) *Dojemná momentka, vyfotografovaná v roce 1955: branec se na začátku své dvouleté prezenční vojenské služby seznamuje se svým AK47.*

*(**Vlevo**) Dobové čepicové odznaky. Povšimněte si, že ozdoby a hvězdy byly ve všech případech vyrobeny zvlášť. (Vlevo nahoře) námořní důstojník; (vpravo nahoře) generál letectva mezi 1940–1955; (vlevo dole) důstojník letectva; (dole uprostřed) armádní důstojník, přehlídkový; (vpravo dole) armádní důstojník, služební.*

*(**Dole**) Sbírka nárameníků, počínající rokem 1955 a dále. Od roku 1949 získávají důstojnické přehlídkové nárameníky tvar různoběžníku. V roce 1955 mizí z nárameníků vojáků a poddůstojníků barevná lemovka. Od roku 1956 již jsou na zimních pláštích všech hodností nárameníky o tvaru různoběžníku. Od roku 1958 již byly různoběžné i služební nárameníky důstojníků (jejich polní nárameníky zůstaly beze změny) i vojáků. Do roku 1970 byly různoběžné nárameníky na všech blůzách s výjimkou blůz s košilovými rukávy.*

(Horní řada, zleva doprava) Generálmajor námořní pěchoty, pobřežní služba; plukovník letectva, polní nárameník; kapitán 2. stupně námořní zdravotní služby; major dělostřelectva, polní; kapitán KGB, polní; nadporučík technické jednotky, polní; poručík KGB, kremelská čestná stráž, přehlídkový (povšimněte si, že běžné armádní jednotky stavěly čestnou stráž pouze při výročních přehlídkách VŘSR, Svátku práce a Dne vítězství); poručík, motostřelci, zimní plášť. (Druhá řada) Vojín, dělostřelectvo, na zimní plášť; námořník námořního letectva, Baltská flotila; vojín, KGB; vojín, motostřelci; žák, Vojenská akademie Suvorova; staršina, vojenská akademie; seržant, řidič vozidla, polní; vojín, dělostřelectvo, vycházkový.

ČETAŘ, TANKOVÉ VOJSKO, 1958

*(**Protější strana**) Tato přehlídková uniforma se docela podobá modelu M1943, nárameníky jsou však přišité. Po roce 1955 se hodnostní proužky posunuly směrem k límci a s nimi i rozlišovací odznak. Přehlídkový řemen pušky SKS, opasek i staromódní jednodílná sumka jsou bílé. Poloautomatická puška M1945 SKS s napevno připojeným bajonetem, který se skládal pod hlaveň, začala ve druhé polovině 40. let postupně nahrazovat staré opakovací pušky Mosin-Nagant. A vzhledem k tomu, že byla pro nácvik slavnostního pochodu mnohem pohodlnější než samopaly řady AK47, používaly ji čestné stráže až donedávna.*

(Vlevo) *Tropické uniformy asi z roku 1956. Povšimněte si klobouku, tzv.* panamky, *rozepnutých límečků a „průzkumnického" nože vzor 1940 na pravé části mužova opasku.*

(Dole) *To, že fotografie tohoto vojáka byla pořízena až po 2. sv. válce (někdy kolem r. 1965), můžeme okamžitě rozpoznat jen podle jeho opaskové přezky. Motorovým vozidlem na snímku je těžký transportér AT-T pro 180mm kanon S-23 s dlouhým dostřelem (43 km) – v podstatě se jednalo o upravené lodní dělo vyráběné od roku 1950 – a jeho šestnáctičlennou obsluhu.*

(Vpravo) *Důstojníci na prvomájové přehlídce v roce 1960. Po krátkém experimentu se šedou barvou získaly jejich přehlídkové uniformy od roku 1958 opět barvu khaki. Blůzy byly jednořadové se čtyřmi knoflíky, menšími klopami a jednoduchými manžetami. Tento moderní vzor, pro který se vžil termín* rubáška, *byl od roku 1969 předepsán pro všechny hodnosti.*

(Vpravo dole) *Skupinka důstojníků při přehlídce jednotky na začátku cvičení, rok 1965. Generál (vpředu vlevo) má na sobě jednořadovou služební tmavou khaki blůzu se stojáčkem, zlatými distinkcemi a rudě lemovanými manžetami. Plukovník (vpravo vepředu) má služební* gymnasťorku.

GENERÁLMAJOR, MOTOSTŘELCI, 1969

Liberálnější politika československých vůdců byla v roce 1968 záminkou pro demonstraci „brežněvovské doktríny" a rozdrcení „Pražského jara" vpádem Sovětské armády a armád sousedních zemí Varšavské smlouvy do ČSSR. Tento sovětský velitel nosil v Praze během roku 1969 jeden z prvních modelů polní uniformy nového stylu M1969 určený pro generály, který postupně vytlačil *gymnasťorku*. Jednořadová blůza s rudým lemováním na uzavřeném košilovém límci a manžetách má na límci mořené generálské dubové listy; polní nárameníky jsou přišity k uniformě a khaki knoflíky jsou plastové. Lampasy na generálových kalhotách i lemování na blůze a na čepici jsou ve staré malinově červené barvě, která charakterizuje generála střeleckých jednotek. Jeho nazeleno natřená opasková přezka se liší od dřívějších důstojnických vzorů, na kterých býval většinou znak SSSR, nikoli srp a kladivo. Stejný motiv se objevuje také na knoflících. Na jeho provizorní rudé pásce na rukávu je napsáno „operační velitel".

(Nahoře) *Límcové výložky na generálských zimních pláštích. Motostřelci; letectvo; armádní (čtyřhvězdičkový) generál; tankové vojsko.*

(Vlevo) *Generál dělostřelectva (vlevo) z 60. let 20. století má čepici s černou páskou, stejnou barvu mají i jeho límcové výložky. Povšimněte si rudé lemovky na límci a manžetách šedého zimního pláště.*

(Dole) *Maršál Sovětského svazu (druhý zleva) se skupinou vyšších důstojníků, 1968. Povšimněte si vysokých perziánových čepic nebo-li* papach. *Důstojníci (vpravo) mají na sobě jak staré jednořadové blůzy se stojáčkem, tak i novější modely s otevřeným límcem. I na černobílé fotografii je patrný rozdíl mezi khaki uniformami a šedými zimními plášti.*

MARŠÁL SOVĚTSKÉHO SVAZU, 1970

(Protější strana) *Tento starší velitel má* papachu *s rudým dýnkem, určenou pro maršály a generály. Služební nárameníky jsou připojeny ke kabátu z ovčí kůže (*šuba *nebo* ovčina*), kterému dávali ruští důstojníci dlouho přednost. Dále má na sobě standardní důstojnické zimní vatované kalhoty. Povšimněte si jeho maršálského opasku s 9mm automatickou pistolí Stečkin v polstrovaném dřevěném pouzdru.*

(Vlevo) *Generál promlouvá v 60. letech 20. století k důstojníkům a posluchačům vojenské školy (důstojník naproti generálovi má na sobě jednořadovou blůzu M1958). Povšimněte si generálovy dvouřadové přehlídkové uniformy s nadměrným lemováním. Může se jednat o maršálskou či generálskou zelenou uniformu vzor 1954, nebo šedou uniformu, která ji měla původně nahradit ve druhé polovině 50. let.*

(Dole) *Nárameníky vyšších velitelů sovětských ozbrojených sil po roce 1969: maršál Sovětského svazu, přehlídkový a služební; admirál vojenského námořnictva SSSR; vrchní maršál a maršál letectva.*

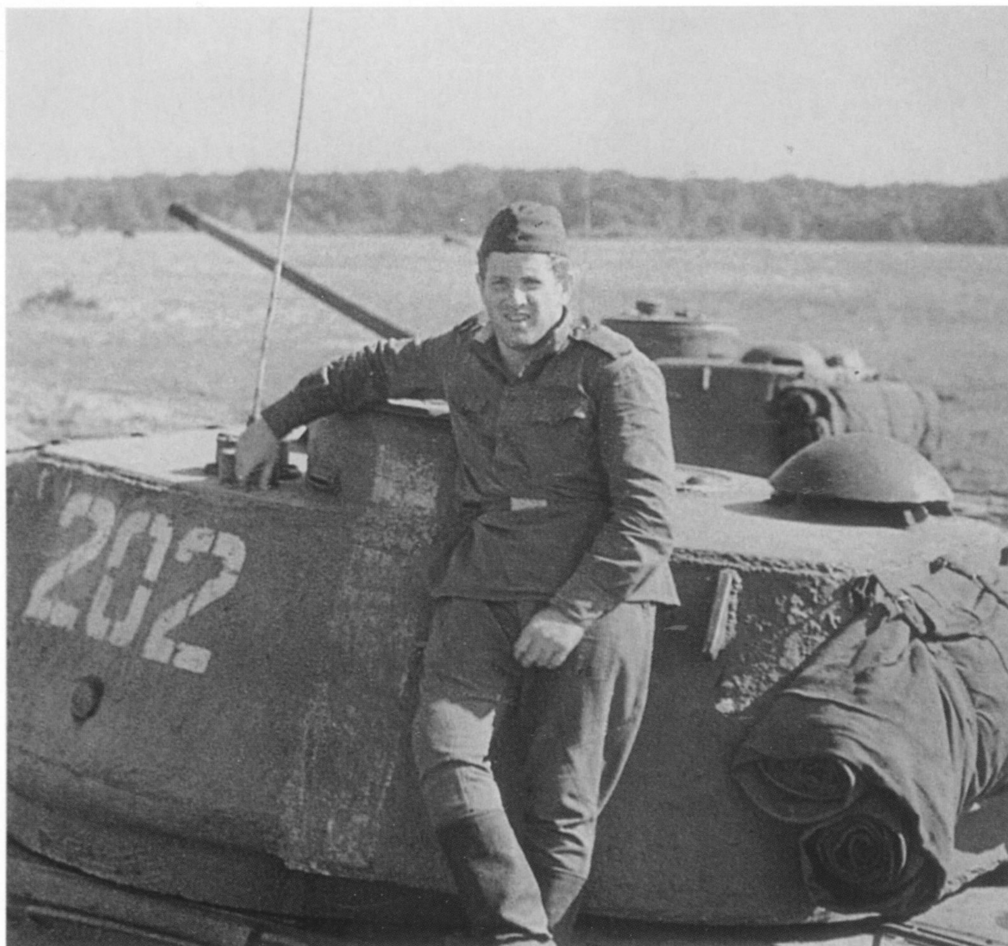

(Nahoře) *Voják v kompletní pracovní uniformě, 1967, se zajímavým tříčtvrtečním kabátem se zahrocenými pláštěnkovými detaily na hrudi. (Límcové výložky teoreticky indikující spíše pracovní než polní stejnokroj.)*

(Vpravo nahoře) *Vojín asi z roku 1970 se samopalem AK47 a charakteristickým bajonetem. Má na sobě služební uniformu s celobarevnými límcovými výložkami a nárameníky s distinkcemi „SA". Na levém rukávu má pravděpodobně rozlišovací nášivku. Protože vojáci základní služby v Sovětské armádě měli jen jeden zimní plášť, bylo nepraktické tyto odznaky neustále přendávat ze služební na polní uniformu a naopak, proto byli vojáci v polních podmínkách často vidáni se všemi odznaky.*

(Vpravo) *Člen tankové osádky v lehké letní polní uniformě, rok 1963. V té době se stále používaly tanky T-34/85 a nejinak tomu bylo i o pět let později, kdy byly během invaze do Československa jejich věže kvůli leteckému průzkumu pomalovány bílými rozlišovacími kříži. Kdyby voják neměl opasek M1951, nedalo by se určit, zda tento záběr nebyl pořízen před 18 lety (stejný kříž na věži totiž sovětské tanky používaly i během bitvy o Berlín).*

VOJÍN, ŽELEZNIČNÍ VOJSKO, SIBIŘ, 1973

Vojín stavebního oddílu železničního vojska v pracovní uniformě M1969 používané na Sibiři. Jednodílný oděv i pokrývka hlavy jsou impregnované, aby vojáka chránily proti vodě a naftě; přes kapuci bylo možné nosit ochrannou přilbu. Předpisem z roku 1969 byly poprvé zavedeny pevné nárameníky na polních uniformách. Na kombinéze s náprsními kapsami jsou patrné rysy staré dobré *gymnasťorky*, kalhoty jsou na kolenou vyztuženy zvláštními záplatami. Voják má v ruce tabulku s namalovaným znakem Sovětského svazu, který býval upevněn mezi prostředními okny železničních vagonů. Páska na jeho rukávu sděluje, že se jedná o „velitele železničního vozu".
V mírových podmínkách byly pracovní a technické armádní jednotky, např. železniční a silniční vojsko a někdy i ženisté, vládou využívány jako efektivní pracovní síla při nejrůznějších příležitostech – např. na stavbách a přestavbách, v průmyslu, infrastruktuře a zemědělství. Armáda byla mimořádně aktivní zejména v letech po 2. světové válce, kdy se významně podílela na rekonstrukci průmyslových závodů, obytných budov a při těžbě nerostných surovin. Později byli její příslušníci využiti na Sibiři při budování Bajkalsko-amurské železniční magistrály (BAM – magistrálou se myslí jakákoli dopravní komunikace probíhající napříč celou zemí), při obdělávání panenské půdy (celin) a při stavbě ropovodů a plynovodů.

(Vlevo) *Odznaky specialisty z roku 1954. Ty, a s nimi ještě mnohé další propůjčené a pamětní odznaky, se nosily na pravé hrudi.*

(Vlevo) *Takovýchto a podobných medailí bylo vyraženo velké množství. Byly určeny pro příslušníky armádních jednotek, kteří se svou prací podíleli na veřejných projektech. Zde vidíte medaili Za rekonstrukci uhelného průmyslu v Donbasu; Za rekonstrukci železářských a ocelářských průmyslových podniků na jihu a Za vybudování Bajkalsko-amurské magistrály.*

(Dole, horní řada) *Medaile Za výstavbu plynovodů; dělnický Řád rudého praporu; Odznak 10. pětiletky; Řád dělnické cti 1. a 2. stupně; (dole) medaile Za rozvoj sibiřského ropného/plynařského komplexu; odznak a certifikát Socialistické pracovní soutěže 1975; medaile Za zúrodnění celin.*

ROTNÝ, SPOJOVACÍ VOJSKO, 1975

Na snímku vidíte poddůstojníka, jak by mohl vypadat v den svého vyřazení z činné služby. Vypadá to, že je oblečen do běžné vycházkové uniformy, ale při bližším zkoumání odhalíme drobné nesrovnalosti. Během posledních měsíců své dvouleté služby začali ti nejdychtivější poddůstojníci pracovat na tzv. demobilizaci své uniformy. V tomto případě se jedná o vycházkový stejnokroj. Vojáci však uniformy z vlastní iniciativy „dozdobovali“ doplňky. Používali pamětní odznaky a odznaky odbornosti, které směli nosit. Leštili stará kovová písmena a připevňovali je přes kódy na nárameníku, na rukávovou nášivku připínali odznaky (dole – povšimněte si kovové hvězdy a rozlišovacího odznaku připíchnutého k vrcholku lemovky). Voják na fotografii si ke dvěma zlatým prýmkům pod levou rukávovou nášivkou, které označovaly druhý rok služby, přidal rudý doplněk; tyto prýmky se nosily i na pravém rukávu saka – *rubášky*.

Mnozí branci byli vybráni, aby se podrobili speciálnímu šestiměsíčnímu „rychlovýcviku“. Ti pak před koncem své dvouleté služby dosáhli hodnosti četaře. V Sovětské armádě bylo ve srovnání se západními armádami více poddůstojníků, kteří plnili téměř všechny úlohy vyžadující určitou úroveň zvláštních dovedností. Jenže kvůli krátké době jejich služby a s tím spojeným nedostatkem zkušeností museli důstojníci vykonávat práce, které by za ně na Západě dělali délesloužící poddůstojníci.

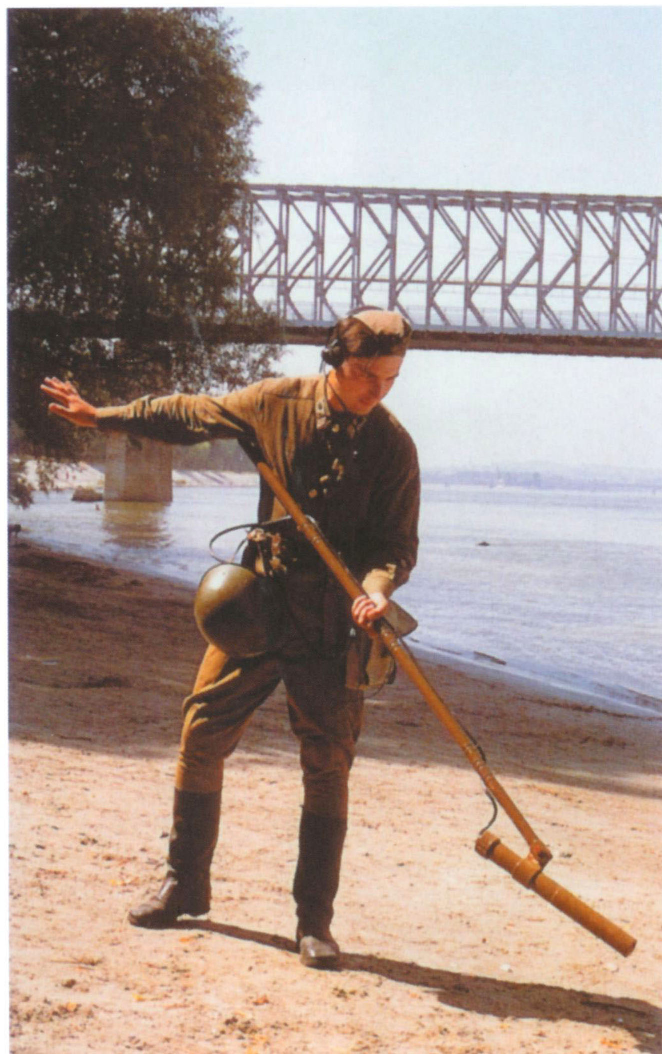

(Nahoře) *Vývoj bajonetu AK (zleva doprava). První model navržený pro samopal AK 47 a používaný až do konce 60. let 20. století je podobný dalším bajonetům z té doby. Druhý, třetí a čtvrtý – s gumovým držadlem M1969 pro AK 47 a hnědočerným bakelitovým držadlem bajonetů AK74 – patří mezi „víceúčelové" typy. Na zadních hranách čepele jsou účinné pilky. Spojením čepele a pochvy vzniknou nůžky na drát; gumové a bakelitové držadlo poskytuje izolaci proti elektrickému proudu – to se hodí při přeřezávání kabelů či drátů vysokého napětí – a rovněž chrání ruce před stykem se studenou ocelí (při -25 °C se jedná o skutečně pozoruhodnou zkušenost).*
Autor zkoumal vývoj a používání bajonetů AK jako ukazatel při porovnávání politicko-ekonomické situace v komunistických a postkomunistických zemích. Zatímco první model se stále používá v Severní Koreji, většina z dalších postkomunistických států používá i nadále druhý model. Mimo SSSR vyráběla poslední dva typy pouze bývalá NDR.

(Vlevo) *Bajonet AK74 s hnědým bakelitovým příslušenstvím. Po jeho spojení s pochvou vznikly nůžky na drát.*

(Protější strana) *Ženista obsluhující detektor min, rok 1984. Na sobě má letní polní stejnokroj zavedený v roce 1969 (podívejte se na záhlaví na druhé straně), který ukončil dlouhou kariéru uniforem typu* gymnasťorka*, jež ruská armáda používala již od roku 1912. Tato polní mírová verze má olivové khaki nárameníky a límcové výložky s odznaky ženijního vojska, světlými mosaznými knoflíky a opaskovou sponou. Jedinou ženistovou ochranou byla přilba, voják na fotografii ji však nemá, protože její používání ve spojení se sluchátky detektoru min bylo krajně nepohodlné. Např. v Afghánistánu však měli ženisté k dispozici celou řadu nejrůznějších ochranných vest. IMP detektor váží zhruba 7,2 kg, funguje i pod vodou a jeho baterie vydrží až 80 hodin nepřetržitého provozu (fotografie Gyula Jászberényi).*

(Nahoře) *Příslušníci jednotky železničního vojska, pracující na stavbě sibiřské Bajkalsko-amurské magistrály v polovině 70. let 20. století. Povšimněte si různých typů čepic a blůz jejich služebních uniforem M1969. Pilotka zůstala letní služební, polní a pracovní pokrývkou hlavy až do 90. let 20. století.*

Předpisy z roku 1969 znamenaly rozhodující odklon od některých „tradičních" znaků ruských uniforem a jejich vzhled se začal posouvat směrem k modernějším mezinárodním vzorům a tyto progresivní změny pokračovaly i během 80. až 90. let 20. století. Poněkud matoucí kombinace různých oděvních částí a odznaků je předepsána pěti základními výstrojními předpisy; součástí každého z nich byla letní a zimní varianta: jednalo se o přehlídkové, vycházkové, služební (ty se navíc dělily na stejnokroj pro chvíle ve službě a mimo ni), polní a pracovní.

Důstojníci měli speciální přehlídkové a vycházkové uniformy v „carské zeleni". Při přehlídkách nosili na uniformách celobarevné nárameníky s lemovkou a zlatě lemovanými límcovými výložkami. K parádní uniformě patřily vysoké boty (pěchota a výsadkové jednotky) a přehlídkový opasek. K vycházkové uniformě patřily nízké boty a uniforma se nosila bez opasku. Služební oděv měl lehce jiný khaki odstín, lampasy na kalhotách byly v příslušné barvě typu vojska. Nárameníky byly podložené khaki barvou; vysoké boty, polobotky a opasky se rozlišovaly na služební a neslužební. Na zimním plášti se nosily šedé nárameníky, čepice se štítkem měla lemovku a pásku v barvě typu vojska.

Khaki uniformy mužstva se dělily na přehlídkové, vycházkové a služební (to se dělilo na oblečení ve službě a mimo ni) a k nim patřily i příslušné odlišnosti, přidání rozlišovacích nášivek v barvě typu vojska na levém rukávu, čepice se štítkem měly pásek v barvě typu vojska. Límcové výložky přehlídkových a vycházkových stejnokrojů měly zlatou lemovku, zatímco u límcové výložky služební uniformy byly bez lemovky. Nárameníky byly vždy v příslušné barvě typu vojska; služební odznaky se nosily na zimním plášti.

Důstojnický polní stejnokroj měl khaki čepici se štítkem bez rozlišovacích barev a khaki sako se zavřeným košilovým límcem s barevně nevýraznými límcovými výložkami a nárameníky. Sako mužstva bylo v podstatě stejné; po řadu let používali k polní uniformě barevné služební límcové výložky, nárameníky a rukávové nášivky, v 80. letech se však začaly objevovat barevně nevýrazné polní nášivky a nárameníky, pravděpodobně pod dojmem zkušeností z Afghánistánu. Pracovním stejnokrojem byl pro většinu armády jednoduše polní stejnokroj s odznaky běžné kvality, vhodnými pro zvláštní funkce.

KULOMETČÍK, MOTOSTŘELCI, 1976

Neobvyklá kombinace částí oděvu, odznaků a výstroje, kterou má na sobě tento voják v zimní polní výstroji, ukazuje na polovinu 70. let 20. století. Jako vždy to nějakou dobu trvalo, než se podařilo uvést do praxe změny, které s sebou přinesly nové výstrojní předpisy z roku 1969. Vojáci v té době měli na bojové *ušance* nosit jako čepicový odznak nenápadnou zelenou hvězdu, ale dávali přednost v té době moderní rudé hvězdě s věncem. Rovněž vojákův plášť má zřídka vídaný „bojový formát" s nenápadnými olivově zelenými polními límcovými výložkami bez rozlišovacích odznaků – běžně se totiž nosil s celobarevnými služebními insigniemi. Tyto zimní pláště byly nepohodlné, vojáky omezovaly v pohybu a od vlády cara Alexandra III. se v podstatě nezměnily. Vojáci je většinou dostávali bez polních insignií, protože k dispozici bylo i alternativní zimní oblečení s podšívkou. Kulometčík drží v rukou standardní verzi kulometu Kalašnikov, 7,62 mm RPK. Povšimněte si sumky na delší zásobníky tohoto kulometu, která mu visí přes pravé rameno. Na opasku má i nový typ bajonetu, jenž se začal používat po roce 1974.

(Protější strana nahoře) *Plynová maska se zmenšila a spolu s ní i brašna. Srolovaná* plašč-palatka *je připevněna na řemení ve tvaru Y. Stará známá polní láhev a zákopnické nářadí zase visí na opasku – mírně se změnil jen jeho plátěný závěs.*

VOJÍN, SLUŽBA POHONNÝCH HMOT A MAZIV, 1977

(Vpravo) *Strategie Rudé armády byla založena na strategické mobilitě a stálém pohybu obrovských částí vojsk, které nesmělo nic brzdit. Jednotky služby pohonných hmot a maziv tak byly jedním z nejdůležitějších článků armádního zásobovacího řetězce a jejich skladiště se nacházela poblíž hlavních železničních a silničních uzlů na relativně utajovaných a dobře strážených místech, odkud bylo poté rozdělováno neuvěřitelné množství nejrůznějšího paliva.*

Muž je oblečen do zimního polního stejnokroje nové generace, který se objevil po reformách z r. 1969. Blůza – bušlat *nebo* kurtka *– je teple podšitá, s jednoduchými olivově zelenými polními límcovými výložkami a náramenníky. Povšimněte si, že značka objemu na kanystru není napsána azbukou, ale latinkou. V Sovětském svazu se používala celá řada přejatých slov psaných latinkou. Týkalo se to např. dopravních značek (např.* STOP*), metrických jednotek* (METER, LITER, KG, VOLT atd.) *nebo hlavních bodů na kompasu* (WEST, EAST, NORTH, SOUTH).

NADPORUČÍK, MOTOSTŘELCI, 1981

(Vlevo) *Tento důstojník v zimní polním a pracovním oděvu má vatovanou důstojnickou uniformu M1977, která je mezistupněm mezi tradičním zimním polním oblečením a novou generací zimní výstroje, tzv.* afghánky, *která se objevila během války v Afghánistánu v 80. letech 20. století. Uniforma má na rozdíl od poddůstojnického* bušlatu *skryté knoflíky a velký plyšový límec (podobným umělým kožešinám nebo beránkům vojáci říkali „rybí srst“). Při běžném pracovním používání byly služební nárameníky trvale přišity k ramenům. V poli se na náramenících používaly mořené zelené hvězdy. Tento důstojník dával za příznivého počasí přednost čepici se štítkem (zde polní verze) před* ušankou *(stejně jako většina jeho kolegů).*

DŮSTOJNÍK, MOTOSTŘELCI, 1984

(Vpravo) *Tato pláštěnka neboli* plaščnakidka *bez rukávů poskytovala velmi účinnou ochranu proti dešti a dostávali ji všichni důstojníci. Je vyrobena ze zdvojeného, uvnitř pogumovaného materiálu a je dostatečně široká, takže ji bylo možné nosit i přes batoh nebo při jízdě na koni či na kole. Poprvé je zmiňována ve výstrojních předpisech z roku 1959.*

(Nahoře) *Odznak a medaile, kterou dostávali vojáci pomáhající při likvidaci následků jaderné katastrofy v Černobylu v roce 1986.*

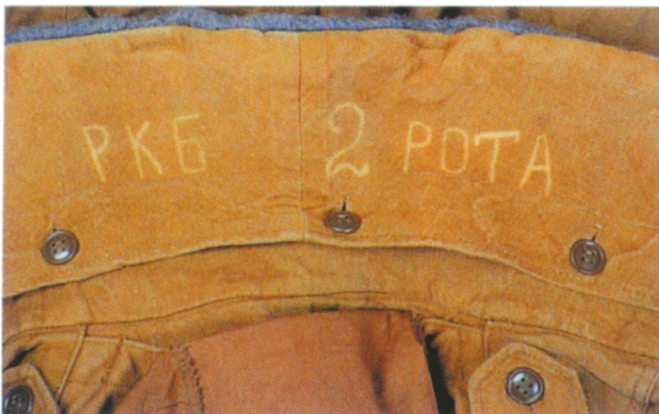
PROTICHEMICKÝ OCHRANNÝ OBLEK, 1985

Toto je jedna z prvních verzí pogumovaného těžkého ochranného obleku OP-1 (M1965) pro „všechny druhy zbraní". Plášť se mohl nosit buď sepnutý do podoby „nohavic" (jako na snímku), nebo dlouhý. Nošení vzduchotěsného obleku bylo nesmírně vysilující – podobné to bylo u všech obleků NBC, včetně vylepšeného L-1, který se vydával specializovaným chemickým průzkumným jednotkám. Plynová maska na snímku vypadá jako upravená maska SmM vzor K s hlasovým zařízením. Tato má namísto dřívější hadice vedoucí k izolované filtrační nádobce v brašně našroubovaný filtr. U pozdějších modelů byl filtr přemístěn na levou stranu, aby umožnil lehčí střelbu samopalem od ramene. Muž nese soupravu pro kontaminační testy a pro sběr a rozbor vzorků.

(Dole) *Novější a dokonalejší model plynové masky. Tato zde pochází ze soupravy důstojníka zdravotní služby.*

ODSTŘELOVAČ, MOTOSTŘELCI, AFGHÁNISTÁN, 1984

(*Protější strana*) *Tento motostřelecký nadrotmistr má na sobě jednu z prvních zimních verzí polní uniformy řady* afghánka*, která se začala objevovat po roce 1982. V prosinci 1979 vpadl SSSR do Afghánistánu, aby dosadil prosovětsky orientovanou loutkovou vládu a zabránil šíření muslimského povstání. Válka byla nakonec dlouhá a nákladná a během bojů v krutých podmínkách se v plné nahotě projevily nedostatky staromódních sovětských polních stejnokrojů.* Afghánka *měla modernější střih s četnými kapsami a kopírovala střih stejnokrojů některých armád států Varšavské smlouvy. Vojáci ji dostávali v zimní a letní khaki verzi, později i s maskovacím vzorem, a v 80. letech 20. století byla vyhrazena pouze pro jednotky rozmístěné v Afghánistánu. V prvních letech jich však byl takový nedostatek, že je nedostávali jednotlivci, ale byly přidělovány jednotkám. V jejich rámci pak kolovaly a vojáci je dostávali pouze v nezbytných případech, pokud např. nastupovali do strážní nebo hlídkové služby.*

Pro Sovětskou armádu je typické, že specialista, jako například dokonale vycvičený odstřelovač, mívá vyšší poddůstojnickou hodnost. Muž má vynikající pušku Dragunov SVD s infračervenou optikou PN58 a soudě podle zářícího kovového odznaku na jeho čepici protivníka evidentně podceňuje.

(*Nahoře*) *Odstřelovačská puška Dragunov SVD vyrobená v roce 1963; bajonet M1959; infračervená noční mířidla PN58 s dlouhým konopným pouzdrem a malými stavěcími částmi, které umožňovaly použití těchto mířidel na všech zbraních armád států Varšavské smlouvy. Vlevo pak denní puškohled s pouzdrem, dobíječka na baterie, baterie – nitkový kříž mířidel je osvětlený – a podpěra.*

(*Vlevo uprostřed*) *Trojúhelníková značka závodu Tula a datum vyražené na pušce Dragunov.*

(*Vlevo dole*) *Na obrázku vidíte značky za límcem blůzy, napsané nesmazatelnou bílou barvou. Podobným způsobem byla označena většina vydávaných uniforem, vedle jména vojáka však bylo na vnitřní straně obvykle i jeho osobní číslo a datum jeho mobilizace. Tato konkrétní značka je neobvyklá a spíše než vojáka patrně označuje dílčí jednotku – „2. rota RKB“.*

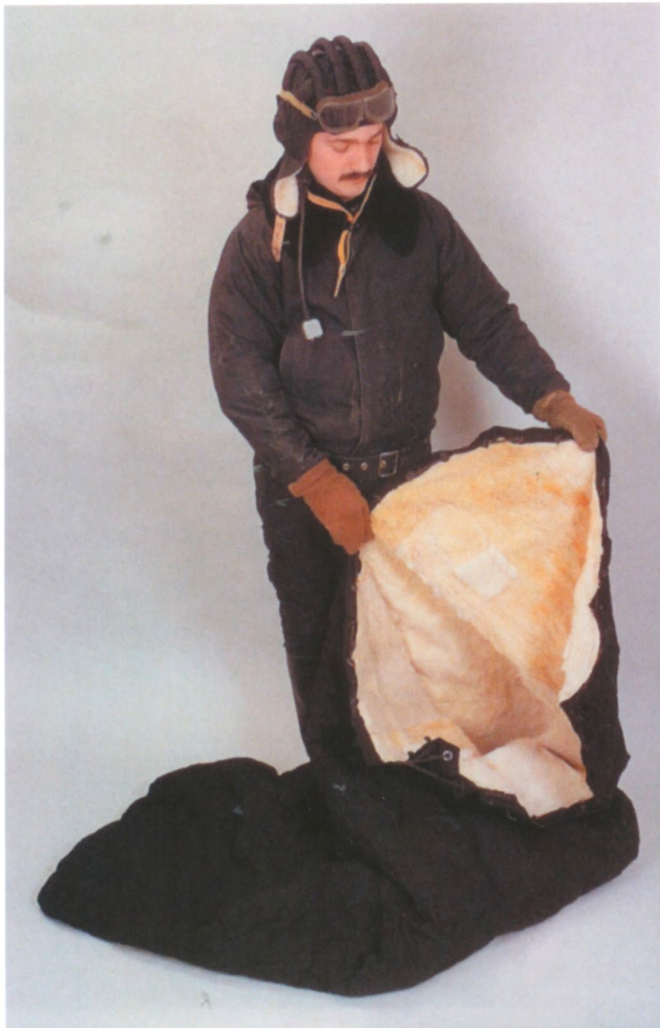

STŘELEC TRANSPORTÉRU, MOTOSTŘELCI, 1984

Člen osádky bojového vozidla pěchoty BVP, starající se o munici pro 20mm kanon, připravený na přehlídku jednotky. To je důvod, proč není oblečen do černé vatované kombinézy a blůzy s kožešinovým límcem zimní uniformy tankového vojska, kterou doplňovala zimní přilba vyložená beránkem, ale do letní kombinézy (povšimněte si bílého opasku) s celobarevnými služebními límcovými výložkami a nárameníky. V průběhu let se stalo zvykem nosit rozlišovací nášivky při přehlídkách nebo na čestné stráži na obou rukávech. Veškeré distinkce mají motostřeleckou červenou barvu, protože i navzdory tomu, že je tento muž členem osádky obrněného vozidla, zůstává i nadále příslušníkem pěchoty. Povšimněte si náprsních kapes: pod klopou je zapínání na zip a kapsy jsou uvnitř vyztužené a uzpůsobené pro uložení poloautomatické pistole a náhradních zásobníků. Pistole v koženém pouzdru na opasku se totiž mohla při protahování úzkými průlezy někde zachytit a v případě nutnosti rychlého opuštění obrněného vozidla mohla tato drobnost rozhodovat o životě či smrti.

(*Nahoře*) *Infračervený přístroj pro noční vidění PN57 řidičů obrněných vozidel. Ti jej dostávali kvůli tomu, že samotná vozidla nebyla sofistikovanou pomůckou pro noční vidění vybavena. Přístroj na snímku patří k nejranějším modelům. Pozdější vylepšené typy byly označovány 57A, B atd., nejnovějším modelem byl PN57E.*

VOJÍN, TANKISTÉ, 1988

(Vlevo) *Voják má na sobě obvyklou kombinaci zimního oděvu pro osádky AFV: černou vatovanou kombinézu a teplou svrchní blůzu – v tomto případě má v kapsách uloženou pistoli i se zásobníky. I navzdory snaze nahrazovat přírodní materiály umělými je podšívka jeho přilby i límec blůzy M1973 ze skutečného beránka – stejně tak jako podšívka jeho spacího pytle. Jedná se o model vydávaný osádkám tanků a rádiových vozů za mimořádně chladného počasí.*

MAJOR, TANKOVÉ VOJSKO, 1986

(Vpravo) *Tato světlá letní khaki bojová uniforma M1981 je krásným příkladem nové generace kombinéz tankových osádek. Opasek kombinézonu byl často nahrazován normálním koženým opaskem. Muž má na hladkých náramenících jedinou velkou hodnostní hvězdu bez obvyklých dvou rudých podélných proužků polního důstojníka. Našitý náprsní tankový odznak (na černé a někdy i hnědé) je pravděpodobně poslední připomínkou tradičních kosočtvercových nášivek, které se začaly používat ve 20. letech 20. století (viz např. str. 15 a 24). Muž má na hlavě standardní vypolstrovanou tankistickou přilbu. Na jejím čele je namalovaný kód, shodný s číslem namalovaným na věži tanku. Povšimněte si infračerveného periskopu pro obrněná vozidla v jeho ruce.*

MAJOR, JEDNOTKA OBRNĚNÝCH TRANSPORTÉRŮ, MOTOSTŘELCI, 1986

(Vpravo) *Tento důstojník ve služební uniformě má svou hodnost vyznačenou zlatými hvězdami a rudými proužky na khaki náramenících, zatímco rozlišovací odznaky se nacházejí na límcových výložkách se zlatou lemovkou. Ty jsou v pěchotní červené barvě a je na nich připnut odznak tanku, symbolu tankového vojska. Toto je krásný příklad důsledků omezeného počtu rozlišovacích barev – červené, černé a letecké/výsadkové modré – a široké škály v současné době používaných speciálních odznaků. Barva pozadí určuje typ vojska, zatímco odznak je symbolem určité funkce nebo specializace uvnitř jednotky. Medaile na této služební uniformě jsou nahrazeny stužkami. Stejnokroj doplňuje čepice se štítkem s celobarevnými distinkcemi a rovné khaki kalhoty, ke kterým se nosily jednoduché hnědé šněrovací polobotky.*

(Dole) *Nášivky reprezentující některé typy vojsk, které podle výstrojních předpisů z r. 1969 nosili vojáci nedůstojnických hodností na levém rukávu.*
(Horní řada) Stavba silnic, železniční vojsko, stavební vojsko, ženisté, tankisté, dopravní vojsko.
(Prostřední řada) Spojovací vojsko, dělostřelectvo, technické jednotky (bez hvězdy), topografické jednotky (s hvězdou), správa pohonných hmot a maziv, protichemická ochrana.
(Spodní řada) Výsadkáři, motostřelci, armádní hudba, zdravotnická služba, vojenská dopravní policie (regulovčík), letectvo.

PRAPORČÍK, DĚLOSTŘELECTVO, 1986

Hodnost praporčíka byla v Sovětské armádě zavedena v roce 1972 a od konce 70. let 20. století byla rozdělena na dva stupně. To vše ve snaze vyřešit chronický nedostatek délesloužících poddůstojníků. Praporčíci byli rozpoznatelní podle uniformy důstojnického vzoru se širokými hladkými nárameníky a podle dvou či tří hvězdiček. Ironií je, že v posledních desetiletích trvání SSSR byl rozdíl mezi platem a vyhlídkami důstojníků a četařů mnohem vyšší než na Západě. Po řadu let byla jediným důvodem, proč vojáci základní služby zůstávali na vojně jako délesloužící poddůstojníci, naděje na povýšení do hodnosti staršího seržanta *(staršiny)*. Této příležitosti však využíval jen malý zlomek poddůstojníků.

Na příkladu této uniformy si můžete prohlédnout nejběžnější zimní oděv praporčíků a důstojníků. Tento tmavošedý *šiněl* (zimní plášť) se nosil ve službě a také během polních cvičení. U světlé šedé přehlídkové verze se oba vrchní knoflíky zapínaly, u této služební uniformy se však horní část pláště nikdy nezapínala. Povšimněte si, že *partupej* (důstojnický řemen) prochází pod levým nárameníkem, zatímco řemínek pouzdra na mapu nebo nějaké jiné brašny se vždy nosil přes nárameník. K tomuto plášti byla striktně předepsána *ušanka*, ale důstojníci a praporčíci se tímto předpisem obvykle řídili jen v případě mimořádně chladného počasí – jinak nosili reprezentativnější čepici se štítkem.

(Výřez vlevo dole) *Límcové výložky různých druhů stejnokrojů (zleva doprava): motostřelci, přehlídkový zimní plášť (ten se nosil jen na přehlídky na Rudém náměstí); ženisté, zimní plášť; letectvo, zimní plášť; čestná stráž, zimní plášť (tento odznak je jen okopírovaným prototypem, protože normálně jej členové čestné stráže nosili pouze na čepici se štítkem); výsadkové jednotky, letní polní uniforma; železniční vojsko, služební uniforma.*

УДОСТОВЕРЕНИЕ К МЕДАЛИ
„ВОИНУ-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТУ
ОТ БЛАГОДАРНОГО
АФГАНСКОГО НАРОДА"

NADPRAPORČÍK, AFGHÁNISTÁN, 1986

(Protější strana) *Tento zbrojní instruktor sloužící v rámci tzv. „omezeného kontingentu sovětských sil v Afghánistánu" má na sobě letní bojovou uniformu M1982 ze série* afghánka *s čepicí se štítkem, která začala postupně nahrazovat starou dobrou* pilotku. *Dále má tradiční velitelský kožený opasek s koženým pouzdrem na pistoli Makarov. Povšimněte si chybějících límcových výložek na blůze; mořeného čepicového důstojnického odznaku, rozlišovacích odznaků a hodnostních hvězd, připevněných přímo k látce. Tato uniforma se u jednotek dislokovaných na území SSSR začala objevovat někdy po roce 1990. Projektily na stole jsou určeny pro ruční raketomety AMP a RPG. Povšimněte si jeho hodinek.*

VOJÁK, MOTOSTŘELCI, AFGHÁNISTÁN, 1985

(Protější strana nahoře) *Stejná uniforma ve větším detailu. V horkých oblastech se nosila jako rozhalenka s kloboukem* panamkou. *Voják má na sobě bojové řemení; přezka opasku byla obyčejně natřena nelesklou zelenou barvou, tato je však důkladně očištěna až na kov. Spodní hrana přezky bývala někdy zbroušena a naostřena; pokud nebylo k opasku připojeno řemení, mohl ji voják využít na svou obranu. Opasek chopil za opačný konec a před švihnutím přezkou směrem k protivníkově hlavě ji elegantně strhl – tento trik používali vojáci mnoha armád již od 19. století.*

(Protější strana dole) *Za službu v zahraničí: medaile udělované vojákům, kteří sloužili v Afghánistánu (s červenými stužkami), dvě verze medaile „Pomocník internacionalisty" a dále medaile s modrou stužkou s průkazem „Od vděčného afghánského lidu".*

(Nahoře) *AK74, poslední úprava samopalu Kalašnikov, pod ním látkový popruh s náprsními sumkami, nástroje na čištění, sumka na zásobníky a nakonec bajonet na přehlídkovém opasku.*

(Vpravo) *Model bojové ocelové přilby M1940 z 80. let 20. století; povšimněte si, že podšívka je připevněna poměrně vysoko a řemínek je kožený.*

(Vpravo dole) *Maskovací potah přilby ze stejně hrubého materiálu a se shodným pískovým vzorem na listově zeleném podkladu jako u jednodílných a dvojdílných maskovacích stejnokrojů KLMK. Potah je k vidění i na oficiálních fotografiích a v dokumentech. V tomto případě se však zdá, že byl vyroben z normální kapuce KLMK.*

VOJENSKÝ DOPRAVNÍ POLICISTA, VELITELSTVÍ ŘÍZENÍ PROVOZU, 1986

Podobně jako je policie spadající pod MVD (ministerstvo vnitra) rozdělena na několik částí (podle funkcí) a jednou z nich je i dopravní policie (tzv. GAI – Státní automobilní inspekce), je na několik částí rozdělena i vojenská policie. V jejím rámci pak existuje VAI (Vojenská automobilní inspekce); tou další byla *regulirovka* nebo také *komandirovka*, jejímž úkolem je doprovod a zabezpečení tras dlouhých vojenských konvojů. Toto je zimní uniforma dopravního regulovčíka. Je koncipována tak, aby byla dobře viditelná a vzbuzovala respekt. Díky kontrastu mezi bílou přilbou, černým oblečením, bílým opaskem a koženým pouzdrem na zbraň, rukavicemi a rudými rozlišovacími znaky je nezaměnitelná a zdálky viditelná. Opasek, rudé manžetové pruhy a kruh na náprsní destičce pak ve světlech reflektorů fosforeskují, přilba bývá často malovaná ručně. Vojenští dopravní policisté nenosí na náramenících písmena SA, označující Sovětskou armádu, ani hodnost. Je to jakési symbolické potvrzení, že stojí „mimo systém“. V rámci své působnosti může regulovčík udělovat příkazy každé osobě, která je součástí vojenské hierarchie. Své vlastní podobné jednotky měly i vnitřní síly, pohraniční stráž a KGB. „K“ na jeho rukávové nášivce znamená *komandirovka*, písmeno K na nárameníku zase znamená *kurzant* (neboli kadet vojenské akademie). Povšimněte si jeho brýlí, bílého pouzdra na pistoli Makarov a vojenské dopravní poznávací značky tvořené 4 číslicemi a 2 písmeny.

***(Dole)** Sada knoflíků, odznaků, jehlic, háčků atd. a jiných užitečných věciček sestavená vojáky letectva, spojovacího a dopravního vojska pro zatraktivnění vzhledu svých uniforem.*

ČETAŘ, SPOJOVACÍ VOJSKO, 1988

(Dole) *Takto vypadala zimní služební uniforma, kterou nosili běžní sovětští vojáci a poddůstojníci dislokovaní v 80. letech 20. století na územích států Varšavské smlouvy: šedá* ušanka *z „rybí srsti" s odznakem hvězdy obklopeným listy a fádní hnědošedý zimní plášť s černými distinkcemi všech technických armádních částí. V ruce drží anténu přenosné polní vysílačky.*

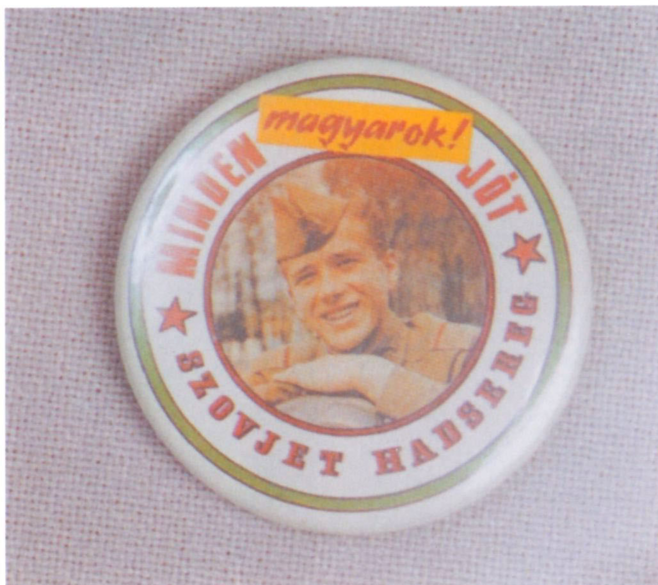
(Vpravo) *Upomínka na službu v zahraničí: pohlednice z Německa, asi rok 1961 – povšimněte si rakety.*

(Vpravo dole) *Upomínky na službu v zahraničí: pamětní medaile k 25. výročí jižní armádní skupiny (sovětské jednotky v Maďarsku); pamětní destička s budapešťským památníkem osvobození; odznak na rozloučenou, který sovětští vojáci rozdávali v červnu 1991, když konečně opouštěli Maďarsko: „Vše nejlepší, Maďaři!"*

*(**Nahoře**) Čepice se štítkem; móda velice širokého dýnka začala přibližně v polovině 70. let 20. století, zanedlouho se pak stala samozřejmostí.*

*(**A**) důstojník, tankové vojsko, přehlídková;*

*(**B**) důstojník, motostřelci, přehlídková;*

*(**C**) důstojník, tankové vojsko, služební;*

*(**D**) důstojník, motostřelci, služební;*

*(**E**) poddůstojnické hodnosti, tankové vojsko, vycházková;*

*(**F**) poddůstojnické hodnosti, motostřelci, vycházková.*

*(**Dole**) Malý výběr typických výrobních značek uvnitř čepic se štítkem od 40. až do 90. let 20. století. Mezi jinými tu můžete nalézt i výrobní značku závodu z Erfurtu, tehdejší NDR, kde Sovětská armáda bezprostředně po 2. světové válce na nějakou dobu převzala kontrolu nad továrnou a k výrobě používala německé materiály.*

*(**G**) až (**K**) Moskva; (**L**) Oděsa; (**M**) Leningrad; (**N**) Charkov; (**O**) značka Ministerstva obrany SSSR.*

G

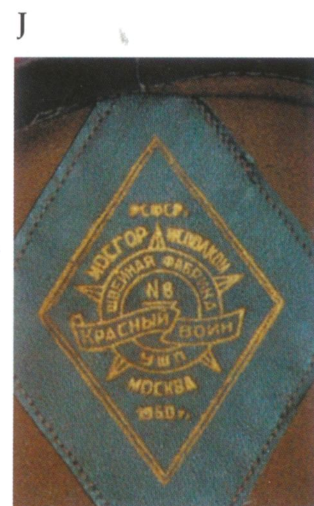
H

I

J

K

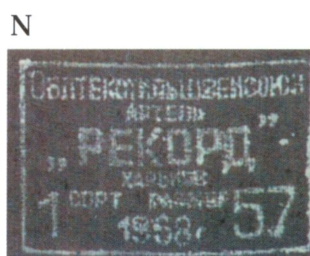
L

M

N

O

HUDEBNÍK, ČESTNÁ STRÁŽ, 1990

(Dole) *Nárameníky praporčíků a nižších hodností. (Horní řada) Praporčík, letectvo, přehlídkový a vycházkový; pro šedý zimní plášť, všechny druhy vojsk; technická jednotka, přehlídkový a vycházkový; nadpraporčík, motostřelci, přehlídkový a vycházkový; praporčík, polní, všechny druhy vojsk; praporčík, letectvo, na blůzu s košilovým rukávem. (Dolní řada) Přehlídkový a vycházkový; čestná stráž armády a letectva se zlatou lemovkou a kovovými kódy; poddůstojnické hodnosti, pozemní síly a letectvo;* jefrejtor, *rotný, četař technických oddílů; nadrotmistr, polní; seržant, na košili bez kabátu – zde hudebník. Povšimněte si, že insignie staršiny se v roce 1963 změnily ze starého tvaru T na široký podélný pruh.*

(Vpravo) *Tento hudebník má speciální přehlídkovou uniformu, která se nosila jen při slavnostních příležitostech, jakými bylo výročí Velké říjnové revoluce (podle západního kalendáře 7. listopadu), Svátek práce a Den vítězství nad Německem (9. května). Od obvyklé vycházkové uniformy se liší kovovými kódy na nárameních se zlatou lemovkou, rukávovými nášivkami na obou rukávech a ramenní šňůrou – žlutou pro důstojníky a stříbrnou pro jiné hodnosti – zavedenou v roce 1955 pro hudebníky a členy čestné stráže. Pokud hrál voják v kapele, používal jako vrchní čepicový odznak lyru. Coby člen čestné stráže však má namísto ní hvězdu s paprsky vycházejícími z jejího středu.*

(Nahoře) *Generálské náramenky od roku 1969: jedna hvězdička – generálmajor, dvě hvězdičky – generálporučík, tři hvězdičky – generálplukovník. (Horní řada) Letectvo, mořený, na plášť; armáda, přehlídkový a vycházkový plášť; letectvo, služební; armáda, na bílou přehlídkovou blůzu. (Spodní řada) Bojová* afghánka*; polní uniforma; zimní plášť; služební pro silnější blůzu; letní blůza.*

GENERÁLMAJOR, 1988

Tento vyšší důstojník má na sobě zimní bojovou uniformu M1981, kterou generálové a maršálové dostávali pro případ mimořádně chladného počasí. Blůza a kalhoty jsou dvouvrstvé, vnější vrstva je voděvzdorná, zatímco vyměnitelná vnitřní vrstva je vatovaná. Knoflíky jsou skryté; existovala i verze blůzy se zapínáním na zip. Nemá opasek a pistoli Makarov má uloženou ve skryté kapse mezi oběma vrstvami blůzy. Speciální levá svislá kapsa sloužila pro náhradní zásobníky. Tyto nepromokavé kapsy jsou vyrobeny z odolné syntetické kůže, která se snadno čistí od olejových skvrn a jiných nečistot pocházejících ze zbraně (podobné jako kapsy tankistických kombinéz – viz str. 96 a 97). Tato velmi praktická uniforma klade důraz na jednoduchost a nenápadnost – sovětští generálové občas na bojišti riskovali své životy. Hodnostní hvězdy na snímatelných náramenících jsou mořené; od rudých lampasů na generálských kalhotách se zjevně upustilo. K této polní uniformě se namísto příliš výrazné *papachy* vyšších důstojníků nosil vždy standardní model důstojnické *ušanky*. Povšimněte si speciálních polních bot pro generály a maršály vystlaných beránčí kůží (existují i v černé verzi).

POKRÝVKY HLAVY GENERÁLŮ

(*Vpravo*) *Zimní* papacha.

(*Vpravo*) *Kvalitní polní čepice s karmínovou lemovkou motostřelců.*

(*Vpravo*) *Služební čepice;*
(*více vpravo*) *letní přehlídková čepice.*

(*Vpravo*) *Přehlídková čepice v „carské zelené";*
(*dále vpravo*) *ocelově šedá přehlídková čepice tankového vojska.*

Vojenské školy *Toto je letní vycházkový stejnokroj žáků Suvorovova vojenského učiliště v Novočerkasku, srpen 1957. Prostá bílá lněná lehká letní uniforma se nosila s rudými nárameníky, na kterých bylo označení školy, a čepicí s rudým páskem. Další Suvorovova učiliště byla v Kaliningradu, Kazani, Leningradu, Lvově, Moskvě a ve Stalingradu.*

Černé zimní služební stejnokroje, Suvorovovo vojenské učiliště, leden 1959. Žákovské uniformy byly toho roku v některých detailech zjednodušeny. Označení učiliště se od nynějška nosilo jen na přehlídkové uniformě, na límcových výložkách jsou stále viditelné dírky po nedávno odstraněných knoflících.

Pozdější nárameníky vojenských učilišť

(Zleva doprava) Pěchotní vojenská akademie, na košili; Suvorovova střední škola; starší seržant, technická a ženijní akademie; rotný, letecká akademie; vojenská zdravotní akademie.

POSLUCHAČI SUVOROVOVÝCH VOJENSKÝCH ŠKOL, 1988

Suvorovovy vojenské školy, založené v roce 1943, byly určeny pro výchovu dětí, které ve válce přišly o své rodiče. Důstojníci, jejichž kariéra začala na těchto školách, patřili vždy k nejvěrnějším a nejlepším velitelům Sovětské armády. Žáci nosili černé služební nebo bílé přehlídkové uniformy a čepice se štítkem. Žák v černém je připraven na strážní hlídku (povšimněte si bajonetu a služební pásky na rukávu). Jeho kamarád v bílém má zase službu na kontrolním stanovišti. Povšimněte si rukávové nášivky, která se však na bílé blůze nenosila a na černé uniformě je skryta pod služební páskou. Namísto speciálních symbolů se používala nášivka v podobě jednoduché rudé hvězdy, symbolizující všeobecné a základní vojenské studium. Všimněte si bílé lemovky na límcových výložkách a náramenících a rudých lampasů na kalhotách.

(Vpravo nahoře) *Absolventské odznaky Suvorovova vojenského učiliště a Nachimovova námořního učiliště.*

SOVĚTSKÉ LOĎSTVO

(Protější strana vlevo nahoře) *Dva námořníci mají na snímku z roku 1950 na hlavách černé čepice s beránkem, pruhovaná trička, zimní lodní kabátce* (bušlat) *a zvonové kalhoty.* Bušlaty *byly od revoluce velice oblíbené a často je můžete vidět na fotografiích námořních výsadkových jednotek a námořní pěchoty.*

(Protější strana, vlevo dole) *Na fotografii z roku 1955 vidíte námořníka v zimním plášti s opaskem s neobvyklou přezkou; namísto hvězdy je na ní široká kotva – srov. se str. 54.*

(Protější strana nahoře a vpravo dole) *Námořní důstojníci v přehlídkových uniformách. Ten mladší má na fotografii z roku 1959 nárameníky se dvěma hvězdami poručíka a velice neobvyklý rozlišovací odznak ženisty. Fotografie staršího kapitána, pyšnícího se celou řadou vyznamenání, pochází z roku 1962. Jeho hodnost označují tři hvězdy 1. stupně na náramenících. Odlišnost vyšívaných límcových vzorů je způsobena rozdílnou dobou, nikoli různou hodností.*

KAPITÁN 1. STUPNĚ, 1956

(Vpravo) *Námořní plášť má podobný střih jako pláště armádních důstojníků, na tomto však nejsou žádné límcové výložky. Pokud si odmyslíme hodnostní nárameníky a ozdoby na čepici, jde o velice prostou uniformu. Nepřehlédněte* vimpel, *dlouhou úzkou korouhev válečné lodi, vlající z jejího nejvyššího bodu. (S laskavým svolením Balázse Jásdiho.)*

(Dole) *Výrobní značka leningradského závodu „Marxist" na námořním opasku.*

(Nahoře) *Označení Arktické flotily zobrazené na ramenech svetru námořníka ve služební uniformě, 1955.*

KONTRADMIRÁL, 1959

(Vlevo) *Tento držitel nejnižší admirálské hodnosti je oblečen do pěkné slavnostní uniformy (na tomto druhu stejnokroje se medaile nenosily). Čepicový štítek a límec blůzy jsou vyšívané a na švech kalhot jsou široké zlaté lampasy (ty později zmizely). Opasek je vyšívaný těžkým drátkem zlaté barvy a na něm je zavěšena slavnostní námořní dýka. Hodnost je vyznačena na předloktích a náramenících.*

(Dole) *Námořník Baltské flotily, 1967. Povšimněte si detailů na ramenech a na čepicové stuze. Na stuze je zkratkami napsáno „Baltská flotila, nositelka dvou Řádů rudého praporu".*

(Protější strana) *Rukávové námořnické nášivky, nošené na levém rukávu, označovaly námořníkovu specializaci. Ty vrchní, výrazně červené exempláře, jsou vyšívané a pocházejí z dřívějších dob. Červené nášivky se nosily na služební uniformě, zatímco ty žluté se našívaly na svetr. Hladké červené exempláře pocházejí z pracovních stejnokrojů. Byla jimi vyznačena celá řada oddílů a specializací, včetně dělostřeleckého (nahoře), radistického, navigačního (kormidelníka) a elektrostrojního oddílu atd. Kotva obtočená řetězem ve druhém řádku označuje oddíl všeobecných služeb; poslední v této řádce je symbol torpédového oddílu. Ve třetí a čtvrté řadě se objevuje námořní letectvo a posledním odznakem v poslední řadě je žlutá kotva označující námořní pěchotu.*

N
W
O
S
N
W
O
S
N
W
O
S

(Vpravo) *Odznaky „Vzorný voják" 1957, používané v letectvu, armádě a námořnictvu.*

NÁMOŘNÍK, ARKTICKÁ FLOTILA, 1976

Námořník, držící stráž na kontrolním stanovišti v loděnici, má na sobě *šubu* M1969 z ovčí kožešiny. Tento velice teplý kabát „fasovali" z lodních nebo kasárenských skladů ti muži, kteří při plnění služebních povinností (např. stráže a hlídky) potřebovali ochranu proti chladu (za „chladné" bývalo považováno počasí, při němž teplota klesla pod -45 °C). Tento kabát se nosil přes obvyklý černý námořnický zimní plášť (nebo šedý zimní armádní či letecký plášť). Díky této kombinaci bylo vojákovi ještě tepleji; velikánský kožešinový límec chránil po ohrnutí celou hlavu. Námořnictvo tyto kabáty hojně používalo na arktických ponorkových základnách. Vojáci sloužící na částečně slavnostních postech (např. u hlavních vchodů do budov velitelství) mívali na obou pažích našité rukávové nášivky. Zbytek námořníkova viditelného oděvu tvoří části standardního námořnického stejnokroje: černá *ušanka*, černý opasek s hvězdou a kotvou na přezce a černé plstěné zimní boty. Voják je vyzbrojen samopalem AK47 s bajonetem M1959 a standardní látkovou sumkou.

KAPITÁN 3. STUPNĚ, 1980

Toto je letní vycházková uniforma. Pokud byla dobře udržovaná, byla velmi hezká, zároveň však velice jednoduchá. Povšimněte si především značně rozměrného dýnka čepice, vyrobeného krejčím patrně na zakázku. Tento typ čepice se v polovině 70. let 20. století stal módním hitem ve všech částech ozbrojených sil. Muž si čte v námořních předpisech.

(Dole) *Vysloužilý kapitán Černomořské flotily 1. stupně, vyfotografovaný v Sevastopolu v roce 1974. V knoflíkových dírkách klop má kosočtvercový odznak absolventa námořní akademie a jednu ze svých medailí. Přestože je oblečen do přehlidkové uniformy, má na hlavě letní služební čepici s bílým dýnkem (chybějící zlatá výšivka na štítku).*

PILOT, NÁMOŘNÍ LETECTVO, 1982

Toto je jeden z prvních typů letecké kombinézy, *kombinězonu* VKK 6M, určeného pro lety ve velkých výškách, tzv. vyhřívané G-výstroje. Pilot drží v ruce přilbu GŠ 6 – A. Námořní piloti nosili záchranné vesty, které nebyly u armádních letců tak univerzální jako vesty pilotů jiných armád; jednotky dislokované v rozlehlém sovětském vnitrozemí je logicky příliš nepotřebovaly.

(Nahoře) *Piloti si psali svá jména vždy na zadní část přilby – přetlakové letecké kombinézy musely svým nositelům dokonale sedět, proto bylo důležité, aby každý pilot měl svou vlastní výstroj. Tato letecká přilba GŠ 6 – A patřila soudruhu Ovčarovovi.*

(Dole) *Křidélka námořního letectva; jednotlivé stupně se udělovaly za odsloužené roky a nalétané hodiny.*

(Vlevo nahoře a nahoře) *Námořní potápěč, 1985. Potápěčský oblek M1984 UGK je moderní alternativou SCUBA k velmi staré potápěčské výbavě s přilbou, která byla po léta používána při přístavní práci. Potápěč je zásobován kyslíkem ze dvou bomb, jež si nesl na zádech (potápěč na snímku je však nemá). Kolem pasu má opasek se zátěží a v rukou drží nůžky na kov; zřejmě se chystá k uvolnění zablokovaného kabelu na dně přístavu. Maska přilby má vnitřní „stěrač" pro čištění zamlženého skla.*

(Vlevo) *Členové posádky ponorky v pracovních stejnokrojích. Podle ramenních kódů poznáme, že se jedná o příslušníky Arktické flotily a na prsou mají označení pracovního oddílu v rámci posádky. Na další straně si budete moci tyto uniformy prohlédnout v barvě.*

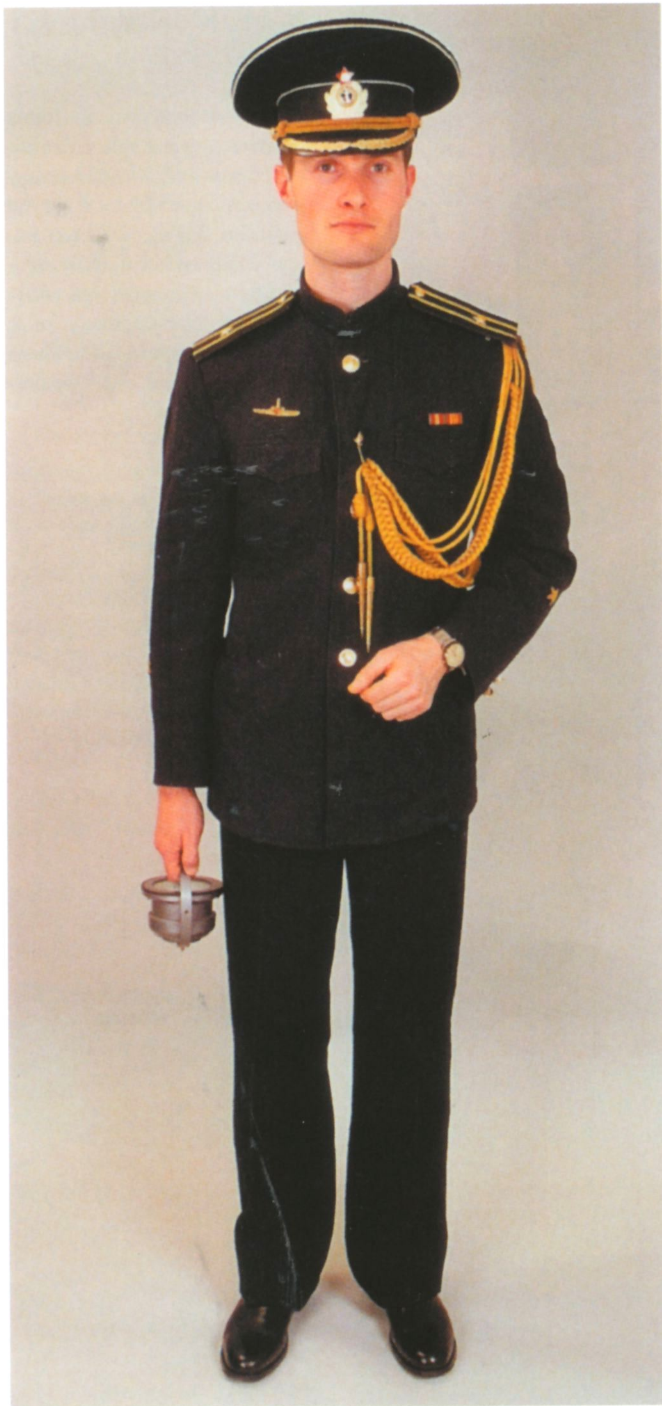

KADET, 1978

(Vlevo) *Toto je verze pracovní námořní uniformy určené do horkého podnebí. Opět si povšimněte číselného kódu na prsou, podle nějž členové posádky na první pohled poznají zařazení námořníka i jeho přesné místo na ponorce. Kadeti (žáci důstojnické školy) jsou rozpoznatelní podle kovových kotev na krátkých náramenících námořních stejnokrojů. Námořníci měli sklony používat nepředpisové čepicové odznaky; tento důstojnický čekatel má na čapce důstojnický odznak, aby se odlišil od ostatních námořníků.*

KADET & NÁMOŘNÍK, 1985

(Dole) *Kadet – v ruštině se mu kvůli dávnému nepochopení anglického termínu říkalo* mičman *– nosil uniformu důstojnického typu, odlišující se od ostatních pouze nárameníky. V této chvíli má na sobě pracovní uniformu. Námořník za ním je oblečen do kombinace bílého svetru a černých zvonových kalhot a na levém rukávu má pásku člena strážního oddílu, který je zodpovědný za kázeň na palubě. Na čepicové pásce má napsáno obecné služební zařazení „Vojenská námořní flotila“. V posledních letech se již na náramenících nenosily kódy jednotlivých flotil (Baltské, Severní, Černomořské a Tichooceánské); byly nahrazeny jednotným kódem F – flotila.*

VELITEL PONORKY, 1986

(Nahoře) *Tento kapitán 3. stupně je oblečen do poslední blůzy se stojáčkem v historii Sovětského svazu; tomuto tradičnímu stylu dávali přednost velitelé hladinových válečných lodí a ponorek. Povšimněte si velitelského odznaku na jeho prsou. Ozdobná důstojnická šňůra zlatavé barvy se obvykle nosila na druhé straně, ale tento důstojník se zřejmě bojí, aby nezakrývala jeho vysoce ceněný velitelský odznak. V pravé ruce nese námořní kompas (šňůra s laskavým svolením Balázse Jásdiho).*

KONTRADMIRÁL, ČERNOMOŘSKÁ FLOTILA, 1988

(Vpravo) *Tuto verzi blůzy se stojáčkem nosili vlajkoví důstojníci. Povšimněte si označení hodnosti na rukávu. Stužky bulharských a rumunských medailí pod obvyklejšími sovětskými naznačují, že působí u Černomořské flotily.*

(Vpravo nahoře) *Náprsní odznak velitele ponorky a pod ním velitele hladinového plavidla.*

NÁMOŘNÍK, BALTSKÁ FLOTILA, 1985

Standardní služební uniforma prostých sovětských námořníků: tmavomodrý vlněný keprový svetr a zvonové kalhoty ve spojení s tradiční čepicí, tričkem a límcem. Flotilu poznáte podle označení na ramenou; červená nášivka na levé paži napovídá, že se jedná o kormidelníka, na hrudi má odznak s číslem stupně odbornosti a pamětní odznaky.

(*Výřez nahoře*) *Ramenní insignie prostých námořníků; tyto nárameníky se nosily na plášti nebo na uniformách pobřežní služby; malé ramenní štítky zase na svetru námořní uniformy. Jasně modré nárameníky označují námořní letectvo, černé zase všeobecné služby, červené nosili příslušníci jednotek pobřežní ochrany. Kód je moderní zkratkou „flotily" neboli F, malá kotva zas označuje kadeta.*

(*Výřez dole*) *Ponorkový odznak udělovaný za dlouhý pobyt pod hladinou, od roku 1976.*

NADROTMISTR, NÁMOŘNÍ PĚCHOTA, 1975

(*Protější strana*) *Námořní pěchota využívala v maximální míře černou barvu: černá uniforma, baret, opasek i pouzdro na mapu – černé byly dokonce i dřevěné části samopalu AK47. Na snímku je poslední generace tradiční sovětské uniformy se starým tvarem náprsních kapes před uvedením modernějšího stylu* afghánky. *Tento typ blůzy má skryté zapínání. Rukávovou nášivku používali námořní pěšáci všech hodností, na všech typech uniforem, včetně těch bojových. Povšimněte si čepicového odznaku námořní pěchoty, který byl po roce 1976 nahrazen rudou hvězdou s věncem. Vlaječka po straně baretu je znakem elitní jednotky; námořní pěchota ji po dlouhou dobu sdílela s výsadkáři VDV.*

SOVĚTSKÉ LETECTVO

(Nahoře) *Odznak „Vzorný letecký specialista". Zatímco ostatní odznaky v sérii „Vzorný..." byly zavedeny v letech 1942–43, tento letecký odznak byl zaveden až v roce 1947.*

(Vlevo nahoře a nahoře) *Nadporučík v tmavomodré přehlídkové uniformě, 1950. Povšimněte si inženýrského odznaku s křidélky na pravé straně hrudi (viz detailní fotografii – tento odznak nosili pouze důstojníci) a světle modré límcové lemovky. V první polovině 50. let 20. století byla inženýrská křidélka a lemovka nárameníků nelétajících důstojníků stříbrná.*

(Vlevo) *Okřídlený letecký odznak nosili všichni členové posádky letadla, bez rozdílu hodnosti; toto je odznak člena posádky bombardéru z roku 1954.*

(Vlevo dole) *Okřídlený letecký odznak 3. stupně pro posádky bombardérů vzor 1958. Tyto odznaky letci opět dostávali podle odsloužených let a počtu letových hodin.*

PODPLUKOVNÍK, 1955

Součástí této služební uniformy je dvouřadové sako M1949; povšimněte si náprsní kapsy, která je jen na levé straně hrudi. Odznaky a vyznamenání jsou omezeny na kosočtvercový odznak absolventa vojenské akademie a na medailové stužky. Ačkoli se podle absence okřídleného odznaku nejedná o létajícího důstojníka, byly v té době lemovky nárameníků zlaté. Podplukovník drží v ruce Knihu cti. Na jejím obalu je reliéf praporu s portréty Lenina a Stalina a kniha obsahuje jména a fotografie válečných hrdinů jeho jednotky.

(Nahoře) *Přehlídková čepice důstojníka letectva vzor 1955. Povšimněte si dodatečného vyšívání a velkého odznaku.*

(Vlevo nahoře) *Major letectva, tmavomodrá přehlídková uniforma, 1955. Pyšní se působivou sbírkou řádů a medailí z 2. světové války, včetně zlaté hvězdy Hrdiny Sovětského svazu, Řádu Lenina a dále je nositelem dvou Řádů rudého praporu, Řádů Alexandra Něvského, Velké vlastenecké války a Rudé hvězdy.*

(Nahoře) *Další vysoce dekorovaný letecký důstojník, tentokrát plukovník, v uniformě zavedené po roce 1970; bombardovací odznak s křidélky má dole na pravé straně hrudi.*

(Vlevo) *Různé stupně okřídlených odznaků pilotů bombardérů vzor 1966.*

(Protější strana vlevo nahoře) *Okřídlený odznak „pilota odstřelovače“ byl zaveden v roce 1971 pro nejschopnější stíhací piloty. Pokud si chtěl pilot tento status udržet, musely být do zvláštního palubního deníku zaznamenávány výsledky pravidelných zdravotních prohlídek a kontrol odbornosti.*

(Protější strana vpravo nahoře) *Letecká veteránka z období Velké vlastenecké války, zde v uniformě majora poseté vyznamenáními. Není vidět, zda má nebo nemá za rukou skryt okřídlený odznak pilota, vypadá to však, že má na levém rameni zlatou hvězdu Hrdiny Sovětského svazu. Za 2. sv. války byla zformována celá řada bojových jednotek VVS, tvořených pouze ženami. Několik pilotek pak dokonce dosáhlo statusu leteckého „esa“.*

(Protější strana) *Toto jsou některé řády a medaile udělované příslušníkům ozbrojených sil po roce 1945:*

(A) *Řád za vynikající službu 1. a 2. stupně, kterým byli vyznamenáváni veteráni ozbrojených sil SSSR.*

(B) *Pamětní medaile ozbrojených sil SSSR, kterou dostali všichni vojáci z povolání, sloužící v daném roce: za 30 (1948), 40, 50 let, k 60. a 70. výročí.*

(C) *Pamětní medaile k 20. a 30. výročí vítězství nad Německem.*

(D) *Medaile za 10, 15 a 20 let služby, navíc medaile za 15 let z rubové strany. Existovaly rozdíly mezi medailemi vydávanými ministerstvem obrany (zde), KGB, MVD a medailemi pro požární sbor.*

(E) *Řád Říjnové revoluce a Řád družby národů.*

ЛЕТЧИК
СНАЙПЕР
СИЛЫ
СССР

A
СССР

B

C

D

E
ОКТЯБРЬСКАЯ
РЕВОЛЮЦИЯ
СССР

STÍHACÍ PILOT, 1966

Toto je příklad výstroje pilotů starších typů výškových letadel bez přetlakových kabin, sem patřily např. stroje MiG-21. Přilba – zde typ GŠ 4 – tak musela být hermeticky utěsněná. Její nasazení vyžadovalo pomoc, protože bylo nutné zapnout tři různé spony. Vnější protisluneční štít byl náchylný na rozbití. Tento „G-oblek“ model VKK-6M fungoval tradičním způsobem: po nafouknutí pevně přilehl k částem pilotova těla a vytvářel tak vnější tlak, který kontroloval proudění krve do mozku a z mozku. Tím se předcházelo ztrátám vědomí při manévrech s vysokým přetížením. Pilot drží v ruce malý gumový nafukovací záchranný člun.

(Dole) *Letecké jednotky měly své vlastní odznaky. Odznak „Stalingradská“ s reliéfem bombardéru patřil pluku dislokovanému po 2. světové válce poblíž Budapešti; další patřil stíhací jednotce. Čísla „25“ a „30“ se pak vztahují přímo k dané jednotce.*

ČLEN OBSLUHY LOKÁTORU PROTIVZDUŠNÉ OBRANY, 1981

Vojenská služba nebyla nikdy bez rizika a o Sovětské armádě, která se v otázce péče o zdraví a bezpečí svých vojáků nikdy netěšila dobré pověsti, to platí dvojnásob. Je až s podivem, jak dlouho musela celá řada příslušníků sovětských vzdušných sil trpět záhadnými nepříjemnými obtížemi, než velení letectva uznalo za vhodné vybavit je ochrannými kombinézami. Ty byly navrženy tak, aby personál radarové stanice chránily před účinky dlouhodobého působení elektromagnetických vln a zároveň vojákům poskytovaly elektrostatickou ochranu v blízkosti vysokonapěťových elektrických generátorů. Do látky kombinézy je vetkán jemný kovový drát; podle vnitřního štítku se jedná o model 1974, který byl vyskladněn v roce 1981.

(Dole) *Odznaky PVO (protivzdušné obrany). Odznak s křidélky (vlevo) nosil radarový operátor, specialista 3. třídy v hodnosti důstojníka (série byla vydána v roce 1958). Odznak vpravo zase nosil velitel raketové základny (vydán v r. 1978).*

PRAPORČÍK, 1975

(Vlevo) *Toto je zimní přehlídkový stejnokroj; stojí za povšimnutí, že světle šedý parádní zimní plášť se nosil zapnutý vždy až ke krku. Součástí přehlídkové uniformy praporčíků byly i další doplňky v důstojnickém stylu. Zde je to např. modrá čepice, bílé rukavice a žlutě vyšívaný pásek.*

(Nahoře) *Porovnejte přehlídkovou čepici důstojníka VVS vzor 1955 (nahoře) s modelem ze 70. let (dole).*

NADPRAPORČÍK, 1984

(Protější strana) *Služební uniforma se od roku 1976 nezměnila. Těmto tříhvězdičkovým nadpraporčíkům vojáci říkali „makaróni" – tato přezdívka má charakterizovat dlouhou služební kariéru délesloužících poddůstojníků. Široký žlutý hodnostní prýmek ve tvaru V a dvě hvězdy na levé manžetě jsou znamením více než desetileté služby. Je rovněž zajímavé, že jako příslušník pozemních jednotek letectva nosí na pravé straně hrudi armádní vzor odznaku specialisty 1. stupně s křidélky.*

(Výřez, protější strana nahoře) *Náprsní odznaky délesloužících četařů: vzdušné síly, více než jeden rok nad rámec povinné vojenské služby; vojenské námořnictvo, jeden rok; armáda, 15 let služby.*

PILOT VRTULNÍKU, AFGHÁNISTÁN, 1985

Toto je běžná kombinace zimního oblečení, kterou si oblékaly posádky *větroljetu* (vertikální let – ruský název pro vrtulník) během afghánské války. Pokud zrovna nelétali, upřednostňovali důstojníci z vrtulníkových osádek prestižnější čepice se štítkem. Na obrázcích jsou služební čepice s barevnou páskou a lemováním. Na levém rukávu těžké letecké blůzy s beránkovým límcem je kolem znaku letectva nápis „vojenské vzdušné síly“. Beránkem je lemována i kožená letecká přilba (někdy se přes ni nosila „skořápka“ nebo ocelová přilba). Neobyčejně teplé maskovací kalhoty s integrálními šlemi nosily frontové posádky, kterým hrozilo sestřelení na nepřátelském území. (Kalhoty na snímku byly v roce 1981 ušity v moskevském závodě Kláry Zetkinové, jehož výrobní značky můžete nalézt i na leteckém oblečení z 2. světové války.) Povšimněte si kovového pouzdra na pilotově levém koleni, v němž je uložen palubní deník a navigační pomůcky a pouzdra na mapy v jeho levé ruce s mastkovou přední stranou. Muž kontroluje, zda je jeho malý nůž pro případ nouze, který se nosí v kapse na pravé nohavici kalhot, pevně přivázán ke šňůrce.

(Nahoře) *„Chlapík!" – pilot vrtulníku v 80. letech 20. století v Afghánistánu oblečený do maskovací blůzy,* tzv. afghánky, *s límcem s umělým beránkem.*

(Vpravo nahoře) *Vycházková čepice se štítkem vojáka vzdušných sil.*

(Vpravo uprostřed) *Palubní deník se nosil v kovovém pouzdře na kolenu.*

(Vlevo) *Letecký nůž pro případ nouze; členové osádek letounů s pevnými křídly jej nosili v náprsní kapse letecké kombinézy. I přes svou malou velikost je tento nůž dostatečně ostrý na to, aby dokázal přeříznout padákový popruh, a navíc jej lze použít i pro boj zblízka.*

KAPITÁN, PŘEDPISOVÁ TROPICKÁ KOŠILE S KRÁTKÝMI RUKÁVY, 1989

(Vpravo) Minimálně od počátku 80. let 20. století se tato košile nosila jako součást důstojnického letního stejnokroje nebo služebního oděvu pro horké podnebí. Tato košile se nosila přes kalhoty a vyráběla se ve verzích s dlouhým či krátkým rukávem. V případě druhé varianty se nenosila kravata. Povšimněte si nárameníků nevýrazné barvy a staromódního tvaru, určených speciálně pro košile.

MAJORKA A MAJOR LETECTVA, 1985

(Nahoře) *Dámská přehlídková uniforma byla barvou a střihem podobná té pánské, s jasnými důvtipnostmi střihu a sukní místo kalhot. Důstojník je vojenský právník (mimochodem, pro tuto službu neexistovala rukávová nášivka od doby, kdy zde začali sloužit i důstojníci, kteří měli kvalifikaci i v některém z dalších vojenských oborů). Muž má na hlavě služební čepici a tzv. jarní plášť, lehký oděv, který se nosil s límcovými výložkami a nárameníky v barvě stejnokroje.*

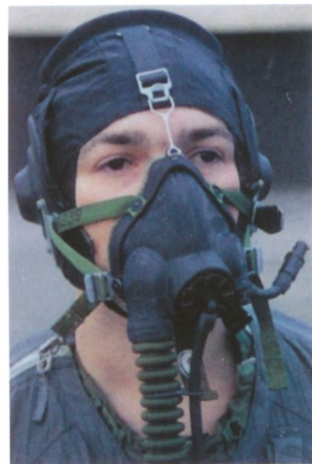
(Nahoře) *Čepicové odznaky, asi z let 1975–91. (První dvě řady – povšimněte si, že se jedná vždy o dvoudílné odznaky) Generál letectva; vojín letectva, čestná stráž; důstojník letectva. (Třetí řada) Generál letectva (bez bílé výplně); vojín letectva, na pilotku; MVD (ministerstvo vnitřních záležitostí), pro ženy, a bojová pokrývka hlavy; důstojník letectva (s bílou výplní). (Čtvrtá řada) Důstojník letectva, přehlídkový; MVD; MVD, přehlídkový. (Pátá řada) Obměny, důstojnické mořené bojové odznaky s (uprostřed) odznakem člena ostrahy strategického výrobního závodu.*

KAPITÁN, DOZORČÍ DŮSTOJNÍK, 1988

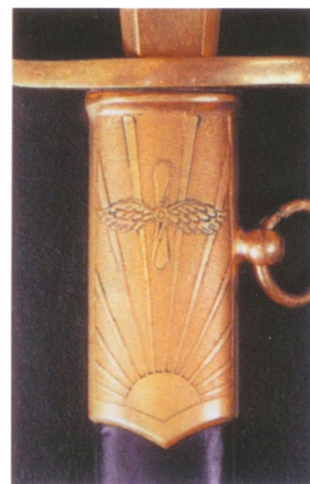
(Nahoře) *Pásek, pistole Makarov a pouzdro na mapy zavěšené přes rameno služební uniformy naznačuje důstojníkovo postavení a odpovědnost. Průkaz, který drží v ruce, mu umožňuje neomezený vstup do kteréhokoli místa na dané základně.*

STÍHACÍ PILOT, FRONTOVÉ LETECTVO, 1989

Toto je modernější letecká kombinéza, vydávaná taktickým jednotkám frontového letectva *(frontovaja avijacia)*, která se nosila přes výškový G-oblek. Plně přetlakové pilotní kabiny stíhaček jako např. MiG-23 a Su-22 umožňovaly, aby k ní pilot nosil koženou komunikační přilbu ŠZ-61 (M1982) a kyslíkovou masku se zabudovaným mikrofonem (dole). Přes ni se nosí nepřetlaková ochranná skořepinová přilba ZŠ-3 (níže). Povšimněte si trubičky vedoucí od kyslíkové masky k pilotově zátylku; při manévrech s vysokým přetížením se nafoukne váček uvnitř zadní části přilby, který napne masku proti obličeji a zabrání tak její netěsnosti nebo dokonce odtržení.

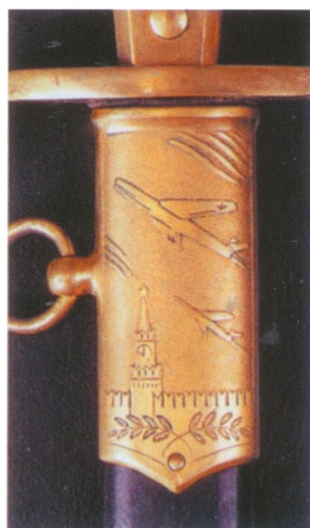

KAPITÁN, PŘEHLÍDKOVÁ UNIFORMA, 1990

Kvůli účasti na slavnostní přehlídce u příležitosti Dne vítězství (9. května) má tento kapitán na sobě standardní přehlídkovou tmavomodrou uniformu důstojníka letectva se žlutým přehlídkovým opaskem a slavnostní dýkou. Uniformu doplňuje bílá košile s tmavomodrou nebo černou vázankou a bílé rukavice. Povšimněte si jeho pamětních medailí a dále medailí za dlouhou dobu služby – slouží přinejmenším 15 let, dále zlatého odznaku vynikajícího stíhacího pilota s křidélky a odznaku gardové jednotky. Abyste si udělali obrázek, jaký pokrok udělaly přehlídkové důstojnické uniformy za období 60 let, porovnejte fotografii tohoto důstojníka s jeho předchůdcem na straně 21.

(Nahoře a dole) *Destička na pochvě dýky leteckého důstojníka. Na čepeli této dýky je značka leningradského závodu Kirova a datum 1949 – je zajímavé, že na ozdobné destičce jsou již zobrazena proudová letadla MiG.*

VÝSADKOVÉ ÚTOČNÉ SÍLY

Krátce po ukončení 2. světové války byly výsadkové síly VDV převedeny ze vzdušných sil pod přímou kontrolu ministerstva obrany. Letectvu se během války nepodařilo provést žádnou významnější výsadkovou nebo vzdušně-výsadkovou operaci; od té chvíle měli *děsantniki* tvořit samostatnou strategickou zálohu. Po dalších deseti letech přehlížení se v roce 1955 rozběhl plán reformy a přezbrojení. Hlavním nedostatkem byl malý počet vhodných dopravních letadel, protitankových zbraní a aeromobilních lehkých obrněných bojových vozidel. Koncem 60. let 20. století začaly být do výsadkové taktické doktríny začleňovány i vrtulníky.

Během posledních desetiletí trvání SSSR byly výsadkové jednotky využívány jako elitní čelní síly; např. muži 103. gardové výsadkové divize obsadili v srpnu 1968 pražské letiště a jednotky ze 103., 104. a 105. divize převzaly v prosinci 1979 kontrolu nad letišti v Kábulu/Bagrámu a Kandaháru a nad průsmykem Salang v Afghánistánu. 103. divize a některé další nezávislé jednotky sehrály v afghánské válce významnou úlohu jako mobilní strategické rezervy.

(Vlevo) *Výsadkář v zimním stejnokroji, Pskov, prosinec 1954. Muž má na sobě standardní armádní uniformu s rozlišovacími odznaky střelců, na levém rukávu má však výsadkářský rukávový odznak, zavedený v roce 1947 – šlo o první krok na cestě při vytváření odlišné uniformy pro* děsantniki. *Současné dobře známé atributy výsadkářské uniformy, jakými jsou jasně modrý baret, modrobíle pruhované tričko ve stylu námořní pěchoty, modré límcové výložky, nárameníky a rukávové nášivky, se objevily až koncem 60. let 20. století a poprvé byly široce využity během invaze do Československa v roce 1968.*

(Dole) *Výsadkáři v letním služebním stejnokroji, 1955. Od obyčejných pěšáků se liší pouze odznaky odbornosti nad kapsou na pravé straně hrudi a levým rukávovým odznakem vzor 1947.*

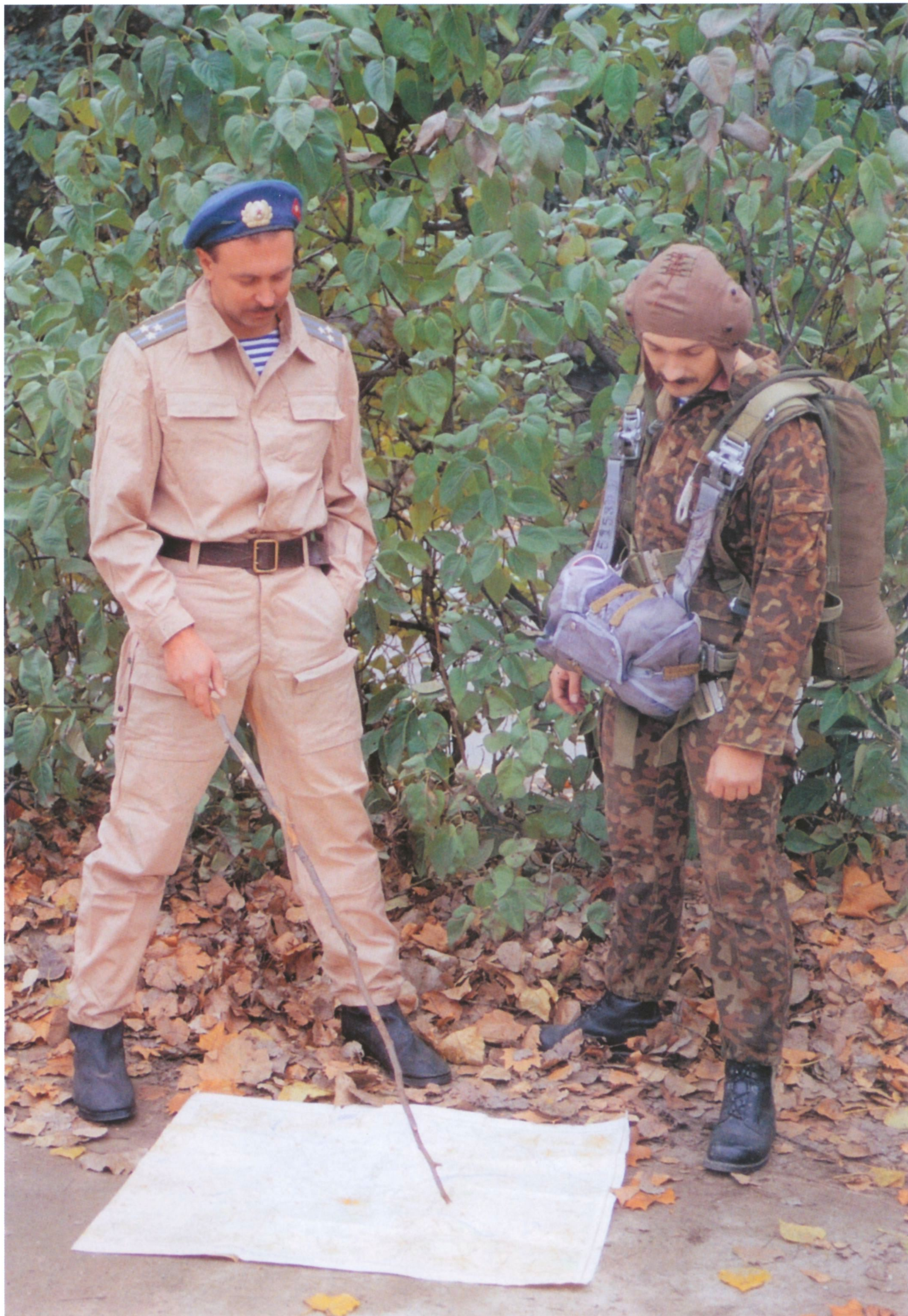
(Vlevo) *Výsadkáři na fotografii někdy z roku 1965 jsou ještě anonymnější – jejich status je možné rozpoznat pouze podle znaku namalovaného na harmonice.*

(Dole) *Výsadkáři vybavení pro seskok, pravděpodobně rok 1970. Jsou oblečeni do vatovaných blůz s beránkovými límci a na nohou mají plstěné zimní boty. Povšimněte si, že nemají žádné speciální výsadkářské kožené nebo látkové pokrývky hlavy (ty svým vzhledem připomínají letecké nebo tankistické přilby) a na* ušankách *mají stále čepicový odznak v podobě malé hvězdy bez listů.*

PLUKOVNÍK S ČETAŘEM, AFGHÁNISTÁN, 1984

(Protější strana) *Polní uniformou VDV v Afghánistánu byla zpočátku jednodílná světlá khaki kombinéza, vydávaná vojákům jak v letní, tak zimní verzi. Tento velitel má na sobě speciální uniformu pro výsadkové důstojníky určenou pro horké podnebí s náramenίky v tlumených barvách. Na baretu má přehlídkové/služební insignie – důstojnický čepicový odznak a (pro všechny hodnosti) rudou vlaječku se symbolem jednotek VDV. Poddůstojník je oblečen do maskovací výsadkové polní uniformy M1982, tzv.* afghánky. *Pro seskok je vybaven hlavním padákem D-5, na břiše má záložní padák Z-5 a na hlavě má typický exemplář seskokové přilby.*

ГРУЗОВОЙ

Četař v bližším detailu. Hlavní padák se pod záložní nepřipojuje až do poslední chvíle – omezoval by totiž výsadkáře v pohybu. Povšimněte si (vlevo) řídce používaných nenápadných zelených – nikoli červených – hodnostních stužek na náramenících maskovací *afghánky* a časovacího zařízení v postranní kapse vaku hlavního padáku na zádech. Všimněte si rovněž (vpravo) umístění bajonetu AK a polní čepice nacpané do kapsy na pravém stehně – vypadá podobně jako khaki čepice ze strany 100, je však ušita ze stejné maskovací látky jako stejnokroj.

(Výřez vlevo) *Vyšívaná rukávová nášivka raného typu, používaná výsadkáři na čestné stráži. Časovač pro otevření hlavního padáku je možné nastavit na určitou časovou prodlevu nebo nadmořskou výšku; jedná se o pojistku pro případ výsadkářova zranění nebo kdyby z nějakého důvodu ztratil vědomí.*

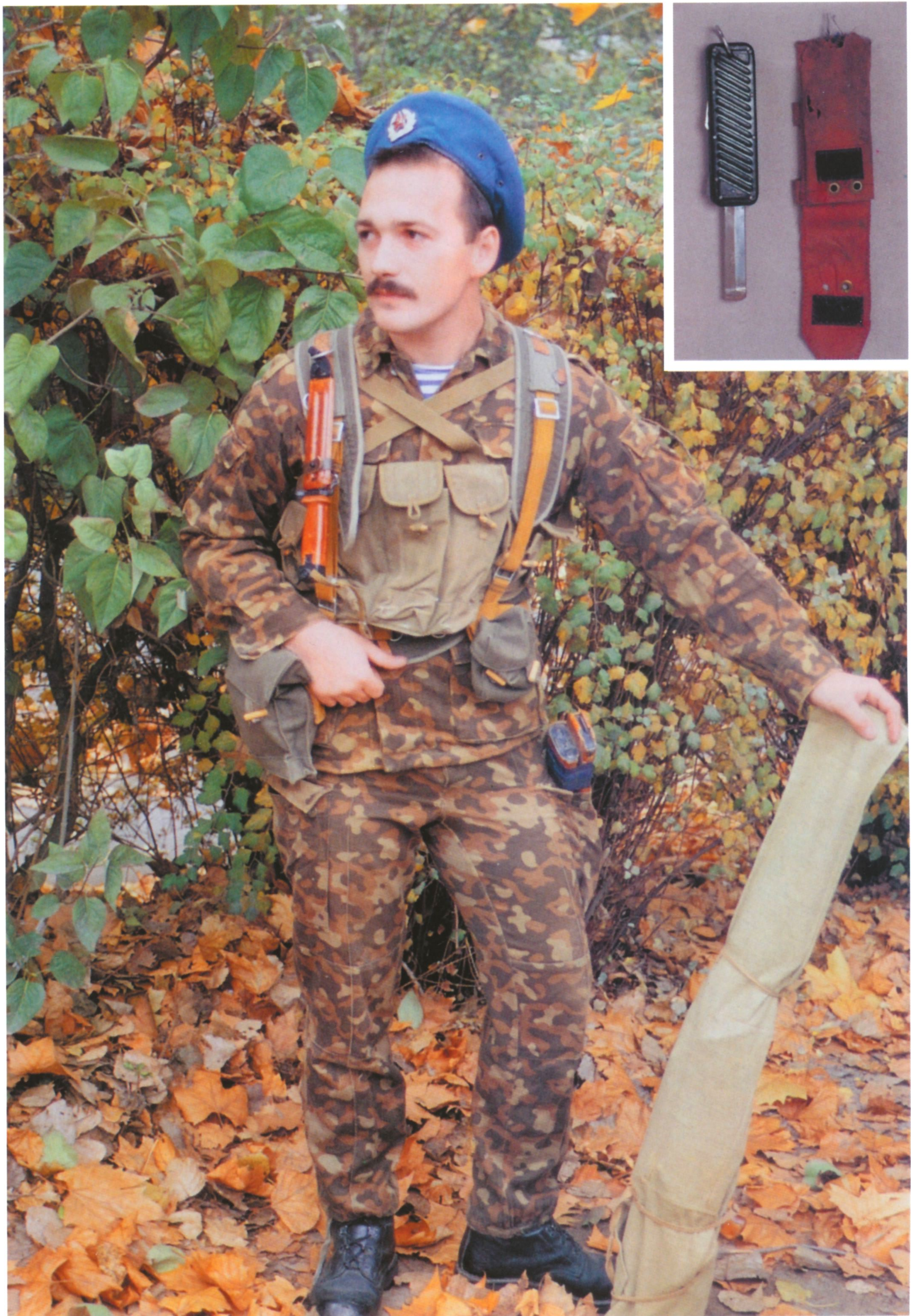

(Vlevo) *Tento výsadkář již přistál a zbavil se svého padáku. Kvůli zvýšení morálky nosí výsadkáři svůj modrý baret při každé příležitosti, v poli však bez rudé vlaječky. Muž již ze seskokového vaku vytáhl prsní popruh a vak si dal na záda. Povšimněte si (protější strana), že součástí prsního popruhu jsou náprsní sumky – opasek není u tohoto typu výstroje nutný. Zbraň (v tomto případě se jedná o lehký kulomet RPK) zatím zůstává v obalu. Všimněte se delších zásobníků, které má výsadkář zastrčené v levé kapse; kvůli rychlejšímu nabíjení jsou jejich konce svázány. Na opasku má bajonet a další bodák je špičkou vzhůru připojen k popruhu vaku – podle toho lze usoudit, že je muž levák.*

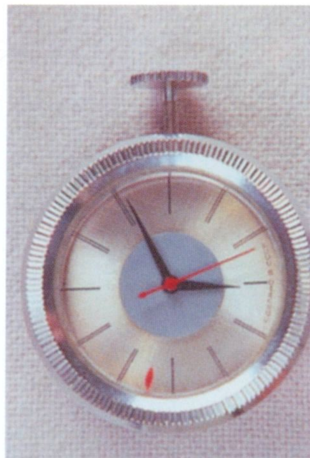
(Úplně nahoře) *Důstojnické hodinky vyrobené závodem Vostok (Východ). Ta vyráběla „velitelské" hodinky se symboly všech typů vojsk – v tomto případě výsadkářů, tankistů. Třetí hodinky jsou ranou verzí pro motostřelce.*

(Níže) *U prvních modelů byl pod polohou šesti hodin nápis „Vyrobeno na zakázku Ministerstva obrany SSSR".*

(Protější strana nahoře) *Výsadkářský nůž pro případ nouze. Nemá hrot, aby se výsadkář při přistání nezranil, jeho ostří je však schopné přeříznout i silné popruhy padáku či lano a ve vycvičených rukách se stává nebezpečnou zbraní.*

(Vpravo a dole) *Tyto speciální výsadkářské časovací hodinky mohly být použity např. k zapnutí rádia v určitém čase, nejčastěji však sloužily k načasování exploze nálože. Ke svorkám na zadní straně jsou připojeny dva drátky; jakmile ručičky dosáhnou nastaveného času, okruh se uzavře a iniciuje rozbušku.*

(Vpravo nahoře) *Odznaky odbornosti výsadkáře ve třech třídách, první model z r. 1955. Bylo k nim možné připojovat přívěsky podle počtu seskoků.*

(Vpravo) *R. 1955, druhý model jednoduchého designu s přívěsky.*

(Dole) *Model 1968, na němž je již počet seskoků přímo uveden. Počet seskoků nad touto hranicí byl vyznačen přívěskem.*

VOJENSKÝ DOPRAVNÍ POLICISTA A PŘÍSLUŠNÍK OBSLUHY VÝSADKOVÉHO ÚTOČNÉHO DĚLA, AFGHÁNISTÁN, 1982

(Dole) *Dopravní policista má na sobě letní verzi* komandirovky *zobrazené na straně 102. Desátník je oblečen do staré letní polní uniformy vz. M1969 se směsicí odznaků výsadkových a tankových jednotek. Zřejmě se jedná o příslušníka praporu divize aermobilních obrněných samohybných děl ASU-85; na hlavě má tankistický černý baret, zatímco na černých límcových výložkách tankových vojsk má výsadkářské rozlišovací odznaky a jeho hodnost je vyznačena na černých náramenicích. To, že se jedná skutečně o výsadkáře, dosvědčuje i modrobílé tričko a výsadkářský odznak.*

(Nahoře) *Hezká studie poručíka-výsadkáře v bojovém stejnokroji v Afghánistánu, zřejmě v létě roku 1985 – nejedná se o žádnou rekonstrukci. Na jasně modrém baretu chybí (jako vždy při bojovém nasazení) rudá vlaječka. Je oblečen do jednodílné khaki bojové kombinézy VDV. Důstojníci speciálních jednotek, kam patří např. výsadkáři či námořní pěchota, občas nosili stejné rukávové nášivky jako jejich muži (důstojníci ostatních jednotek to nikdy nedělali). Nenápadné nárameníky v barvě kombinézy jsou přišity a – v rozporu s předpisy – je na nich knoflík a rozlišovací odznak, který správně patří na košilové nárameníky. Na pravé straně hrudi má výsadkář různé odznaky. Jeho výzbroj tvoří samopal AK74 a na koženém opasku „Sam Browne" má pouzdro s pistolí Makarov. Vypadá to, že v kapse na pravém stehně má několik zásobníků navíc. Za levým bokem vykukuje polní láhev a na pravém boku si můžete povšimnout zavěšené srolované maskovací kombinézy KLMK.*

VÝSADKÁŘ – ODSTŘELOVAČ, AFGHÁNISTÁN, 1988

Muž je vyzbrojen odstřelovačskou puškou Dragunov SVD (viz str. 94) a na sobě má nejběžnější maskovací kombinézu, používanou od konce 60. let až do 90. let 20. století, tzv. KLMK *(kamuflirovannyj letnij maskirovočnyj kombinězon)*. Pískový khaki vzor na listově zeleném podkladu byl navržen počítačem a skutečně vypadá „pixelově". Zpočátku byla tato kombinéza s kapucí vydávána pouze v omezeném počtu, výhradně odstřelovačům, a jedním z jejích doplňků byla i obličejová maska stejné barvy. V 80. letech 20. století již byla k dispozici v mnohem větším množství; dostávaly ji např. celé jednotky pěchoty. Neobvyklým (a velmi vzácným) doplňkem tohoto stejnokroje byl baret ze stejné maskovací látky jako kombinéza. Výsadkář je pro případ horkého počasí vybaven větším modelem polní láhve.

První ucelený přehled o sovětských uniformách a militáriích z celé 74leté éry SSSR od VŘSR až do rozpadu sovětského komunistického impéria v roce 1991. Po něm se zahraničním historikům poprvé otevřely ruské archivy a západní badatelé se tak měli možnost dostat i k ukázkám jim dříve nedostupných vojenských uniforem a militárií. Publikace čtenářům představí na téměř 300 barevných fotografiích 80 originálních uniforem jak z období před 2. světovou válkou, tak z Velké vlastenecké války a následně z let 1945 — 1991. Snímky jsou navíc doplněny detaily pokrývek hlavy, odznaků, vyznamenání, zbraní a dobovými pohlednicemi. Cennou devizou této knihy je 100 vybraných a dosud nezveřejněných snímků ze soukromých ruských sbírek.

SOVĚTSKÉ UNIFORMY A MILITÁRIE 1917–1991

László Békési

Fotografie György Török

László Békési je maďarským ekonomem a sociologem. V současné době přednáší geopolitiku na Univerzitě Corvinus v Budapešti (dříve Univerzita ekonomie a veřejné správy). Jako téma své disertační práce si zvolil cykly ve vojenské symbolice zemí bývalého východního bloku. Již mnoho let sbírá sovětské vojenské předměty a související dokumenty a fotografie. Je autorem dvou předchozích titulů pro nakladatelství Crowood Press: *Stalinova válka – sovětské uniformy a militárie 1941–1945* a *Uniformy a militárie KGB a Sovětské bezpečnosti 1917–1991 v barevných fotografiích*. V době, kdy psal tuto knihu, zároveň pracoval na válečném filmu (Joy Division, režie Reg Traviss) založeném na jeho výzkumech. Na adrese The Catch 22 Survival Shop & Cold War Research Centre, Teréz krt. 22, Budapešť, 1067 Maďarsko a na svojí emailové adrese bekesi@unicorvinus.hu vítá neustálý příliv otázek, oprav a kontaktů od kolegů sběratelů, výzkumníků a muzeí z celého světa.

György Török, původně učitel chemie, již přes deset let opravuje a používá staré fotoaparáty. V poslední době se začal zajímat o velkoformátové kamery. Nedávno si otevřel fotografickou školu, kde vyučuje teorii i praxi tradiční i moderní umělecké a komerční fotografie. Zároveň píše mnoho článků do časopisů zabývajících se fotografickým uměním, telekomunikacemi a dalšími obory.

ISBN 978-80-87087-23-7

